د میدان فرهنگي حوزه

Ketabton.com

محمد ایمل ابراهیم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون
ژبو او ادبیاتو پوهنځی
پښتو څانګه

د میدان فرهنګي حوزه

(د ماسترۍ تېزس)

لیکوال:

محمدایمل ابراهیم خیل

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د میدان فرهنګي حوزه

لیکـــوال: محمد ایمل ابراهیم خېل

خپرونـدی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېـبـپـاڼـه: www.melitahrik.com

ډیزاینـګر: ضیاء ساپی

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چـاپشمېـر: ۱۰۰۰ ټوکه

چـاپـکـال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۷۲)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سرليك **مخګڼه**

سريزه..۱

د موضوع اهميت او ارزښت...۶

د موضوع مخينه...۸

د څېړنې مېتود..۱۱

لومړی- د ميدان وردګو ولايت جغرافياوي موقعيت ۱۳

کانونه ۱۴

د ميدان وردګو ولايت کی د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)........................۱۵

د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه..۱۶

په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان...۱۸

دويم- تاريخی ځايونه...۱۹

د الغتا لرغونې نښې..۱۹

دريم — دودونه او رواجونه..۲۳

څلورم- ادبي ، فرهنګي او علمي ټولنې...۳۱

پنځم .ليکنيزې ، غږيزې او انځوريزې رسنۍ..۳۷

الف: چاپي يا ليکنيزې رسنۍ ۳۷

ب: غږيزې رسنۍ: ۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: تصويري رسنۍ ۴۶

شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه کتنه.. ۴۷

پښتو ادب او مشاعرې:... ۴۹

د پښتو مراکز او مشاعرې:... ۵۷

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۸

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار.. ۷۴

اتم- د ميدان سيمې ادبي او فرهنګي فعالين... ۹۱

مناقشه... ۱۵۹

پايله... ۱۶۱

پای پايله.. ۱۶۴

وړانديزونه.. ۱۶۷

ماخذونه ۱۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

هر پوهنیز چوکاټ او اکاډمیکه موسسه ځان ته ځانګړې ځانګړنې او مقررات لري ، زده کوونکي او محصل ته بويه ، چې دا لايحه او مقرارت په پام کې ونيسي او د همغې پر بنسټ پر مخ ولاړ شي ، خو په ټوليزه توګه بيا يوه نړيواله قاعده لري ، چې کابو په ټولو هېوادونو کې يو ډول ده ، البته کېداى شى چې د کار په روشونو کې يې بدلون وي ، خو په ټوليزه توګه نړيوال مېتودونه په ټولو علمي او اکاډميکو موسسو کې يو شى دي.

هر کله چې محصل له پوهنتون څخه فارغ شي ، د مونوګراف په نوم يوه رساله ليکي ، چې له معمول سره سم زياته تحقيقي بڼه نه لري ، له هغه وروسته که يو څوک غواړي په اړونده څانګه کې زيات معلومات ترلاسه کړي ، متخصص شي ، نو بايد د ماسترۍ تر نوم لاندې پروګرام کې برخه واخلي ، تر فراغت وروسته بايد يوه تحقيقي رساله ، چې تېزس ورته ويل کيږي ، وليکي.

کله چې موږ د ماسترۍ زده کړو په اخري سمستر کې و ، نو هر محصل هڅه کوله ، ترڅو د څېړنې لپاره يوه موضوع ځان ته غوره کړي. ما هم دغه سوچونه کول ، ترڅو داسې يوه موضوع غوره کړم ، چې هم نوښت ولري ، د ټولنې لپاره اغېزمنه ، په زړه پورې او ګټوره وي ، ترڅو د هغو څېړونکو لپاره چې غواړي په ياده موضوع کې پلټنه وکړي ، يو څرک لګېدلى وي.

کله چې ما غوښتل (د ميدان وردګو فرهنګي حوزې) تر عنوان لاندې موضوع ځان ته غوره کړم ، له ګران استاد څېړنپوه زلمي هېوادمل سره مې دغه موضوع شريکه کړه ، هغه سمدلاسه راته وويل: "خپله غوښتنليک زر تر زره د ماسترۍ بورډ ته وسپاره ، چې ډېره ښه او نوې موضوع دې غوره کړې ده".

د غوښتنليک له سپارلو څو ورځې وروسته د ژبو او ادبياتو پوهنځي مشر پوهندوى عبدالکبير نظامي راته وويل ، چې ستا موضوع تاييد شوې ، خو په لږ بدلون سره چې ته يوازې د ميدان پر فرهنګي حوزه کار وکړه او د وردګو حوزه ستا اړونده نه ده. بيا يې راغبرګه کړه ، چې کولى شې خپل کار پيل کړې.

په دغه وخت کې مې له لارښود استاد پوهنوال مُحَمَّدرفيق رفيق سره هم سلا وکړه ، په ډېر ورين تندي يې زما غوښتنه ومنله او د موضوع په هکله يې څه ناخه لومړني معلومات راکړل ، چې له کوم ځاى څخه يې شروع وکړم. نو د موضوع په اړه مې خپل کار له هغو ليکوالو څخه پيل کړ ، کوم چې له هېواده بهر اوسېږي ، خو دغه کار زما لپاره ډېر ستونزمن و ، ځکه چې ځيني وخت له داسې اشخاصو سره هم مخامخ شويى يم ، چې د خپل ورور پته او د تيليفون شمېره يې هم نه درلودله ، خو بيا هم هرکله که يو څوک وغواړي ، نو ډېر ناممکن هم شوني کولى شي ، خو چې څه له صبر څخه کار واخلي او خپل هوډ له لاسه ور نه کړي ، بيا د ژوند له ستونزو سره مبارزه کولى شي او هم خپل هدف لاس ته راوړلى شي.

په هر صورت ما هم خپل کار له ملګرو سره له اړيکو نيولو او له ډېرو منډو ترړو ، له زياتو دروازو ټکولو څخه وروسته مې کار پيل کړ ،چې دادى تر دغه ځاى پورى مې ورساوه. ښايي زما دغه څېړنه نيمګړتياوې ولري ، خو ويلى شم چې زما دغه ګام به د نورو لپاره د رڼا يو څرک شي ، هغوى به په کې مشعلونه او ډېوې بلې کړي او خپله ټولنه په ځانګړې توګه ميدان مېشت به له تورتم حالت څخه د روښانتيا په لور وهڅوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې تردې چې خپلو خبرو ته د پای ټکی کېږدم ، اړینه بولم ، له هغو ټولو درنو استادانو او ملګرو څخه د زړه له کومې مننه وکړم ، چې د دې اثر په ليکلو کې يې په يو ډول نه يو ډول ماته د مرستې لاس را اوږد کړی او زه يې د خپلو نيکو اخلاقو منندوی کړی يم.

په سر کې له خپل درانه لارښود استاد پوهنوال محمّدرفيق رفيق څخه مننه کوم ، چې د دې پروژې پانه ، پانه او کرښه کرښه يې لوستې او هره برخه کې يې راته ښې علمي او څېړنيزې لارښوونې کړې دي. سره له دې چې ما به د کار په جريان کې ډېرې پوښتنې کولې او ټېلفونونه مې ورته کول ، خو ده به په خندا او نرمۍ سره لارښوونې راته کولې ، چې زه يې د احسان او منني لپاره الفاظ نه لرم.

- له څېړنوال سيدمحی الدين هاشمي څخه مننه کوم ، چې وخت ناوخت يې راسره د کتابونو د راکولو مرسته کړې او هر وخت به يې را ته زما د مطلوبو ليکوالو په اړه معلومات او پتې راکولې.
- د څېړندوی محمّداصف احمدزي کور دې ودان وي ، چې له ما سره يې د دغه تېزس د ايډېټ او تصحيح په برخه کې له حده زياته مرسته کړې ده.
- له څېړندوی سيدنظيم سيدي څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې خپله ښه سلاح او مشوره يې له ما سره شريکه کړه.
- د ميدان وردګو ولايت مقام له پخواني ويالند ښاغلي ادم خان سيرت څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې له ما سره يې د موادو په هکله نه هېرودونکې مرستې کړي.
- له شاعر او ليکوال همت الله امين زي څخه مننه کوم ، چې له ما سره يې د ليکوالو او شاعرانو په برخه کې د مرستې لاس راغځولی دی.

په پای کې له استاد شرف الدين عظيمي ، فيض الله تراب ، ډاکټر ايمل موحد ، ډګروال محمّدحکيم ، محمّدذاکر ذکي ، لينا شريفي ، وحيدې ښکلې او له ټولو هغو درنو استادانو او يارانو څخه غرونه غرونه مننه ، چې په يوه بڼه نه يوه بڼه يې له ما سره د دې څېړنيز کار په بشپړتيا کې مرسته کړې او زه يې يوازې نه يم پرېښی ، د ټولو دې کور ودان وي او سوکاله ژوند دې ولري.

په پای کې بايد دا يادونه هم وکړم ، چې ما د امکان تر بريده کوښښ کړی چې د ميدان فرهنګي حوزې ليکوالان او شاعران معرفي کړم ، خو له زياتو هڅو سره سره بيا هم که له ما څخه د ځينو هغو يادونه پاتې شوې وي ، له ټولو ښښنه غواړم او له لوستونکو هيله لرم ، که د کوم ليکوال يا شاعر په اړه معلومات ورسره وي ، له ما سره دې يې شريک کړي او په دې برخه کې دې له ما څخه خپلې معنوي مرستې ونه سپموي ، څو په راتلونکي کې ورته پام وکړم.

په درنښت

محمّد ايمل ابراهيم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډيز

په ميدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي يون پيل په افغانستان کې د اوسنيو مثبتو سياسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی ،خو په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې يې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور ، کابل ، ننګرهار ، لويې پکتيا ، کندهار او نورو پښتنو سيمو له ليکوالو او فرهنګيانو سره د ميدان ښار د يو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړيکي ، راشه درشه او سلا مشورې ، د دې لامل شوي ، څو د دغې سيمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همدارازپه دې برخه کې قوي روحيه او علاقه ولېږدېږي.

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده ، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړېږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د بڼونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو ځرګندونه کوي ، شاعران ، اديبان ، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت مرکز ته د فرهنګپال شخصيت ښاغلی عبدالجبار نعمی د واکمنۍ په مهال او له هغه وروسته د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ ، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو ، شاعرانو ، اديبانو ، پوهانو ، حکومتي چارواکو ، محصلينو ، زده کوونکو ، قومي مشرانو ، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بنه خپله کړې ده ، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو ، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو ، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

په ميدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل ، د ولايت مقام له خوا د يو شمېر کتابونو چاپول ، د خالد بن وليد ادبي ټولنې رامنځته کېدل ، د ډاکټر عبدالوکيل د فرهنګي ټولنې جوړېدل ، عامه ګالري ، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل ، د دولتي راډيو د خپرونو پيل ، همدا شان د ميدان وردګو ولايت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور رياست له خوا د ويش په نوم د يوې ټولنيزې ، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولايت د مقام رياست له خوا د ميدان وردګو مېشتو شاعرانو او ليکوالو راغونډونه او هڅونه ، هغه څه دي چې په ياده سيمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پيل سره سم ، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نږدې يوه لسيزه موده راچاپېروي ، په نوموړې سيمه کې په تدريجي توګه د چاپي ، غږيزو او تصويري رسنيو ، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو ، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي ، سياسي ، مشاعرو جوړېدل ، اشخاصو او فعاليتونو ډېرښت ، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره ، چې خپروني يې په ولايت کې رڼې لیدل کېږي ، د افغانستان د ملي ټلویزیون ، شمشاد ، آریانا او کابل نیوز ټلویزیونونو سیمه ییزې دستګاوې هم فعالیت کوي. همدا شان د میدان وردګو د دولتي راډيو په ګډون ، د تجلا غږ ، ځوان غږ ، ډیوې او سولې پیغام ، پرون او د میوند غږ په نوم شخصي راډیوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپروني لري.

په دغې سیمه کې په لیکنۍ او چاپي برخه کې هم د میدان وردګو د دولتي مجلې بدلون ، د پوهنې ریاست ښوونیزې مجلې ، عهد خپلواکۍ مجلې ، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ویشتو څخه د زیاتو اونیزو او مهالنیو جریدو یادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سیمه کې کومه چاپي مطبعه موجوده نه ده ، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سیمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی ، چې د میدان ځوانانو ادبي ټولنه ، د وکیل نورعلم خان د فرهنګیانو خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د علم کاروان کلتوري ټولنه ، د خالد بن ولید خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د افغان سید جمال الدین علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او یو شمېر نورې يې د مهمو ټولنو په توګه یادولی شو.

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره ، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی ، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په لسګونو کتابتونونه شته ، چې شتون يې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده ، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي ، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی ، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو ، لرغونو توکو ، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري ، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري ، په لسګونو ډول ، ډول قلمي او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي ، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري ، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو يې دولتي او بل يې په نادولتي توګه فعالیت کوي ، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیستیوال جوړ شوی و ، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي ، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره ، چې په عصري وسایلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی ، یو شخصي پوهنتون هم جوړ شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ، چې په لس ګونو محصلين په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا يې تدريسي چارې پرمخ وړل کيږي. د يادونې وړ ده ، چې د دې ولايت له پاره به په راتلونکی کال (۱۳۹۳لمريز) يو دولتي پوهنتون هم په کار پيل وکړي.

په دې سربېره په ټوليزه توګه په دغې سيمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم دارالعلوم ، د حضرت ابوبکر الصديق دارالعلوم ، د داکټر عبدالوکيل کرنې عالي انسټيټوټ ،د چک د برېښنا انسټيټوټ ، اداري او سوداګرۍ انسټيټوټ ، شپږ تخنيکي لېسې ، ۱۶ لويې رسمي ديني مدرسې ، پنځه دارالحفاظونه ، ۱۰۳ عالي لېسې ، ۹۷متوسطه ښوونځي ، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري ، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سيمه کې اوس د شاعرانو او ليکوالو شمېر په حيرانوونکې توګه زيات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو ليکوالو له خوا په اړونده سيمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي ، فرهنګي او ټولنيز اثار ليکل شوي ، چې يو شمېر يې د نورو له خوا او ډېر شمېر يې د ليکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو ليکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د يادولو ده ، چې په دې وروستيو کې د ميدان وردګو د مېشتو ليکوالو او فرهنګيانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختيا په موخه په ياد سيمه کې هر کال د منې ګل په نوم يوه ستره مشاعره جوړېږي ، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سيمو شاعران او ليکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتيب کړې مقالې ، شعرونه او ليکنې حاضرينو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال يو زيات شمېر کتابونه په هم دغه وياړ د چاپ په ګاڼه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پايلې په توګه بايد ووايو ، چې پورتنۍ يادې شوې برخې هغه څه دي ، چې موږ يې د دغې سيمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړين ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده ، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصيل سره ورباندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سـرليك	مخگڼـه
د سر خبرې	ا
لنډيز	ج
سريزه	۱
د موضوع اهميت او ارزښت	۶
د موضوع مخينه	۸
د څېړنې مېتود	۱۱
لومړی- د ميدان وردګو ولايت جغرافياوي موقعيت	۱۳
کانونه	۱۴
د ميدان وردګو ولايت کی د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)	۱۴
د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه	۱۵
په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان	۱۷
دويم- تاريخی ځايونه	۱۸
د الغتا لرغونې نښې	۱۸
دريم – دودونه او رواجونه	۲۲
څلورم- ادبي ، فرهنګي او علمي ټولنې	۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم .لیکنیزې ، غږیزې او انځوریزې رسنۍ..۳۵

الف: چاپي یا لیکنیزې رسنۍ ۳۵

ب: غږیزې رسنۍ: ۴۰

ج: تصویري رسنۍ ۴۲

شپږم- د مشاعرې تاریخي پس منظر ته لنډه کتنه..۴۳

پښتو ادب او مشاعرې:...۴۵

د پښتو مراکز او مشاعرې:...۵۲

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۱

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار..۶۷

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین...۸۳

مناقشه...۱۴۴

پایله...۱۴۵

پای پایله...۱۴۸

وړاندیزونه...۱۵۰

ماخذونه ۱۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د یوې ټولنې ژبه، ادب او فرهنګ د خپلې ټولنیزې دندې او چارې پر اساس ټروني (اتفاقي) پدیدې بلل کیږي، چې د انساني ټولنې له ټولنیز بهیر سره سم او هممهاله بشپړتیا مومي او همداراز یې پرمختګ، په شاتوب او ځرنګوالی هم د ټولنې اړوندیږي.

په همدې توګه کلتور، فرهنګ، شعر، ادب او هنر هم د یوې ټولنې د ټولنیزې او ژبنۍ برخو په لوړتیا او پراختیا کې مهم او مرکزي رول لري. کلتور او ژبه هم د یوې اړینې انساني پدیدې په توګه د یوې ټولنې د فرهنګ د پایښت ستنه ده.

په عین حال کې د همدې فرهنګ، ادب او ژبې پیاوړتیا او پرمختیا د یوې ټولنې د وګړو او اشخاصو د کار، زیار او فعالیتونو په پایله کې منځ ته راځي. نو ویلی شو چې د ټولنې د فرهنګي وګړو او اشخاصو د کار، زیار او کړنو پېژندنه، راټولونه، ارزونه او ثبت هغه څه دي، چې د یوې ټولنې په پېژندنه، فرهنګي او تاریخي خواوو په څېړنه کې له موږ سره مرسته کوي. د هرې ټولنې ادبي، فرهنګي، سیاسي، علمي شخصیتونه او څېرې حقوق لري، چې د همغې ټولنې د ادب او فرهنګ په راتلونکو جریانونو کې یې نوم او کاري خاطرې ژوندۍ واوسي او ټولنې ور څخه خبرې شي.

همدې اړتیا او موخې ته په پام سره مو وپتېیله، چې د میدان د فرهنګپالې او ادبپالې سیمې پر پخواني او اوسني ادبي- فرهنګي حالت یو ځانګړی تحقیقي اثر وکښل شي، څو د دغې سیمې جغرافیاوي موقعیت ،کلتور، دود او دستور، ادبي او هنري پدیدو، فرهنګي جریانونو، مشاعرو او اثارو په هکله د معلوماتو د لاسته راوړنې په برخه کې رڼا واچول شي، ځکه په دې برخه کې تر اوسه لومړنی ګام هم نه دی اخیستل شوی.

د دغې موضوع د څېړنې په موخه مو د میدان سیمه د دوو لاملونو پر اساس غوره کړه؛ لومړی دا چې هر هغه چا چې په دغې سیمه کې یې د ادب او فرهنګ اوسنی او پخوانی حالت له نږدې څخه څارلی وي، نو ویلی شي، چې په نړۍ کې به داسې ډېرې لږ جغرافیوي محدودې او ټولنې وي، چې په داسې لږه موده کې یې دومره ډېرې علمي، فرهنګي، ادبي او ژورنالستیکي لاسته راوړنې لرلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دلیل دا دی، چې په دغې سیمه کې زیاتره فرهنګي او ادبي کار د تخلیق په برخه کې شوی او که په څېړنیزه برخه کې څه شوي هم دي، ډېر لږ او متفرقه بڼه لري.

نو په همدې اساس د خپل لارښود استاد پوهنوال محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم مې وغوښتل د یادې سیمې د پخواني او روان فرهنګي بهیر د عمومي حالت، جغرافیوي جوړښت، دود دستور، تاریخي سیمو، مشاعرو، رسنیو، ټولنو، اثارو او اشخاصو په اړه په څو جلا برخو کې تر خپله وسه اړین معلومات راغونډ او لوستونکو ته وړاندې کړم.

په میدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي یون پیل په افغانستان کې د اوسنیو مثبتو سیاسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی،خو په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې یې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور، کابل، ننګرهار، لویې پکتیا، کندهار او نورو پښتنو سیمو له لیکوالو او فرهنګیانو سره د میدان ښار د یو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړیکې، راشه درشه او سلا مشورې، د دې لامل شوې، څو د دغې سیمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحیه او علاقه ولېږدېږي.

په میدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل، د ولایت مقام له خوا د یو شمېر کتابونو چاپول، د خالد بن ولید ادبي ټولنې رامنځته کېدل، د ډاکټر عبدالوکیل د فرهنګي ټولنې جوړېدل، عامه ګالري، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل، د دولتي راډیو د خپرونو پیل، همدا شان د میدان وردګو ولایت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور ریاست له خوا د ویښ په نوم د یوې ټولنیزې، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولایت د مقام ریاست له خوا د میدان وردګو مېشتو شاعرانو او لیکوالو راغونډېدونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هځونه، هغه څه دي چې په یاده سیمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پیل سره سم، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نږدې یوه لسیزه موده راچاپېروي، په نوموړې سیمه کې په تدریجي توګه د چاپي، غږیزو او تصویري رسنیو، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي، سیاسی، مشاعرو جوړېدل، اشخاصو او فعالیتونو ډېرښت، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره، چې خپرونې یې په ټول ولایت کې رڼې لیدل کېږي، د افغانستان د ملي ټلویزیون، شمشاد، آریانا او کابل نیوز ټلویزیونونو سیمه ییزې دستګاوې هم فعالیت کوي. همدا شان د میدان وردګو د دولتي راډیو په ګډون، د تجلا غږ، ځوان غږ، ډیوې او سولې پیغام، پرون او د میوند غږ په نوم شخصي راډیوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سیمه کې په لیکنۍ او چاپي برخه کې هم د میدان وردګو د دولتي مجلې بدلون، د پوهنې ریاست ښوونیزې مجلې، عهد خپلواکې مجلې، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ویشتو څخه د زیاتو اونیزو او مهالنیو جریدو یادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سیمه کې کومه چاپي مطبعه موجود نه ده، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کیږي.

همدا شان اوس دغې سیمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی، چې د میدان ځوانانو ادبي ټولنه، د وکیل نورعلم خان د فرهنګیانو خپلواکه فرهنګي ټولنه، د علم کاروان کلتوري ټولنه، د خالد بن ولید خپلواکه فرهنګي ټولنه، د افغان سید جمال الدین علمي مرکز په جلرېز ولسوالی کې او یو شمېر نورې یې د مهمو ټولنو په توګه یادولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په ل رز سګونو کتابتونونه شته، چې شتون یې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو، لرغونو توکو، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري، په لسګونو ډول، ډول قلمي او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیستیوال جوړ شوی و، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره، چې په عصري وسایلو او نوي ټکنالوژۍ سمبال دی، دوه نور شخصي پوهنتونونه هم جوړ شوي دي، چې په زرګونو محصلین په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا یې تدریسي چارې پرمخ وړل کیږي. د یادونې وړ ده، چې د دې ولایت له پاره سږ کال (۱۳۹۲لمریز) یو دولتي پوهنتون هم په کار پیل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې سربېره په ټولیزه توګه په دغې سیمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم درالعلوم، د حضرت ابوبکر الصدیق دارالعلوم، د عبدالوکیل کرنې عالي انسټیټوټ،د چک د برېښنا انسټیټوټ، اداري او سوداګرۍ انسټیټوټ، شپږ تخنیکي لېسې، ۱۶ لوېې رسمي دیني مدرسې، پنځه دارالحفاظونه، ۱۰۳ عالي لېسې، ۹۷متوسطه ښوونځي، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سیمه کې اوس د شاعرانو او لیکوالو شمېر په حیرانوونکې توګه زیات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو لیکوالو له خوا په اړونده سیمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي، فرهنګي او ټولنیز اثار لیکل شوي، چې یو شمېر یې د نورو له خوا او ډېر شمېر یې د لیکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو لیکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د یادولو ده، چې په دې وروستیو کې د میدان وردګو د مېشتو لیکوالو او فرهنګیانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختیا په موخه په یاد سیمه کې هر کال د منې ګل په نوم یوه ستره مشاعره جوړېږي، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سیمو شاعران او لیکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتیب کړې مقالې، شعرونه او لیکنې حاضرینو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال یو زیات شمېر کتابونه په هم دغه ویاړ د چاپ په ګاڼه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پایلې په توګه باید ووایو، چې پورتنۍ یادې شوې برخې هغه څه دي، چې مونږ یې د دغې سیمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړین ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصیل سره وړاندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع اهمیت او ارزښت

په لیکنه کې زما اساسی هدف د تیزس لیکنه او ماسټرۍ د پروګرام د پای لیکنه ده، چې ټولیې او مسلك خاوندانو ته د یوه داسې اثر پر ځاي پریښودل دي چې را تلونکی نسلونه ورڅخه څه نا څه ګټه پورته کړی او بله هدف دادي چې داسې موضوع انتخاب کړم چې نوې وي او چا لږ کار ور باندي کړی وي، ځکه داسې موضوعګانې تل د توجو محراق وي، خو ستونزه یې په دې کې وي چې د کار مواد یې ډیر تیت او پرك وه او د لیکلو ښلا ښېلو میتودونو ته اړتیا لیدل کیږي حتي له کتابخانې میتود چې باید نه وی کار ولی شوی ویلی چې دا موضوع په ساحوی میتود پورې اړوندیږی خو د ځینو ستونزو له امله ور څخه ښایسته ډیر کار اخستل شوی دي.

دا لیکنه چې د میدان ښار فرهنګی حوزه نومیږي ددې د غې سیمی جغرافیاوای موقیعت تاریخې سیمې ، دودونه او رواجونه ، کلتور، ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې، لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ، د منې ګل مشاعره او دهغې مثبتي اغیزی په دغه سیمې باندې، ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار او د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین موضوعګانو په هکله معلومات را غونډ شوی دي.

دا لیکنه یوه فرهنګی لیکنه ده او هدف په کې دادې چې ددغې سیمی په هکله لوستونکو ته لومړنی معلومات ورکړل شي .

دمیدان فرهنګی حوزه د یوه ځانګړی سیمی فرهنګی پیژندنه او په دغه سیمی کې ادبی او کلتوری هڅو څخه جاج اخستل دی کوم چې په دغه سیمی کې جریان لری او مخ پر وده روان دي او زمانی له کړنو څخه د تیریدو په حال کې دی او غواړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه نړیوال معیار ته ځان ور سوی کوم چې پرمختللو ټولنو د ځان لپاره موخه ټاکلی دی.

زما دا لیکنه به د یوې آزادې او بازاري لیکنې سره ځکه لږ فرق ولري او هغه له دې امله چې د موادو په ارائه کې د ډیرو اکادمیک او پوهنانو تر نظر لاندې لیکل شوی او د پوهنتون له څو علمې کمیټو او شوراګانو وروسته منل کیږي او د فاع یې لا بیا بل تصدیق دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع مخینه

د ویاړ ځای دي چې نن ورځ د هیواد د ملي پښتو ژبې ودې او دافغان اصیل کلتور غوړېدو ته په مختلفو بڼو کار کیږي. که لـه یـوې خـوا دافغانسـتان کلتـوري ډګـر هـره میاشت د لسګونو تخلیقي اثارو ادبي څېړنو او ډول ډول کلتوري هڅو شاهد دي، چې زموږ په ټولنه کې د خپریدو په ګانه سمبالیږی، لـه بلـې خـوا د هیـواد کلتـوري ټولنـو، ادبي غونډو، ولسي مشاعرو، فرهنګي مېلو او ادبي بنډارونو بهیر ورځ تر بلـي د ملـت د ویاړونو په ادبي سیند ورګډوي د خپل هدف په لور ځغلنده ګامونه اوچـت کـړی دي او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

ددې حقیقت څرګندونه اړینه ګنم چې، که په دې څو وروستیو کلونو کـې د مېنـې ګل د کلنیو محفلونو ، غونډو او ادبی بنډارونو په ژوره توګه وڅېړل شي، نو په زغـرده ویلای شو چې دغه کلتوری او ادبی بریالیتوب چې نـن ورځ ددغـې سیمی پـه برخـه شوې یوازنی عوامل یې د مېنې ګل مشـاعر کیـدای شـی. ددې مشـاعر پـه برکـت دي، چې ډیر زیات هغه کتابونه چې ادبی، فرهنګـی، اقتصـادی، اجتمـاعی او نـور ارزښـتونه لری د چاپ په ګانه سمبال شوی او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

پورتنی څو خبرې ځکه ما دلته یادونه وکړه چې لـه ددغـې مشـاعرې دې مخـه پـه دغه سیمه کې ادبی بهیر ډېر ځنډنی او ډیر لږ پام ورته شوې وه او په هیڅ حساب وه.

دموضوع په اړه څرنګه چې په کار دي، هغسې څېړنې نسبتا کمـې تـر سـره شـوې دي، هغه کار چې شوې ټول په پوهنتونونو کې د محصلینو له خوا د مونوګراف په بڼـه لیکل شوې دي . ټول هغه لیکوال او شاعران په هکله لیکل شوې چې اوس ژونـد دې دي او په ټولنې کې شتون لری معنا دا چې نورو ځایونو په هیواد کې دننه او بهر ته نـه دی کوچیدلی او اوس زیاتر په رسنیو کې په دندو بوخت دي.

په هر صورت د کومو اثارو او لیکنو اجمالي یادونه، چې په دې ځای کې وړانـدې کیږي او زما تر نظره تېر شوي دي، دموضوع مخینه جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-وردګ (قوم، سیمه او کلتور) ددغه اثر لیکوال څېړنیار محمد حامد حلیمي دی، چې په ۱۳۷۸لمریز کال د وردګو کلتوري یون ټولنې له خوا په ۱۰۶مخونو کې له چاپه راوتلی دی. چې د یو معتبر اثر په توګه هر څوک کولی شي ترېنه ګټه واخلي.

دغه اثر په د وردګو د قبیلې او د سیمې د تاریخي او جغرافیوی حالت د پیژندنې په اړه یو ارزښتناك اثر دي. دغه اثر له همدې له امله یو ځانګړی ارزښت لري، چې ښاغلي حلیمی نورو لیکوالو ته لاره پرانیستله، لومړی ګام یې اوچت کړ، چې مخکې نه وه پورته شوی.

له پورتنی یاد شوی کتاب څخه چې زما له نظر تیر شوی دی نور داسې مستقیل اثار چې مشخص پر دغې سیمي لیکل شوې وی ما ته نه دی معلوم، خو ځینې موضوعګانې د مقالو، سمینارونه، او کورنیو دندو په ټوګه محصلینو ته ورکړل شوې دی چې په خواره واره شکل موجود دي. هغه هم د یوه اولسوالی، یوه سیمی او یا د یو مشخص لیکلوال او شاعر په هکله ورکړل شوې او هیڅ داسې بل اثر زما له نظر نه دي تیر شوې چې ددغې سیمی په هکله هر اړ خیز ادبی، کلتوری، جغرافیوی او اجتماعی معلومات ولری.

ما په خپله دغې لیکنه کې په ټولنیزه توګه ددغې سیمی په ادبی، فرهنګی او اجتماعی برخو او په عمومي توګه ووایم په ددې فرهنګی حوزی په ټولو خواوو ددې رسالې له حوصلې سره سم رڼا اچولې ده .

ما چې تر اوسه ددغې سیمی په اړه کوم اثار معالعه کړي، په هغو کې مونږ نه شو کولی د سیمی په هر اړخیزه توګه ومومو، نو ځکه ددغې پروژې کار ما ته را وسپارل شو، څو په پایله کې دداسې اثر په کښلو بریالی شم، چې له څېړونکو او مینه والو سره تر ډېره بریده د میدان ښار فرهنګی حوزی په پیژندنه کې مرسته وکړای شي.

زما کار تر ډېره بریده تر نورو په میتود او محتوا کې توپیر لري. ما په دې کې په مستقم توګه له ادبی اوفرهنګی ټولنو او شخصیتونو سره اړیکې ټینګی کړی او په هر اړخیزه توګه رڼا اچولې ده. همدارنګه مې د تیر وخت په سیاسي او فرهنګي اشخاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم له موضوع سره په اړیکه کې څېړلې دي، همدارنګه زما د کار تـوپیر لـه پخوانیـو شوو کارونو سره پر میتود سربېره دا هم دی چې دغـه فهرسـت چـې دا اثـر د هغـه پـر بنسټ کښل شوی، په بل اثر کې نه دی تر سترګو شوی.هیله من یم چـې ددې څېړنـې په پایله کې داسې یو اثر رامنځته شي چې څه نـا څـه پـه نسـبتي ډول د میـدان ښـار فرهنګي حـوزی پـه اړه هـر اړخیـز او داسـتفادې وړ معلومـات وړانـدې کـړای شـي.په عمومي توګه زما موخه او هدف هم همدا دی چې د میدان ښار فرهنګ حوزی پـه اړه نسبتا جامع او منسجم معلومات په دې اثر کې سره را ټول کړم، نو ځکه له خپـل تـوان سره سم ددغه کار تر سره کولو ته مـلا وتړلـه، دا چـې زه پـه دې کـار کـې تـر کومـه بریده بریالی یم، دا قضاوت به ما ته له ستونزو خالي نه وي، خـو یـواځې دومـره ویلـی شم چې ما خپله نهایي هلې ځلې کړې او غوښتې مې دي چې ددغې سیمی په فرهنګی حالاتو په اړه یو څه وکـاږم.د یـادونې وړ ده چـې دا بـه ددې سـیمی پـه اړه وروسـتنی څېړنه نه وي بلکې ددغې سیمی په بېلابېلو اړخونو د نورو څېړنو اړتیا هم محسوسه ده.

ددې اثر خوبي او توپیر له نورو اثارو سره په دې کې دي، چې د هـري برخـې یـې لپاره تر اوسی او توان پورې معلومات را غونډ شـوې دي.بلـه ښـېګنه دا دي چـې هغـو کسان په هکله معلومات را ټول شوې، کوم چـې اوس پـه سـیمی کـې نـه اوسـیږی پـه هیواد کې ننه او بهـر هیوادونـه تـه کوچیـدلی دي او اوس پـه دغـې سـیمی پـورې نـه اړوندیږی .

په پای کې له ټولو درنو لوستوونکو هیله کوم، چې دې موضوع د بشپړل ولی لپاره خپل نظرونه له موږ سره شریک کړی، تر څو په راتلونکی کې ورته پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې مېتود

که څه هم د ميدان فرهنګی حوزه زما دغه کار نوې دي خو له وړاندې څو کالو څخه ځينو محصلينو په پوهنتونونو کې د مونوګرافونه ليکلی دی خو زما نظر چې کوم تير شوی يوه هم په معيار ډول نه دي ليکل شوی او هر چا د خپل توان او پوهې په معيار په دې برخه کې ليکلي اثار ددې مسلك مينه ته وړاندې کړيدي .

موږ دلته د ټولنې تاريخي سير او پرمختګ په بشپړه توګه نه څيړو خو غواړو دا ووايو چې نوې علومو په لړۍ کې دا يوويشتمی پېړۍ ابتکار دی، ولې فرهنګی حوزه د ادبپوهنې د يوې څانګې په توګه لرغونی تاريخ لري. او دا ليکنې عموم د يوې سيمی د ادبی او فرهنګی ټولنو ، ادبی اوکلتوری اثارو او هغو وګړو او څيرو ته ځانګړی شوی کوم چې کلتور ، ادب او ټولنې لپاره په يو ډول د خدمت جوګه شوی او ټولنې سره يې همغږی ښودلی دي.

ما په دې ليکنه کې له ساحوی ميتود څخه کار اخيستی دی معنا د فرهنګی حوزی په اړه مې له ډيرو کسانو سره په مستقم ډول ليدلي او کتلي دي، او د دې موضوع په اړه مې بيلا بيل نظريات او څرګندونې را ټولې کړي دي او د بيلا بيلو نظرياتو په منځ کې مې زما په نظر معقول او اوسنی ادبپوهنې سره برابر نظر را اخيستئ دي.

دلته ما کوښښ کړي دی چې د نورو موضوعګانو ترڅنګ د ادبی او فرهنګی څيرو په برخه کې له دغو اشخاصو سره چې ژوندې دی په نيغه توګه اړيکه ونيسم او هغه څه وليکم چې په برخه د دوې له خولی را ووځی، خو دلته بيا ستونزه دا وی چې ځينو کسانو پته نه او هيواد څخه بهر اوسيدل او يو شمير نور په دننه هيواد کې وزګرتيا له امله د دې وخت نه درلود چې د خپل ادبی ژوند اثارو په هکله را سره مرکه وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا ما هغو اثارو ته مخه کړی کوم چې د دغو کسانو هکله معلومات په کې شتون درلود.

مخکې مې وویل چې ما تر ډیره حده د ساحوی رویش څخه ګټه پورته کړې ده، خو دا چې ننني عصر د کمپوټر او ټکنالوژۍ عصر دی ما د انټرنټي معلوماتو څخه هم استفاده کړې او تر یوه حده مې د انټرنټ له پښتو ویبپاڼه او هغو شخصی ویبلاګونه څخه معلومات را اخیستی دي .

ما د دغې رسالې په لیکنه کې د ساحوی رویش ترڅنګ د کتابتونې رویش څخه هم ګټه پورته کړی ده. چې د څېړنې میتودلوژی مطبق دا کړ میتود دي.

په درناوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی- د میدان وردګو ولایت د جغرافیایي موقعیت پېژندنه

د میدان وردګو ولایت د افغانستان د مرکزي او دريیمه درجه ولايتونو لـه ډلـې څخه دی، چې د کابل ښار لوېدیځ پلو په ۳۵کیلومتره واټن کې پروت دی. ختیځ خـوا ته يې د لوګر ولایت، شمال خوا ته يې یوه اندازه د پروان ولایـت، شـمال لوېـدیځ تـه يې د باميانو ولایت او لوېدیځ ته يې غزني ولایت پروت دی. اقلـیم یـې پـه اوړي کـې نسبتا ګرم او ژمی يې د واورې ورېدو تر کچې سوړ وي.

میدان وردګو ولایت له دوه پلوه ډېر ستراتیژیک موقعیت لري:

الف: د کابل- کندهار او کابل- بامیان پـه لویـه اکمـالاتي او تجـارتي لاره پـروت دی.

ب: د کابل لویه او تر ټولو مهمه دروازه ده.

د میدان وردګو ولایت د طـول البلـد پـه ۶۸ درجـو ۵۰ دقیقـو ۲۶ ثـانیو او شـمالي عرض البلد په ۳۴ درجو ۲۲ دقیقو او ۳۴ ثانیو موقعیت لري.

د دې ولایت ټول مسـاحت ۱۰۹۱۲کیلـومتر مربع دی، د بحـر لـه سـطحې څخـه د ۲۵۰۰ مترو په شاوخوا کې لوړوالی لري. ټول نفوس يې ۸۸۶۴۶۵ تنه دی، چې ۲۶۸۳۳ تنه نارینه او ۲۵۹۴۱۹ تنه ښځینه دي. دا ولایت نهه ولسوالۍ لـري چې عبـارت دي لـه: مرکز میدان ښار، نرخ، جلریز، چک، سیداباد، جلګه، جغتو، مرکز بهسود او حصـه اول بهسود.

کرنیزه ځمکه يې ۴۳۹۲۱۰۴ هکتاره ده، چې لـه دې جملـې څخـه ۳۲۶۹۱ هکتـاره ابي، ۱۱۱۲۰هکتـاره للمـي او ۱۱۰۴هکتـاره دولتـي امـلاک دي، پـه منځنـي ډول د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت د ابي ځمکې ۱۰۹۸۰هکتاره باغونو نیولې ده. دا یو غرنی دی او کرنې څه اندازه ځمکې یی د غرونو په لمنو کی پرتي دي چې د کاریزو په واسطه خړوبېږي، د اوبو نورې سرچینې یې سیندونه، چینې او ژورې څاګانې دي. د کرنیزو محصولاتو لـه ډلې څخه کولی شو د ابي او للمي غنمو، کچالو، شلغمو، ګازرې، وربشو، وریجو، رشقې، کلول، باقلي، مشنګ، نسک، لوبیا، نخود او جوارو یادونه وکړو. د مېوو له ډلې څخه یې منې، زردالو، توت، شفتالو، ګیلاس، سنځلې، غوزان، مصور، مې او نور د یادولو وړ دي. بې مېوې ونې یې عبارت دي له چینار، سپی‌بدار، خروله، غیش وله، عرعرنیله، غرنی بادام، پیجه چینار، عکاسی، پشه خانه او نور.

ژوي:ـ هغه اهلی او وحشي ژوی چې په دی ولایت کې شته دادي: غوا، پسه، وزه، خر، چرګ، سپی، پیشو، فیل مرغ، هیلۍ، څاړۍ، کوتره، شامتوری، شیخدو، زرک، مږز ماهي، سوی ،لېوه، ګیدړه، شغال، شکوڼ، غره چرګ، پړانګ او داسې نور.

کسبونه:- خلك یی په کرنې، مالداریۍ، تجارت، دولتی کارونو او ځینی نورو کارونو او کسبونو لګه: خټګري، معماري، ترکاڼي، پښی، خامك ګنډل، مری اوبدلو بوخت دي.

کانونه :

په میدان وردګو ولایت کې ۳۲کانونه شته، چې عبارت دي لـه: د حاجي ګک د اوسپینی کان یو برخه، په نرخ ولسوالی کې د بادام د سرخ بیدك کرومیټ، د چغری کرومیټ، د ده پاك کرومیټ، د جوقل د مرمرو کان، د اندړو د فیروزې کاڼي ظواهر، د بادام د زمرد کاڼي ظواهر، په سیداباد ولسوالی کې تیتمور کرومیټ، د قول سلیمان د مرمرو کان، د خروټو د مرمرو کان، شاه کابل د سوځېدلو یاقوتو کان، د ساختماني ډبرو کانونه په مرکز کې، لویې ابدري کرومیټ، منګلیو کرومیټ، هفت اسیاب کرومیټ، د نوریو کرومیټ، د تنګي چلپیکام کرومیټ، د کامران خېلو د مرمرو کان، د لویې ابدرې د مرمرو کان، د منګلیو د مرمرو کان، د و ړې ابدرې د مرمرو کان، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین ورسک د مرمرو کان، دشت ټوپ د مرمرو کان، د کامران خېلو د تلک کان، په لومړي بهسود کې دوست قل کرومیټ، دوست قول کرومیټ، د یورد بالا د مرمرو کان، د شاه مقصود معدني ظواهر، مرکز بهسود کې د سموچ او سرخ اباد د رخامو کانونه، په جلریز ولسوالی کې د تکاني دابرکو کان، جلکه ولسوالی کی د فولادي پایین او د فولاد بالا د ګچو، کهنه خمار سلیسټ د ډبرو کانونه تراوسه سروې شوي دي.

میدان وردګو ولایت کی د فرهنګی هڅو تاریخی شالید (پس منظر)

د میدان وردګو ولایت په هکله مورخینو ډېر څه نه دي لیکلی او که یې لیکلي، نو هغه هم کافي نه دي.

ترآریایي دوری را وروسته د میدان وردګو ولایت اړونده سیمه د بېلا بېلو مورخینو له خوا په مختلفو نومونو یاد شوي، چې په دې دوره کې یې د خلکو ځانګړو، کړنو، مشخصې ویاړنې د ځان کړی دی.

په ویدي او اوستایي متونو کې د یورګیتا یادونه شوې، کومه چې اوس د میدان وردګو ولایت په حدودو کې راځي، د همدغه اثر په حواله د هخامنشیانو او تر هغه راوروسته د باختري یونان په دوره کې هم د میدان وردګو ولایت شاوخوا سیمې د ستاکیدیا په نوم یادې شوې دي.

په کوشاني دوره کې د دغه ولایت د کوټه اشرو د سیمې یادونه شوې، چې د کاروانونو د تګ راتګ له پاره ښه تمځای بلل شوی دی، خو په اسلامي دوره کې یې بیا د وریښمو د لارې په واسطه هندوستان له بلخ سره نښلولی دی.

د حیات افغاني د لیکوال محمد حیات خان په حواله، د میدان ولایت د اوسېدونکو اصلي استوګنځای د سلیمان د غرونو لړۍ، د برمل د غره شاوخوا لمنې دي چې له هغه ځایه د دورګو له قبیلې (کرلاڼی) خوره واره شوي او په اوسني میدان کې مېشت شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې هم ویل کیږي، څرنګه چې د اوسني میدان اوسېدونکي له پخوا وختونو کې هم ډېر غیرتي او جنګیالي خلك وو، نو د سلطان محمود غزنوي لـه خـوا د (میـدان) هواره سیمه د استوګنې له پاره د دوی په واك کې ورکړل شوه، ترڅو د اړتیا پر مهال دوی په یوه مرکز کې په اسانۍ سره پیدا او راټول کړای شي. که چېرې د میدان سیمې زیاترو کلیو نومونو ته پاملرنه وکړو، نو دغه روایت سهي دی، چې اکثره نومونـه اوس هم د نورو ژبو نومونه ده، لکه: صدمرده، دی پاك، کریمداد، ده هندو او داسې نور...

د حیات افغاني لیکوال د خواجه نعمت الله هروي د مخزن افغاني پـه حوالـه لیکـي چې:

د هغې سیمې په باب چې اوس د پښتنو په لاس کې دي، دومره بایـد وویـل شـي چې لوېدیځ ته یې د هزاره جات غرونه پراته دي او پاتې درېیو خواوو ته یې د غلجیـو سیمه موقعیت لري.

د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه:

زموږ د ګران هېواد افغانسـتان اداري جوړښـت د تـاریخ پـه بېلابېلـو پېرونـو کـې د مختلفو لاملونو له امله بدلون موندلی او د هېواد اداري جوړښت خپلې بڼې بـدلې کـړې دي.

د افغانستان له معاصر تاریخ څخه یې که پیل کړو، نـو وینـو چـې زمـوږ هېـواد اتـه ولایتونه او پنځه لس اعلـی حکومتونـه درلـودل، خـو د امیـر شـېرعلي خـان د واکمنـۍ پرمهال د هېواد اداري تشکیلات را لنډ او د پنځو ولایتونو هر یو: کابل، قندهار، افغـاني ترکستان، هرات او فراه و.

د امیر عبدالرحمن د واکمنۍ پرمهال هېواد په شپږو ولایتونو ووېشل شو او د پورتـه یادو شوو ولایتونو ترڅنګ د بدخشان ولایت ورزیات شو.

د امیر امان الله خان د واکمنۍ پر مهال د هېواد د اداري تشکیلاتو په لمن کې پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونو ځای خپل کړ، چې عبارت دي له: کابـل، کنـدهار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان. اعلی حکومتونه یې عبارت و له: د مشرقي اعلی حکومت، د جنوبي سمت اعلی حکومت، د میمنې اعلی حکومت، د فراه اعلی حکومت، چې دا واحدونه په خپل وار په نورو وړو واحدونو وېشل شوي وو.

له ۱۳۰۰ تر ۱۳۴۳هجری لمریز کال پورې د هېواد په اداري وېش کې دومره بدلون رامنځته نه شو، خو د لومړي ځل له پاره د اساسی قانون او دیموکراسۍ د پلي کولو له پاره د هېواد په تشکیلاتو کې بنسټیز بدلونونه رامنځ ته شول.

د میدان سیمه د امیر شېرعلي خان له واکمنۍ څخه را په دې خوا په کابل ولایت پورې تړاو درلود، خو په ۱۳۴۳هجري لمریز کال کې د خلکو د ستونزو له کبله چې له محاکمو سره یې لره او د ورځني ارتباط او اجرایوی کارونو له پاره ولایت او حکومت ته رسېدلی نه شول، نو میدان د افغانستان په اداري چوکاټ کې د یوه ځانګړي ولایت په توګه داخل کړی شو. په ۱۳۴۵هجری لمریز کال کې لومړی هېواد په ۲۹ اداري واحدونو یا ولایتونو باندی ووېشل شو او وروسته بیا دغه ولایتونه په لویو ولسوالیو (لومړۍ درجه، دویمه درجه، درېیمه درجه او څلورمه درجه) او علاقه داریو باندی ووېشل شول. په ۱۳۴۴هجری لمریز کال کې د کټواز ولایت په غزني او د ارګون ولایت په پکتیا پوری وتړل شول او په دې توګه افغانستان په اووه ویشتو ولایتونو باندی ووېشل شو او نور واحدونه یې په خپل حال پاتې شول.

په ۱۳۵۳هجري لمریز کال کې د کاپیسا او کونړ ولایتونه په لویو ولسوالیو باندی تعدیل او د پروان او ننګرهار په ولایتونو پورې وتړل شول، خو په ۱۳۵۶هجري لمریز کال کې یو ځل بیا د کونړ لویه ولسوالي د ننګرهار له ولایت څخه بېله او د ځانګړي ولایت په توګه وپېژندل شو.

د هېواد په ملکي وېش کې د وزیرانو شورا له خوا په ۱۴/۱۰/۱۳۵۹ نېټه درې نور ولایتونه هر یو لوګر، کاپیسا او میدان وردګ د ولایت په کچه منظور شول.

د میدان وردګو ولایت مرکز په لومړي سر کې کوټه عشرو و، خو د سردار محمد داوود خان په وخت کې یې مرکز له کوټه عشرو څخه د لږ وخت له پاره درانیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمې ته، خو وروسته د مرکزي حکومت په امر سره اوسنۍ سيمی ته ولېږدول شو، چې تراوسه پوري مرکزي حيثيت لري او اوس په کې ښارګوټی او هټۍ د جوړېدو په حال کې دي.

په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان:

د پخواني پاچا ظاهرشاه له واکمنۍ نه تر اوسه پورې د ميدان وردګو ولايت د واليانو نومونه عبارت دي له:

په شاهی دوره کې: عبدالباقي يوسف زی، محمدابرهيم عباسي، عبدالملك لعل پور وال او عبدالصمد بخشي.

د سردار محمد داوود خان په جمهوري دوره کې: عبدالقادر قاضي او اميرمحمد اميري.

د ترکي او امين په وختونو کې: غلام حسن (۱۳۵۷هـ ش کال)، عزيز الله وګړی (۱۳۵۷-۱۳۵۸هـ ش کال) او محمود غفوري (۱۳۵۸هـ ش کال).

د ببرک کارمل په دوره کې: احمدجان رزم (۱۳۵۹-۱۳۶۰هـ ش کال)، غلام رسول يوسف زی (۱۳۶۰-۱۳۶۴هـ ش کال) او بسم الله عمر (۱۳۶۴-۱۳۶۵هـ ش کال).

د ډاکټر نجيب الله په دوره کې: محمدشريف نوري (۱۳۶۵هـ ش کال)، شېرمحمد ولس يار، حيات الله رازقي، جنرال محمد ظريف امرخېل او فضل الدين مهري.

د مجاهدينو په دوره کې: ډاکټر عزت الله نوري.

د طالبانو د واکمنۍ پر مهال: ملا عبدالرشيد، ملا عبدالصمد خنجري، ملا عبدالحکيم حقاني او ملا شمس الدين.

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ لنډمهالې اداري پر مهال: سيف الله احمدزی، حميد الله توخی او رازمحمد دليلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ د انتخابي حکومت په دوره کې: عبدالجبار نعیمي (۱۳۸۳-۱۳۸۷هـ ش کال)، محمدحلیم فدایي (۱۳۸۷-۱۳۹۱ه- ش کال) او اوسمهال عبدالمجید خوګیانی.

دویم- تاریخی ځایونه:

په میدان وردګو ولایت کې ۱۸ تاریخي او لرغوني ځایونه شته، چې باید په اساسی ډول وکېندل شي، د قاچاق او غلا مخه یې و نیول شی. دغه ځایونه عبارت دي له:

ګنبد شاه او د چغتایي (مرکز بازید خېل کلی)، د الغتا تاریخی ښارګوټی (نرخ ولسوالی)، د خواجه بلند ولي تپه (نرخ ولسوالی)، ده هندو یا ده مسلم (نرخ ولسوالی)، کشک تکانه غونډۍ (جلریز ولسوالی)، سرچشمه زیارت (جلریز ولسوالی)، انګور باغ (چک سیاب)، کاپر یا پاره کلا (دایمیرداد ولسوالی)، لرغونې سیمه (چک)، بودک غونډۍ (دایمیرداد)، چتو غونډۍ (دایمیرداد)، کتب غونډۍ (دایمیرداد)، بودک کلا (دایمیرداد)، سیاب لرغونې سیمه (چک)، باد سیاب غونډۍ (جغتو)، جوی زنګي دره (لومړی بهسود)، سکرک (مرکز بهسود)، ارګ غونډۍ (مرکز بهسود)، چهل ګزی بابا زیارت (نرخ ده مسلم) او د مولوي عبدالرب احدي ملي ګالرۍ چې په ۱۳۸۸کال کې تاسیس شوه او ۱۶ انځوریز اثار په کې نندارې ته ایښودل شوي دي.

له پورته یادو شویو تاریخي ځایونو څخه یوازې د الغتا ښارګوټي په هکله څه ناڅه څېړنې شوې دي، چې دلته په اړه معلومات وړاندې کوم.

د الغتا لرغونې نښې

د ځمکې د مخ وګړو چې د اسلام له راتګ وړاندې یې د نورو ادیانو پیروي کوله، د معبدونو په ځای ټاکنه کې یې دوه ټکی په پام کې ساتل: یو دا چې معبدونه به د لویو لارو په سر وو او دویم دا چې په داسې یوه لوړه غونډۍ به اباد شوي وو، چې د لمر لومړنی وړانګې (چې دوی سپېڅلې وړانګې بللې) په معبد لګېدې. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زردشتي دين پيروانو هم دا کار کړی او وروسته بودايانو، په تېره کوشانيانو هم تر ډېره دغه ګروهه پاللې ده.

په افغانستان کې د ډېرو داسې عبادتځايونو نښې په ځای پاتې دي، چې پورتنۍ ادعا ثابتوي.

د وربښمو د سوداګريزې لارې ښاخ له ختيځ څخه تر لوېديځ او له شمال نه تر سوېل پورې غځېدلې وې. په بغلان کې سور کوتل، په جلال اباد کې هډه، په بلخ کې نوبهار د هغو لرغونو عبادتځايونو له ډلې څخه دي، چې د وربښمو د لارې په اوږدو کې د کاروانونو هر تمځای ته څېرمه ودان شوي وو. هغه لاره چې له ختيځ نه د لوېديځ په لور غځېدلې وه، له کابل څخه لوېديځ پلو ته يې د کوټه عشرو په نوم يو ستر تمځای درلود او له بلخ څخه د اراکوزيا په لور تلونکي کاروانونه به په کې دمه کېدل.

د ۱۳۸۴لمريز کال په غبرګولي مياشت کې د همدې تمځای په حدودو کې د يو لوی معبد، دربار او استحکامی کلا نښې راڅرګندې شوې او همداسې استوپه او معبد د لمر لومړنيو وړانګو ته مخامخ وو. که څه هم تردې مهاله لرغون پېژندونکو هلته خپلې څېړنې بشپړې نه دی بللي، خو دا د کار د دوو پړاوونو پايلې دي او څېړونکي ورباندې يوې هوکړې ته رسېدلي دي.

د يوه دربار يا د يوه تاريخي کلي په بڼه له کابل ښار نه ۵۰کيلومتره لوېديځ لور ته د ميدان وردګو ولايت، نرخ ولسوالی د داديل کلی د الغتا په نوم غونډۍ کې کشف شو. پخوا تر دې چې د لرغون پېژندونکو پام ور واوړي او رسمي کېندنې پيل شي، په اويايمه لسيزه کې په الغتا کې پرله پسې خپلسرې کېندنې وشوې او زيات لرغوني توکي د سيمه ييزو قاچاق وړونکو په لاس له هغه ځای نه لوټ شول. د ۱۳۸۳لمريز کال په پيل کې د افغانستان د لرغون پېژندنې ادارې د فرانسې د لرغون پېژندونکو د ډلې (ډاپه) په مرسته د سيمې د سروې له پاره يو پلاوی واستاوه، سنداژونه ووهل شول او د رپوټ ورکوونکو د وړانديزونو له مخې د ۱۳۸۴لمريز کال په غبرګولي کې افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرغون پېژندونکو او کاري ملاتړو یې په رسمي پلټنو پیل وکړ. د ۱۹ ورځو په جریان کې د (۱۲۰)مترو په اوږدوالي د یو استحکامي دېوال خاورې پاکې شوې او د اتو استحکامي برجومو نښې راڅرګندې شوې. د غونډۍ په پاسنۍ برخه کې یوه ګردۍ ودانۍ دا په ډاګه کوي، چې ښایي دا به یا وسله تون و یا نظامي حصار (کلا). د الغتا غونډۍ په منځنۍ برخه کې لمر خاته لوري ته د یوه بودایي معبد نښې او لویه استوپه په سیمه پېژندنه کې له څېړونکو سره بې کچې مرسته کوي. د لویې استوپې پلنوالی او اوږدوالی شپږ په شپږو مترونو کې اټکل شوی دی. ودانیز هنر ډېر اوچت دی. د پرچال تیرې په کې کارول شوي دي. د ستوپې هره ضلع اته تزیني رواقونه لري او هر رواق کې د (بودا) او (بوداستوا) ولاړې مجسمې تر سترګو کېږي.

د الغتا غونډۍ په دوو برخو کې سپړنې پیل شوې. د مجسمو زیاتره تنې چې موندل شوي، سرونه یې له منځه تللي دي. دې ډول مجسمو ته لرغونپوهان بودا سوغات ورکوونکی او بودا استوا وایي چې له ختو جوړ دي، د سرو زرو اوبه ورکړل شوي، رنګ شوي، په ګلونو سینګار دي چې زیاته برخه یې د بارانونو، نم او خپلسرو او غیر فني کېندنو په ترخ کې له منځه تللې دي.

د الغتا نښې د بودایي پېر تاریخ روښانه کوي. په خپله د ستوپې ډول او تزیین په ډاګه کوي، چې معبد په څلورمه یا پنځمه میلادي پېړۍ پورې تړاو لري. د افغانستان د لرغون پېژندنې د انسټیټوټ غړی ښاغلی قدریان وایي:

(د توپو ګرافیکو مطالعاتو پر بنسټ د الغتا د غونډۍ چاپېره ۳۰هکتاره ځمکه لرغونې ده).

د امنیتي ستونزو له کبله د دوهم ځل پلټنې ترسره نه شوې، د لرغون پېژندنې انسټیټوټ، ترسره شوې څېړنې د ټول کار پنځه سلنه بللې دي.

که څه هم ځینې لرغونپوهان په دې باور دي، چې الغتا د کوشانیانو د وخت د ودانیو نښې لري، هماغه ډول جامې یې کارولې دي، خو دا باور به هله یقیني شي چې کار پای ته ورسېږي او ټول څېړونکي په یوه نظر سره سلا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه اثار، چې لـه الغتـا نـه ترلاسـه شـول، شـمېر يـې تـر لسـو توکونـه اوړي. ټـولې مجسمې نه دي، ورې کـوزۍ چـې لـه هـډوکو ډکـې دي، کودړي(ټيکرونـه)، درې د مجسمو نيم رژېدلي سرونه او داسې نور.

د يوې لويې مجسمې سر چې له زنې تر تنـدي ۷۵سـانتي متـره اوږدوالـی لـري، پـه اثبات رسوي چې په خپله د مجسمې تنه به تـر شـپږو مترونـو لنـډه نـه وه. د يـوې بلـی خټينې پښې ۸۵سانتی متره اوږدوالی په ډاګـه کـوي چـې مجسـمه بـه د ۳-۴مترونـو پـه اندازه لويه وه.

هغه درې کودړي او د مجسمو درې سرونه چې لـه الغتـا څخـه ترلاسـه شـول، لـه څېړونکـو سـره مرسـته کـوي چـې دا سـاحه د ګنـدهارا د حـوزې اړونـده وګڼـي او د ګندهارا د هنر نښې په کې خوندي دي. په ټوله کې د ودانيـزو ځانګړتيـاوو او مميزاتـو له مخې دا لرغونې نښې د هغې له تاريخی غونډۍ او معبد سره ورته دي، چې په ټـول افغانستان کې يې ساری نه درلود. د جوړښت په لحاظ هـم څېړونکـو د الغتـا پـه غرنـي چاپېريال يوازې د معبد او يو دربار نه، بلکې د يوه پراخه ښار اطـلاق کـړی دی، ځکـه هغه دفاعي دېوال چې يو متر او شپېته سانتی سور لري، دغه راز هغه اسـتحکامات چـې د غونډۍ په سر کشف شول او په ټوله کـې لويـه اسـتحکامی کـلا چـې د وسـله تـون اطلاق وربانديې کيږي، څرګندوي چې له نوموړې سيمې يـوازې د مـذهبي مراسـمو او زيارت استفاده نه ده شوې، بلکې يو دربار او نظامی حصار (کلا) و. په هـر ځـای کـې که اوس هم وګورو، چې لوی کلي دی، يو مذهبي ټولنځای په کې ودان شوی او کـه د الغتا په اړه هم وويل شي چې يـو لـوی ښـار دی، بـې ځايـه بـه نـه وي، خـو دا ټـول اټکلونه به هغه وخت په يوه ټکي راټول شي چې پاتې ۹۵سلنه څېړنې بشپړې شي او بيـا د لرغونپوهانو او اکاډميو له خوا يې وروستی علمی راپور په رسمي توګه ومنل شي.

د همداسې ورځې په هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم –دودونه او رواجونه

دا یوه څرګنده او ښکاره خبره ده چې هر پلرینه قوم او قبیله ځان ته دود او دستور لري، داهم څرګنده ده، چې ځیني دودونه د قبیلو په مینځ کې ډېر نږدې ګڼه او یا سره ورته دي، لکه څرنګه چې ډېر دودونه او دوستورونه نږدې د ټولو پښتنو د مختلفو قبایلو او پلرینو په منځ کې سره ګڼه دي، د میدان ولایت اوسېدونکي خوار ځیږه پښتنانه دي، د نورو پښتنو وروڼو په شان په دوی کې هم د خپلو ډېرو پخوانیو پلرونو او باباګانو خویونه او دودونه موجود دي، چې دا دی د میدان د سیمې د پښتنو ځیني دودونه، چې نږدې د پښتونخوا ټولو پښتنو له دود او دستور سره ګڼه او یا سره ورته دي، په لنډه توګه ورته اشاره کیږي.

جرګه:

له ډېرو پېړیو را په دې خوا د میدان ولایت اوسېدونکي پښتنانه یو دود لري او دکوزو پښتنو په شان ملي جرګې لري، چې تل ملي او پښتني قوانین د همدغې پښتني ملي جرګو له خوا تثبت او ټاکل کیږي. د پښتني ملي جرګو فیصلې او پرېکړې ته ټول پښتنانه په درنه سترګه ګوري او هغه د زړه له کومې مني. ملي جرګې له پښتني دود سره سم غالبا دوه وخته غونډه او جرګه کوي.

لومړی: هغه وخت چې غواړي د هغو ټولو پلرنیو له پاره چې په یوه معین ځای کې سره اوسیږی او له یو بل سره د ژوندانه په مختلفو څانګو کې ګډې ګټې او رابطې لري، عمومي ملي قوانین ټاکي او یا د پردیو په مقابل کې یې ګډ خط مشي تثبیتوي.

دویم: هغه وخت چې د قومونو په منځ کې لویې پېښې وشي او یا له پردیو سره په شخړو او جګړو اخته شي. یا څوک دچا لور خور وتښتوی یا څوک په قتل ورسیږی یا کوم داسې کار یا ستونزه چې خیر او شر یې ټول ولس ته رسیږي، نو بیا پښتني درنه جرګه جوړوي او له اړتیا سره سم یا پښتني ملي قوانین او خط مشي ټاکي او یا د پلرنیو اولس واقع شوې بدي، بدرنګي او شخړې فیصله او له پښتني تېرو شویو لارو سره سمه پرېکړه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتني ملي جرګې پرېکړې او فیصلې د منل شوي قانون حیثیت لري او هېڅوک نه شی کولی له هغه څخه غاړه وغړوي، که چېرې کوم یو ناپوهه سړی د جرګې له فیصلې څخه غاړه و غړوي، په ځینو حالاتو کې ناغه کېږي او په ځینو مواردو کې بېخي له قوم څخه یې وتلی بولي، د ملي پښتني لویو جرګو غړي له مختلفو پلرنیو څخه د قوم منلي سړي وي. ځینې یې په لاندې ډول تشریح کوو:

مرکه:

مرکه هم د نورو پښتنو په شان د میدان ولایت د پښتنو اوسېدونکو یو پښتنې دود دی او هر کله چې دوو کهولو، کورنیو یا نورو په منځ کې د هلهماتي، ګوډ، ړنه یا مرګ او یا داسې نورو پېښو، لکه ربړول او یا په کومه بله موضوع او شي باندې سره خوابدي یا اختلاف، چې د شخړې سبب ګرځي، وړاندوینه یې وشي، نو هغه څو تنه د قوم منلي سړي، د نورو پېښو د مخنیوي له پاره د یوې یا دواړو خواوو په سپارښت د مرکې د غړو په حیث وټاکل شي او دواړه ډلې مرکې ته واک ورکوي، مرکه د شخړې مسئله تر څېړنې لاندې نیسي او ګرم، ناګرم معلوموي، په پای کې د ټولو غړو په اتفاق له پښتني تېرو شویو لارو سره سم، پرېکړه کوي، د مرکې پرېکړه د موضوع په اهمیت پورې اړه لري، که پېښه وړه وي، یوازې په یوه ننواتي او یا یوه سپک شانته پور په کېښودلو سره بدي په نېکي بدلېږي او که درنه موضوع وي، نو هغه مرکه، د پېښې د اهمیت په تناسب په پړه باندې دروند پور ږدي.

«د پور د کلیمې لغوی معنا په پښتو کې قرض ته وایي، ولې دا کلمه په جزایي پښتو کې د ټولو لرو او برو پښتنو په مختلفو پلرنیو کې اصطلاحاً د تاوان په معنا منل شوې ده. پور لکه څنګه چې په لومړني بحث کې ورته اشاره وشوه، د پېښو په ډول او څرنګوالي پورې لکه مړی، ګوډ، پوزه رنګړی، مونجی، کنداس، ټپي، ژوبل او داسې نورو سره اړه لري».

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنیو پېښو کې د پېښې څرنګوالی او د هغو د وقوع د څرنګوالي په اساس او تناسب پور ورکول کېږي. د وړې نجونې او پېغلې هم د پېښې په اساس پور ورکول کېږی.

ننواتې:

ننواتې لکه څنګه چې په نورو پښتنو کې رواج دی، د میدان ولایت په ټولو پلرنیو کې هم یو دود دی او هر کله چې د دوو سړیو یا دوو کهولو په منځ کې شخړه یا همدغسې کومه بله پېښه واقع شي، نو بیا ګرم او پړ سړی یا کورنی د سپین ږیرو او منلو مشرانو په ګډون له یوه یا دوو پسونو سره د هغه بل سړي کور ته، چې تېری پرې شوی، د ننواتې په ډول ورځي او د خپلې ګرمې بښنه غواړي، چاته چې ننواتی ورغلی وي، هغه د ننواتي او مشرانو په مخ کې ګرم ببني او خوابدي یې په خوشحالي بدلېږي.

د تيږې کېښودل:

د تیږې کېښودل لغوی معنا په پښتنو کې ډبره ایښودل دي، مګر تیږه کېښودل د میدان ولایت په پښتنو کې د نورو په شان اصطلاحاً کې د تړون معنا لري، کوم وخت چې د دوو کورنیو او یا پلرنیو تر منځ کومه شخړه یا جګړه پېښه شي، نو هغه وخت ددې له پاره چې له تېري څخه یو د بل په مقابل کې لاس واخیستل شي او د پېښې د ډېرې خړپړتیا مخه و نیول شي، د منلو شرایطو منځګړیو له فیصلې سره سم تیږې کېښودل کېږي. دا تیږه د نه تېري کولو تړون حکم لري، وروسته له هغه چې تیږه کېښودل شوه او د دواړو خواو له لوري ومنل شوه. مشران د دایمي روغې اوپریکړې له پاره ټاکل کېږي او ترهغه وخته پورې چې مشران کومې پریکړې ته نه وي رسېدلي، یو په بل تېری نه کوي. د تیږې کېښودل د میدان ولایت د پښتنو په منځ کې دوه بڼې لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: دا چې د تیرې کېښودل په ځینو حالاتو کې د یوې موقتې متارکې حکم لري، ترڅو چې مشران د شخړې د پرېکړې له پاره خبرې، مرکې او جرګې کولو ته وخت ولري.

دویم: دا چې د تیرې کېښودل د پښتنو په منځ کې د تل له پاره داسې تړون لري، چې هېڅ وخت به یوه خوا په بله خوا تېری نه کوي.

د پلو غوټه کول:

د میدان ولایت د اوسېدونکو پښتنو په منځ کې د ښځو پلو غوټه کول هم یو دود دی او کله چې د چا له خوا په کوم سړي یا کورنۍ باندې تېری وشي، یا کوم کهول او پلرینه څوک ربړوي او ناروا ورسره کوي. نو بې وسه بې زوره بې پیسو ربړېدلی سړی یا د هغه کورنۍ د مشر کور ته ورځي او د هغه مشر د مور، ښځې لور یا ترور پلو غوټه کوي، د چا د ښځو د پلو غوټه کول د هغه کور ته د ننګ وړلو حکم لري. نو همدغه سبب دی، چې د پلو غوټه کولو په احترام چې ټول پښتانه هغه ته په درنه سترګه ګوري، له هغه سره ملګری کوي او ملاتړ یې شي او تېری کوونکی او یا ربړوونکی مجبوروي، چې له ربړولي سړي سره پښتو ته کښېني او حق ومني او که پړه او پور پرې ورغی، پړه او پور ته غاړه ږدي.

پورتني رواجونه چې ذکر شول، د میدان د سیمې د پښتنو په منځ کې د یوه قانون شکل ځان ته غوره کړی او له بل پلوه له پرېکړې څخه یې هېڅوک ځان نه شي ژغورلی، که دې واقعیت ته په غور سره ځیر شو، نو دغه قانون (پښتو پرېکړه) د داسې موضوعاتو له پاره د خلکو په منځ کې وضع شوي، ترڅو خلک له یوې خوا نه له بدیو شخړو، جګړو او ظلم زیاتي څخه لاس په سر شي او د مظلوم حقونه تر پښو لاندې نه شي او له بل اړخ نه له اقتصادي او مالي تاوان نه په امان کې پاتې شي. یعنې کله د کومې شخړې یا جرګې وروسته څوک چاته عارض شي، نو بیا له ډېرو ستونزو سره مخامخ کېږي. څنګه چې تجربو ثابته کړې ده، د رسمي تحقیقاتو لمنه ډېره اوږده ده، ظالم او مظلوم دواړه له ډېرو ستونزو (لکه: اقتصادي،اجتماعی مشکلات) سره مخامخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، تر هغه پورې چې دوی لـه سترې محکمـې څخـه فیصـله اخلـي، نـو خامخـا دا موضوع تر خپل وروستي پړاو پوري ځو ځو کاله هم دوام کوي او دوی په سرګردانۍ ورپسې شپې او ورځې د حکومت په بېلابېلو دفترونو کې تېـروي، نـو ځکـه دا پـورتني مقررات د پښتنو په منځ کې د اقتصادی ستونزو هوارولو او د راتلونکو نسلونو لـه پـاره د یوه قانون په توګه پرېږدي.

ټولنیز دودونه:

د دې سیمې خلك نارینه او ښځې د بشـرپالنې احسـاس لـري، پـه ضـعیفانو بانـدې رحـم، لـه مظلومـانو سـره مرسـته، د یتیمـانو او خوارانـو لاسـنیوی، د لویـانو او مشـرانو درناوی، په کوچنیانو او کشـرانو بانـدې شـفقت او مهربـاني کـول، د ناروغـانو پوښـتنه کول، په شجاعت، سخاوت او ځوانمردی کـې یـو لـه بلـه څخـه مخکـې کېـدل د دې سیمې د خلکو ځانګړي صفات دي. د دې سیمې په هر کلی کې جومات شته چې پـه هغه کې ملا مېشته وي، ځو خلك خپل پنځه وخت لمونځ په جماعت سره ادا کړي او په جامع جوماتونو کې یې مولوي شتون لري چې مدرس ملا ورته وایـي او طالبـانو تـه دیني درسونه وایي او دغه ملایان د کور کلي هلکانو او نجونـو تـه د دینـي درسـونو او قران کریم تدریس کوي.

د میدان د سیمې ځینې ټولنیز دودونه او رواجونه په لاندې ډول درپېژنو:

د واده دود او دستور:

په میدان ولایت کـې د واده مراسـم د هلـك او نجلۍ پـه خوښـې او رضـا پـورې مربوط نه دي، بلکې واك یې د هغوی د پلار او مور په لاس کې دی، هر وخت چـې مور او پلار وغواړي، خپل ځوان او زلمي زوی ته واده وکړي، نو په قوم یا ټبر کـې او یا کوم کوم بل کلي کې د هغه له پاره وړ او لایقه نجلۍ لومړی خوښوي او بیا یـې پـه پټه خوله احوال ورلیږدوي، د نجلۍ پلار یا ورور که هلك ونه پېژني، لـومړی د هلـك

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کړو وړو په هکله له ځينو کسانو پوښتنه کوي، کله يې چې خوښه راغله، نو بيا سره کېني، زياتره کسان په همدغې لومړۍ ناسته کې د خپلې غوښتنې او خرڅ مصرف يادونه ورته کوي، چې دومره پيسې، سره زر، وريجې، غوښه او نور... به راکوې، که يې موافقه سره راغله، نو بيا د ستن او تار په نامه رومال او خواږه ورکوي. بيا د کوژدې مېلمستيا برابروي چې د سلو کسانو په شاوخوا کې نارينه او ښځينه نږدې خپلوان رابولي.

په دې سيمه کې زوم حق نه لري، چې مخکې له واده څخه د خسر کور ته لاړ شي، که کوم کس خپل زوم ته اجازه ورکړي بيا هم زوم نه شي کولی، چې په رڼا ورځ د کلتوري ممانعتونو په نظر کې نيولو سره د خسر کور ته ورشي، که ورشي، نو د هغه کلي ځوانان ورسره خپل مخالفت په غير مستقيمه بڼه داسې ښيي، چې که زوم په خپل کلي کې ګير کړي، يواځې کميس او پرتوګ ورپرېږدي، نور هرڅه چې ورسره وي، ټول ځينې اخلي، جيبونه يې لټوي، جمپر او واسکټ ترې وباسي او په بد حالت يې بېرته خپل کور ته لېږي.

د کوژدې په جريان کې زوم بايد د اخترونو او د هر فصل په راتلو سره د همغه فصل مېوې د خسر کور ته ور وړي او يوه ډوډۍ هم د ناوې د نارينه خپلوانو له پاره چې (پای وازي ورته وايي) برابروي او په پای کې په ټولو کالي، لونګۍ او پټوګان وېشل کېږي، په پای کې مکمل لست د زوم کور ته ورکوي، وروسته تر دې د واده ورځ ټاکل کېږي او تر واده يوه ورځ مخکې د نجلۍ کور ته د واده خرڅ ور وړي، چې د خوړو په نوم يادېږي، واده ماسپښين شروع کېږي، کله چې ټولې ښځې راټولې شي، بيا د بدلو (سندرو) په ويلو سره د ناوې کور ته ځي او ناوې ته افغاني کالي وراغوندي او پر ناوې شال غوړوي. د زوم خور، خاله، عمه د ناوې موټی خلاصوي او بېرته خپل کور ته راګرځي، خو درې څلور ښځې د خېښنو په نامه د ناوې په کور کې پرېږدي، د شپې له مخې نارينه خپله مېله په ډول او سرنې او ښځې په چمبې نمانځي، په پای کې د زوم او ناوې د لاسونو په سره کولو سره خپله مېله پای ته رسوي، کله چې نايي د زوم د يوه لاس ورغوي کې په نکريزو ګرده حلقه رسم کړي، نو يې لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مخصوصه ټوټه کې چې د نجلۍ کورنۍ ورته را استولې وي، لاس ورتړي بیا نایي په ټول مجلس را ګرځي او لاسونه یې ورسره کوي، په پای کې د زوم له پاره د ښه ژوند دعا کیږي او هر څوک نایي ته پیسې ورکوي، تردې وروسته مېله سرېږي. سبا د کلي ځوانان د سحر تر لمانځه وروسته له نایي سره کومک کېږي او خپل رواج شوی پخلی پخوي، د لسو بجو په شاوخوا کې کله چې نایي خپل کار سپک کړي، نو غږ کوي چې راځئ ځوانانو! چې د زوم وېښتان جوړوم، بیا ځوانان راټول شي، نایي د زوم وېښتان جوړ کړي او خپله لمن وغوړوي، بیا ټول ځوانان ورته پیسې ورکوي تر دې وروسته ټول مېلمانه له زوم سره یو ځای د (ورا) په نامه د ناوې د کور پلو حرکت کوي، د غرمې ډوډۍ د ناوې په کور کې خوري، تر ډوډۍ وروسته ناوې ته شفتلي رنګه جامې ور اغوستل کیږي، نکاح تړل کیږي، تر دی وروسته نایي یوه یوه هګۍ د زوم ورور په اشارې سره له خوړو سره په مېلمنو وېشي چې ګل ورته وایي او په مقابل کې هر کس پنځوس افغانۍ ورکوي، بیا یو کم شمېر مېلمانه یوی خاصې خونې ته ځي، دوی ته د ناوې له پاره له پخې شوې مالیدې ورکول کیږی، تر دې وروسته زوم ته د ناوې په لاس جوړ شوي خامک کالي او څادر وراغوستل کیږي، ناوې به پخوا په سره جوړه کې وه، خو اوس په سپینه جوړه کې په کجاوو یا موټر کې د زوم کور ته راوړل کیږي، تر ښکته کولو وروسته د ناوې په پښو کې پسه یا چرګ حلالېږي، دلته بیا نایي دروازه نیولې وي او پیسې غواړي، تر دې وروسته بیا ناوې کور ته دننه کېږي، ترڅو یوه غوا او کوټه ور نه کړل شي، بیا په ناوې بېلابیلې ټوټکې تر سره کوي، ماشوم په غېږ کې ورکوي چې اولاداره شي، په تناره، بېلابېلو کوټو یې ګرځوي، په دېوال کې مېخ پرې ټک وهیي، یوه هګۍ یې تر پښې لاندې کوي او بیا یې پر تخت دروي او ټولو راغلو ښځو ته یې مخ ورښکاره کوي، بیا ټولې ښځې د روی دیدنۍ (مخ کتلو) په نامه د ناوې یوې خپلې ته پیسې ورکوي او هغه بیا هر چا ورکړې پیسې نورو ښځو ته اعلانوي او د څو دقیقو له پاره زوم ورسره دروي او بیا دواړه هلته کښېنوي، دلته نو زوم او ناوې دواړو له خوا کوښښ کیږي، چې لومړی کښېني، ترڅو د بل سیوری پرې ونه لوېږي. نور نو واده خلاصېږي، په دریمه ورځ زوم له شلو دېرشو کسانو سره د ناوې کور ته ورځي چې د دریمې په نامه یادېږي، په اوومه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدومره شمېر کې ښځې د ناوې کور ته د هغې د پلار او خپلوانو له خوا اخیستل شویو سوغاتونو او ډالیو سره راځي، تر یوې دوو میاشتو وروسته ناوې له لس پنځلسو ښځو سره د پلار کور ته ځي.

د مړي د ښخولو دود او دستور:

که خدای(ج) مه کړه د چا کور کې مړی وشي، تر هر څه د مخه مړي ته غسل ورکول کېږي، که دومره وخت وي چې د خیروخیرات او طریقې تابیا یې ونیولی شي، نو یې نیسي، لومړی باتجربه کسان د مړي پلرنۍ هدیرې ته د قبر کېندلو له پاره استوي او د شاوخوا کلیو خلك او خپلوان راغواړي. کله چې خلك راغونډ شي، ملایان خلکو ته وعظ او نصیحت کوي، بیا د قران کریم ختم کوي، بیا طریقه کوي او اسقاط په مستحقو کسانو وېشي، ورپسې جنازې او تر جنازې وروسته راغلو مېلمنو ته ډوډۍ ورکوي، خو اوس په ځینو ځایو کې ډوډۍ ورکول په لومړۍ ورځ نه شته، خو په ځینو ځایو کې اوس هم شته، وروسته خلك مړی د خښولو له پاره هدیرې ته وړي او په مسنونه طریقه یې ښخوي. هغه کسان چې په لومړۍ ورځ خیروخیرات نه کوي، په درېیمه ورځ په مړي پسې خیروخیرات او طریقه کوي او څلور ځله د هرې پنجشنبې په ماښام د جمعي ګي په نامه خیراتونه، یو خیرات په څلوېښتۍ کې او یو خیرات په کال پوره ګۍ کې ورپسې کوي.

له پورته یادو شویو دود او دستور سربېره ځینې نور دودونه هم شته چې عبارت دي له: د نوې زېږېدلي ماشوم دود او دستور، د روژې او اخترونو دود او دستور، د حشر دود او دستور، عام خیراتونه او داسې نور چې زیاتره یې د افغانستان د نورو سیمو د خلکو له دودونو سره یا لږ تفاوت لري او یا یو شان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم - ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې

په میدان ښار او ورځېرمه سیمو کې په لسګونو موجودې ازادې ادبـي او کلتـوري ټولنې د دې ولایت د خلکو د کلتوري هڅو او پرمختګ ښېلګې دي، چې موږ یې دلتـه د میدان د فرهنګي حوزې د موضوع په څېړنـه او ځیرنـه کـې خـورا مهمـې ګڼـو او د دغې سیمې د فرهنګي چټکتیا او بډاییتوب کچه په ښه توګه ترې معلومېدای شـي. کـه څه هم د میدان تشکیلات په دې وروستیو لسیزو کې د درېیمه درجه ولایت کچې تـه پورته شوي، خو په لنډه موده کې د ډېرو هر اړخیـزو پرمختګونـو لیـدونکی دی، چـې ښه بېلګه یې په ادبي او فرهنګي ډګر کې د دغو ټولنـو شـتون او رامنځتـه کېـدل ګڼـل کېدای شي. اوسمهال دغه ولایت د خپلو ګاونډو نورو ولایتونو په پرتله په لومړي مقام کې ځای لري او له ګاونډو سیمو څخه یې د ازادو ادبي او کلتـوري ټولنـو او خپرونـو شمېر څو برابره زیات دی، اوسمهال ددغې سیمې د خپلواکو او ازادو ټولنـو او خپرونـو شمېر تر پنځوویشتو پورې رسېدلی دی، پـه داسـې حالـ کـې چـې د دا ډول ټولنـو او خپرونو شمېر په غزني ولایت کې پنځلس او په لوګر کې دغه شـمېره تـر لسـو پـورې رسېږي. دلته له دغې یادونې او پرتلنې څخه موخه دا نه ده، چې خدای مه کړه د میدان وردګو ګاونډي سیمې د ادبي او فرهنګي چارو له پلوه کمزورې دي، بلکې ویلـی شـو چې دغه سیمې هم تر بل هر وخت له ښو ادبي او کلتـوري هڅـو څخه برخمنـې او د څرنګوالي له پلوه یې هم د کار ازښت لوړ او د افغاني او پښتني فرهنګ په لوړتیـا کـې خورا مهم دی. دلته دغه یادونه یوازې د میدان وردګو د ادبي او کلتوري چټکـې ودې د جاج اخیستنې په موخـه وشـوه. د یـادولو ده، چـې میـدان مېشـتې رسـنۍ او ټـولنې د څرنګوالي له پلوه له یوه سره د زیاتې ستاینې وړ نه دي. که څه هم دلته په دې کتـاب کې د هرې ټولنې، اثر او خپرونې د ښه کیفیت او کار د ارزونې او ژورې څېړنې هڅـه نه ده شوې، خو په عمومي توګه ویلی شو، چې د څرنګوالي په پرتله یې د ډېروالي تله درنه ده.

خالد بن ولید لومړۍ ټولنه، چې په دغې سیمه کې یې د ټولنـو د جوړېـدو دود او لېوالتیا رامنځ ته کړه، د خالد بن ولید ادبي ټولنه ده، چې له اوس څخه کـابو ۲۰ کالـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې د یو شمېر ځوانو لیکوالو او کلتوري فعالینو د هڅو په پایله کې رامنځ ته شوې او د کار د څرنګوالي له پلوه هم په لومړي مقام کې ولاړه ازاده ټولنه ده.

له دغې ټولنې لږه موده وروسته په یاده سیمه کې د عهد فرهنګي ټولنه ده، چې د خالدبن ولید له ادبي ټولنې کابو پنځه کاله وروسته تاسیس او رامنځته شوې ده. له دغو لنډو یادونو وروسته دا دی په میدان ښار کې شته مهمې ټولنې په جلا ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱- د خالدبن ولید ادبي او کلتوري ټولنه:

د میدان د خالد بن ولید ادبي ټولنه د ۱۳۷۵لمریز کال د وري په ۱۲مه د یو شمېر میدان مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي مینه والو له خوا د لومړي ځل لپاره په دغې سیمه کې تاسیس او پرانیستل شوه. د دغې ټولنې له جوړېدو سره په یاده سیمه کې د لومړي ځل لپاره د ادبي غونډو او مشاعرو جوړېدل دود او د میدان د هنر او ادب په ډګر کې ډېر نوي زړي راوټوکېدل. دغې ټولنې په ډېره لږه موده کې وکولی شول، چې د ځوان نسل په روزنه او هڅونه کې د ډېر اغېزمن رول د لرلو ویاړ خپل کړی دی. د خالدبن ولید ادبي ټولنه د طالبانو د واکمنۍ (اسلامي امارت) پر مهال تاسیس او رامنځ ته شوه او د میدان ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست په انګړ کې به یې اونیزې ادبي غونډې او مشاعرې جوړولې او د دولتي چارواکو له خوا هم ورته پوره درناوی او پاملرنه کېده. د طالبانو د واکمنۍ په وروستیو کلونو کې که څه هم چې ځینې وخت به چارواکو له عشقي او غنایي شعرونو څخه سرټکاوه، خو له دې سره سره یې د میدان مېشتو لیکوالو او شاعرانو لپاره دا زمینه برابره کړې وه، چې د کابل او ننګرهار او نورو ولایتونو په سترو ادبي او فرهنګي غونډو کې ګډون وکړي او د نورو سیمو له شاعرانو او لیکوالو سره وګوري. باید یادونه وکړو، چې له دغو ټولو سره سره د میدان د خالد بن ولید ادبي ټولنه، لکه څنګه چې له نامه څخه یې ښکاري، یوه رښتینې نادولتي او بې لورې ازاده ټولنه ده او تر اوسه یې هم کار او زیار د خپلې هېوادنۍ ادبي، فرهنګي مینې، خپلې ژبې او خلکو ته د چوپړ له بریده تېری نه لري. د یادونې وړ ده چې یادې ټولنې پر سټېج ډېرې تمثیلي پارچې هم ننداري ته وړاندې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- عهد کلتوري ټولنه:

د عهد کلتوری ټولنه چې په ۱۳۸۲لمریز کال کې د میدان ښار او نږدې سیمو د دیني عالمانو، روڼ اندو، ښوونکو او محصلینو له خوا جوړه شوه او زیاتره ګډون کوونکي په کابل پوهنتون په زده کړه بوخت دي. په اونۍ کې یو ځل غونډه کوي او په دې وروستیو کې یې د «عهد» په نامه د یوې دیني میاشتنۍ مجلې په خپرېدلو هم پیل کړی دی.

عهد ټولنه د دې ولایت په ځینو سیمو کې هم دفترونه جوړ کړي او په نورو ولایتونو کې هم څانګې لري.

۳- افغان سید جمال الدین ادبي مرکز:

د افغان سیدجمال الدین په نوم د دغه ادبي مرکز بنسټ په میدان ښار کې په ۱۳۸۶لمریز کال کې ایښودل شوی او د ځوانو غړو شمېر یې ۵۰ تنه ښودل شوی دی. د نوموړي ادبي مرکز د مشرۍ چارې د ځوان او تکړه انجنیر حیات الله له خوا سمبالیږي. د سیدجمال الدین افغان ادبي مرکز هم اونیزې او میاشتنۍ غونډې جوړوي، خو تراوسه یې د کومې ځانګړې چاپي خپرونې له شتون څخه نه یو خبر شوي.

۴- د افغان کاروان ځوانانو ټولنه:

د افغان ځوانانو ټولنې بنسټ د ښاغلي ذبیح الله امرخېل تر مشرۍ او مسوولیت لاندې په ۱۳۸۷لمریز کال د میدان ښار په مرکز کې ایښودل شوی دی. د دغې ټولنې د اړوندو ځوانو غړو شمېر تر ۴۵ کسانو پورې ښودل شوی او د ځوان غړ په نوم میاشتنۍ هم خپروي، چې د دې ولایت د ځوان نسل د روزنې او هڅونې په موخه په کې ښکلي ټولنیز، کلتوري او ادبي مطالب چاپیږي.

۵- د سلمان فارس لیسې د ځوانانو ټولنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سلمان فارس لېسې د ځوانانو ټولنه د دې ولایت د مرکزي لېسې د ځوانانو زده کوونکو اړونده ده او په ادبي، کلتوري او ټولنیزو برخو کې فعالیت کوي. د دغې ټولنې بنسټ په ۱۳۸۴لمریز کال د ځوان لیکوال ښاغلي صالح محمد صالحي په مشرۍ ایښودل شوی دی. دغه ټولنه هم د رڼا په نوم ازاده مهالنۍ جریده لري، چې بېلابېل روزنیز، کلتوري او ټولنیز مسایل په کې خپرېږي.

۶- جلرېز فرهنګي مرکز:

دغه فرهنګي مرکز د دغه ولایت په جلرېز ولسوالۍ کې موقعیت لري، چې ۱۳۸۵لمریز کال کې د دغې ولسوالۍ د یو شمېر علمي شخصیتونو او فرهنګیانو زده کوونکو او محصلینو له خوا تاسیس شو او د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست سره یې نوم ثبت کړی دی. دغه مرکز علمي او فرهنګي فعالیتونه لري. وخت ناوخت فرهنګي غونډې او ادبي ناستې لري، علمي او فرهنګي مجلسونه دایروي او ځینې مهمې ورځې نمانځي، چې تردې دمه یې د سیمې خلکو له فعالیتونو او علمې هڅو څخه دروند هرکلی کړی دی.

۷- ځلانده فرهنګي مرکز:

ځلانده فرهنګي مرکز په میدان ښار کې موقعیت لري، چې د سیمې یو زیات شمېر ځوانان یې په خپلو ګډو هڅو سره کارونه مخ په وړاندې وړي، مشري یې د ښاغلي نجیب الله حبیبي په غاړه ده.

دغه مرکز په علمي برخه کې ډېر فعالیتونه لري، د ښوونځیو ترمنځ علمي او ذهني مسابقې جوړوي او د سټیج په سر تفریحي او روزنیزې ډرامې وړاندې کوي. تراوسه پورې ولسي او قومي مشرانو له دې مرکز نه بشپړه خوښي څرګنده او پوره ملاتړ یې کړی دی. د دې مرکز بله مهمه موخه په سیمه کې له بېسوادۍ سره مبارزه ده، چې تل هڅه کوي د لوړ عمر کسانو له پاره د سواد زده کړې لنډمهالي او اوږدمهالي کورسونه ترتیب کړي، چې دولتي چارواکي هم تر خپله وسه ورسره مرسته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- استقلال فرهنګي ټولنه:

د استقلال د فرهنګيانو ټولنې بنسټ هم په میدان ښار کې په ۱۳۸۰لمریز کال ایښودل شوی او له هغه مهاله راهیسې یې اړوندو غړو، چې شمېر یې تر ۸۰ کسانو پورې رسېږي، په یو ځایي توګه د یادې ټولنې تر نامه لاندې خپل ادبي او فرهنګي خوځښتونه پیل کړي دي.

۹- د میدان ځوانانو ټولنه:

د میدان ځوانانو په نوم دغې ادبي ټولنې د میدان ښار په سوېل په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۴لمریز کال ادبي او هنري فعالیتونه پیل کړل. دغه ادبي ټولنه هم په لسګونو غړي لريي، په ادبي او فرهنګي چارو بوخت او د ټولنې په اړوندو غونډو او مشاعرو کې فعال ګډون کوي. میدان ځوانانو ادبي ټولنه هم تراوسه کومه چاپي او ځانګړې خپرونه نه لري.

۱۰- وردګو او میدان مدني ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په شمال د زیمني په سیمه کې په ۱۳۸۲لمریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه یې د ښاغلي سلیمان تنها له خوا پر مخ وړل کېږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې یې په لسګونو ځوان فعالین راغونډېږي.

۱۱- د نرخ د ځوانانو ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په لوېدیځ په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۲لمریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه یې د ښاغلي ننګیار اشنا له خوا پر مخ وړل کېږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې یې په لسګونو ځوان فعالین راغونډېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- سرچشمه ادبي او فرهنګي ټولنه:

د سرچشمه فرهنګي ټولنه د میدان یوه بله اړونده ازاده ټولنه ده او مسوولیت یې د ځوان فرهنګپال ښاغلي نصیراحمد روښان په غاړه لري. دغې ټولنې په یاده سیمه کې په ۱۳۹۱لمریز کال په ادبي او کلتوري خوځښتونو پیل کړی او غړو شمېر یې تر ۷۵ کسانو پورې ښودل کېږي. د سرچشمه فرهنګي ټولنه د سرچشمه په نوم ازاده چاپي خپرونه لري او په دري ژبه خپرېږی او په خپلو پاڼو کې ښکلي ادبي او ټولنیز مطالب رانغاړي.

۱۳- د میدان ښځو فرهنګي او ادبي ټولنه:

د میدان ښار د ښځو فرهنګي ټولنه، لکه چې له نامه څخه یې ښکاري، د ښځو د ادبي او کلتوري فعالیتونو ښکارندویه ده او بنسټ یې د یادې سیمې د لسګونو لیکوالو اوروڼ اندو مېرمنو له خوا په ۱۳۸۲لمریز کال ایښودل شوی دی. د دغې فرهنګي ټولنې د مسولیت چارې د تکړه لیکوالې اغلې شاعرې نفیسې نصیب له خوا پر مخ وړل کېږي او په اړوندو غونډو کې یې د بهسودو په لسګونو فرهنګپالې او لیکوالې مېرمنې برخه اخلي. دغه ټولنه همداراز د «صدای زن» په نوم ځانګړې چاپي میاشتنۍ هم لري، په دري ژبه خپرېږي، چې د بهسود مېشتو ښځمنو د کورنۍ، ټولنیز او سیاسي شعور د لوړولو په موخه اړین او ګټور مطالب لري.

۱۴- د علم کاروان:

دغه ټولنه چې سږ کال یې په فعالیت پیل کړی او د ښوونځي د شاګردانو له پاره د ساینسي مضامینو کورسونه جوړوي او هم په اونۍ کې یوه ادبي ناسته لري او د هغو ځوانانو له پاره چې د ادب په ډګر کې نوی ګام ایښی او غواړي مخکې لاړل شي، یوه ښه لارښوونه کوي. نوموړی مرکز تر اوسه کو مه خپرونه نه لري. مسوول مشر په نوبتي توګه ټاکل کېږي او چارې یې پرمخ بیایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم- لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ

(۱)چاپي یا لیکنیزې رسنۍ

عهد مجله:

عهد په میدان ښار کې له ګوربت مجلې وروسته دویمه ازاده علمي، فرهنګي او ټولنیزه مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۲ لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د عهد ټولنه ده او د مسوولیت چارې یې د د غې سیمې د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي انجنیر حیات الله او مرستیالانو هر یو ډاکټر سمیع الله او ډاکټر محمدزاهد له خوا پر مخ وړل کېدې. عهد مجلې د اسلامي او ټولنیزو مطالبو ترڅنګ د ښکلو نویو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په میدان ښار او نورو پښتني سیمو کې د زیات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماتوله،پنځلس ګڼې یې خپرې شوي، خو له بده مرغه له پنځه کالو را په دی خوا دغه خپرونه د مالي ستونزو له امله وتړل شوه.

اذان مجله:

اذان په میدان وردګو ولایت کې ازاده علمي، دیني، فرهنګي او ټولنیزه ادبي مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۵لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د افغانستان د ټولنیزې اصلاح او پرمختګ ټولنې (جمعیت اصلاح) ده چې د دې ټولنې د میدان وردګو ولایت د څانګې له لوري چاپېږي. د مسوولیت چارې یې د استاد ګل حمید حمیدي له خوا پر مخ وړل کیږي. اذان مجله کې زیاتره د پوهنتون د استادانو دیني لیکنې خپرېږي، خو سیاسي او ټولنیزې لیکنې هم خپروي، کله کله د شعر او ادب پاڼه هم لري، د تاریخ پاڼې په نوم یوه څانګړې پاڼه هم په کې شته او د دې ولایت تاریخي سیمې په کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معرفي کیږي، چې د نوي نسل د معلوماتو د زیاتوالی له پاره یو غوره ګام دی. اذان که همداسې پرمختګ وکړي، په سیمه کې به یې لوستونکی نور هم زیات شي، د ښکلو نوو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په میدان ښار او نورو پښتنو سیمو کې د زیات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماته کړې ده. تر پنځلسو زیاتې ګڼې چاپ شوې دي.خو اوس یې نامعلومو دلیلو له امله نه چاپ کیږی.

میدان ځوانانو مجله:

دغه مجله چې په میاشت کې یو ځل چاپیږي، د ۱۳۸۵لمریز دیارلسمه ګڼه یې زموږ تر ګوتو رارسېدلې ده، په زړه پورې خبرې، معلوماتي او پرمختیایي مطالب خپروي. د دغې خپرونې د مسوولیت چارې د لیکوال همت الله امین زي له خوا پر مخ وړل کیږي. دغې مجله د غوره مطالبو او لیکنو په خپرولو سره زیات لوستونکي پیدا کړي دي.

دریځ:

د دریځ په نوم مهالنۍ په ۱۳۸۵ لمریز کال کې تاسیس او په اتو مخونو کې په زړه پورې سیاسي او ټولنیزې لیکنې او مطالب خپروي. دغه جریده په یاده سیمه کې د لیکوال محمداجمل ″هوډمن″ په مدیریت او د عبدالله ″شېرزي″ په مرستیالۍ چلېږي. دریځ له ځوان نسل سره مرسته کوي، څو د هغوی سیاسي، ملي او ټولنیز شعور لوړ کړي او وکولی شي د هېواد ملي ګټو، ټیکاو، سولې او پرمختګ ته وفادار او لېوال پاتې شي او د سیاسي غولونو، افراطیت، بې خبرۍ، غفلت او ړانده تقلید له ښکار کېدو څخه د ځان د ژغورلو وړتیا ترلاسه کړي.

منه مجله:

منه مجله د منې ګل مشاعرې کمېټې له خوا په ۱۳۸۸لمریز کال کې تاسیس شوې ده، دغه میاشتنۍ یوه علمي، سیاسي، ادبي او ټولنیزه خپرونه ده، چې مسول مدیر یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل اغا احمدي وردګ دی. د دغې مجلې تراوسه پورې يوازې يوه ګڼه له چاپه راوتلې ده.

ملي هدف:

ملي هدف چې په اونۍ کې يو ځل د ميدان وردګو ولايت د اطلاعاتو او کلتور رياست د نشراتي ارګان له خوا خپرېږي، په اتو مخونو کې بېلابېل علمي، ټولنيز، ادبي او اخلاقي مطالب ځايوي، خو ادبي برخه يې تر نورو هغو درنه ده. په دغې اونيزه کې د ښکلو تخليقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تيوريکي مضامين هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنيو نويو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسووليت او مديريت چارې د ميدان د ځوان ليکوال او فرهنګپال ښاغلي اورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

وړانګه مجله:

وړانګه مياشتنۍ د ميدان د ځوانانو خپلواکه کلتوري، ادبي او ټولنيزه خپرونه ده، چې د امتياز خاوند يې استاد عبدالجبار ابراهيم خېل دی. دغه مجله د ښاغلي استاد وحيد الله همراه، استاد احمدزي افغان او محمد احسان تر کتنې لاندې په ياده سيمه کې د شپاړسو مخونو په لرلو سره د ښاغلي محمدعثمان په مسووليت په زړه پورې ادبي، کلتوري او ټولنيز مطالب خپروي.

پېزوان:

پېزوان د ميدان وردګو ولايت د ښځو چارو رياست مهالنۍ خپرونه ده، په ۱۳۹۱لمريز کال يې لومړۍ ګڼه چاپ شوې ده، چې د تکړه ليکوالې او د ښځو د چارو د اوسنۍ رييسې آغلې وحيدې ښکلې او يو شمېر نورو ميدان مېشتو ليکوالو تر کتنې لاندې خپرېږي، مسووله يې پياوړې ليکواله او څېړونکې وحيده ښکلې او مرستياله يې محموده تقوا ده. دا مجله هم په ياده سيمه کې په څلوېښتو رنګه مخونو کې د ميدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېشتو ښځمنو د کورني، ټولنيز او سياسي شعور د لوړولو په موخه اړين او ګټور مطالب لري. په ياده مياشتنۍ کې د ښځو د حقونو د ساتنې، پر هغوی د تېري د مخنيوي، په ټولنه کې د ښځمنو د رول او همدارازنورې اخلاقي او روزنيزې ليکنې او مضامين راغونډېږي. د يادونې وړ ده چې د ښځو چارو رياست مخکې کومه نشريه نه درلوده.

وينښ:

وينښ په اونۍ کې يو ځل د ميدان وردګو ولايت د اطلاعاتو او کلتور رياست د خپرنيز ارګان په توګه خپرېږي، په دغې مجله کې بېلابېل علمي، ټولنيز، ادبي او اخلاقي مطالب ځايېږي، خو ادبي برخه يې تر نورو هغو درنه ده په دې خپرونه کې د ښکلو تخليقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تيوريکي مضامين هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنيو نويو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسووليت او مديريت چارې ځوان ليکوال او فرهنګپال د ميدان وردګو د اطلاعاتو اوکلتور رييس ښاغلی محمداورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

سرچشمه:

دغه مهالنۍ د ۱۳۹۱ لمريز کال په زمري کې تاسيس او په خپلو ځلورو مخونو کې د غوره سياسي او ټولنيزو مضامينو په خپرولو سره ډېر لوستونکي لري. د دغې خپرونې د امتياز خاوند انجمن سرچشمه دی او د مسوليت چارې يې د ښاغلي بسم الله "نادري" له خوا سمبالېږي. نوموړی نشريه په درې ژبه خپرېږي.

مشوره:

دغه جريده د ميدان وردګو ولايت د ولايتي شورا خپرونه ده، چې په مياشت کې يو ځل چاپېږي، ديارلسمه ګڼه يې زموږ تر ګوتو رارسېدلې ده، ډېر په زړه پورې خبري، معلوماتي او پرمختيايي مطالب خپروي. د دغې خپرونې د مسووليت چارې د ليکوال سميع الله "اتل" په مرسته د ښاغلي عتيق الله "ابراهيمي" له خوا پر مخ وړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. دغه جریده په بې پوښه شپږو ساده مخونو کې د غوره مطالبو په خپرولو سره زیات لوستونکي لري.

څلانده راتلونکې:

دا د ولایت د مقام ځانګړې مهالنۍ خپرونه ده چې وخت ناوخت په کتابي بڼه د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست په اهتمام خپرېږی، هره ګڼه یې ۱۰۳مخونه لري او هر ځل درې زره ګڼې چاپېږي او په وړیا ډول د ولایت ټولو برخو ته رسېږي.

د منځپانګې له مخې د دغې خپرونې مطالب یوازې سیاسی رنګ لري، چې د ولایت د بېلابېلو ریاستونو کلني او شپږ میاشتیني رسمي راپورونه خپروي، انځوریز البوم هم لري، خو دا مهال یې خپرونې بندې شوې دي.

بدلون:

د بدلون اونیزه جریده د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا په ۱۳۸۸لمریز کال تاسیس شوه او په شپږو مخونو کې د غوره سیاسي، ټولنیزو، فرهنګي او معلوماتي مطالبو او لیکنو ترڅنګ د بیارغونې پروژو په هکله معلومات له خپلو لوستونکو سره شریکوي. د دغې جریدې بنسټګر او مسوول چلوونکی ادم خان سیرت دی او د ښاغلي صبغت الله نیازي په مرسته یې چارې پر مخ وړل کېږي.

ګلبڼ:

د ګلبڼ علمي، ټولنیزه او ادبي مهالنۍ د ۱۳۹۰ لمریز کال په چنګاښ کې د میدان وردګو ولایت د ښاروالۍ فرهنګی ټولنې له خوا تاسیس شوه. دغه جریده زیاتره د ښاروالۍ اړوند پروژو په هکله مطالب خپروي، ددي ترڅنګ د ځوانانو د علاقې وړ بېلابېل معلوماتي، روزنیز او اخلاقي مطالب لري. ټولنیزې او ادبي برخې هم لري، بنسټګر یې د میدان ښار ځوان ښاروال انجنیر محمود امیري دی او د مسوولیت چارې یې د ښاروالۍ اداري په غاړه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختګ:

د ولایت د مقام له دفتر څخه خپرېده او د ۱۳۸۹لمریز کال پـه سـر کـې د اونیـزې په بڼه یې څو ګڼې چاپ شوې، چې اوسمهال یې خپرونې د ناڅرګندو دلایلو لـه مخـې بندې شوې دي.

غښتلي ځوانان:

دا ټولنیزه معلوماتي او ادبي مهالنۍ خپرونه ده، چې د اطلاعاتو او فرهنـګ ریاسـت د ځوانانو عمومي مـدیریت خپرنیـز ارګـان دي،موسـس او د امتیـاز خاونـد یـې محمـد اورنګ مختار، مسوول مدیر یې محمد نسیم رسا او مرسـتیال یـې ایمـل امرخیـل دي. د تاسیس کال ۱۳۹۲ لمریز دي، تر اوس پورې یو ګڼه خپره شوې ده.

روغتیا:

دا هغه دوه میاشتنۍ طبی مجلـه ده، چـې د میـدان وردګـو ولایـت د عـامې روغتیـا ریاست له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵لمریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونـه ده، چـې یـوازې د روغتیـا پـه اړه طبـي مطالـب خپـروي، خـو ځینـې نـوي علمـي او ټـولنیز معلومـات هـم پـه کـې خپرېـږي. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو هر ډول سـاري نـاروغیو د نښو نښانو په اړه معلومات وړاندې کوي او د مخنیوي لارې چـارې او لـومړنۍ طبـي لارښوونې په کې ښیي.

سپورت:

دا هغه دوه میاشتنۍ سـپورتي مجلـه ده، چـې د میـدان وردګـو ولایـت د سـپورت امریت له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵لمریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د سـپورت پـه اړه ګټـور مطالب خپروي، خو کله ناکله د اولمپیک د نړیوالې کمېټې او سـپورت نړیوالـ قـوانین

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کې نشرېږي. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو لوبو په هکله خبرونه خپروي.

(۲)غږیزې رسنۍ:

د میدان غږ راډیو

د میدان غږ راډیو په میدان وردګو کې لومړنۍ خپلواکه او ناپېیلې راډیو ده، چې د انټرنیوز په چوکاټ کې یې له نن څخه کابو څلورنیم کاله وړاندې په میدان ښار کې د لیکوال او ژورنالست عبدالله جمال تر مشرۍ لاندې په خپرونو پیل وکړ. یاده راډیو دا مهال د FM په ۸۹ څپو په ورځ کې ۱۴ ساعته خپرونې لري.

یاده راډیو اوسمهال د میدان ښار د سیمې په سلو کې ۹۲ ساحه تر پوښښ لاندې لري او د اورېدونکو شمېر یې ۶۵۰۰۰۰ تنو ته رسېږي. په پام کې ده، د دغې راډیو ځواک او د پوښښ ساحه زیاته شي او د ورځنیو خپرونو وخت یې هم له ١٤ څخه ١٨ ساعتونو ته لوړ شي. د دغې راډیو د ۱۲ دایمي او ۱۸ موقتو غړو په مرسته په ورځ کې د ۶ ځلي خبري سروېس پر خپرولو سربېره، په هره اونۍ کې ۲۰ خپرونې تولید او د هوا څپو ته سپاري. په خپرونو کې یې د کورنیو، ځوانانو، ماشومانو، دیني، روغتیا، کرنې، بدني روزنې، هنر ادب او فرهنګ، کار او زیار، تفریح، فرمایشي سندرې، حقوق او قانون، لیکونو، ټیلیفوني خبرو اترو، ګردیو مېزونو، مرکو، راپورتاژونو او نورې خپرونې شاملې دي.

میدان غږ راډیو یوه خپلواکه ولسي راډیو ده، چې په افغانستان کې د دیموکراسۍ، بیان آزادۍ او مدني ټولنې د پیاوړتیا او انکشاف لپاره کار کوي. میدان غږ راډیو تل د خپلو خپرونو له لارې د خلکو ستونزې او د هغو د حل لارې چارې خپرې کړي او په اړه یې د دولتي چارواکو نظرونه نشر ته سپارلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه انانس چې د يادې راډيو تګلاره په ډاګه کوي او په شپه ورځ کې په لسګونو ځله د راډيو له لارې خپرېږي، هوبهو يې دلته رااخلو:

"ميدان غږ راډيو ازاده ولسي راډيو ده. ميدان غږ راډيو د افغاني فرهنګ د پرمختيا او د خلکو د ملي معنوي او شعور د غوړېدا لپاره کار کوي. ميدان غږ راډيو هېوادوال په هېواد کې د امن ټينګښت او د هېواد بيارغونې او سمسورتيا ته رابولي. د سولې غږ راډيو ټولې خپرونې ستاسو د نظرونو، غوښتنو، وړانديزونو او نيوکو په بنياد چمتو کېږي. ميدان غږ راډيو د FM په ۸۹ څپو اورېدلای شئ".

د اورېدونکو د شمېر له پلوه د ميدان غږ راډيو په خپرونو کې "کېږدۍ ګلونه" خپرونه لومړی مقام، "لټون" خپرونه دويم او د مشاعرې خپرونه درېيم مقام لري. د مشاعرې په خپرونه کې د ميدان وردګو د ځوانو شاعرانو د اونيزې مشاعرې ټول ثبت کړای شوی جريان کټ مټ خپرېږي.

ميدان غږ راډيو تر يو سلو پنځوسو تنو زيات ځوانان چې ډېری يې د دارالمعلمين محصلين، د مدني او فرهنګي بنسټونو غړي او د ښوونځيو ممتاز زده کوونکي دي، د ژورناليزم د زده کړې له پاره لنډمهالو او اوږدمهالو کورسونو او ورکشاپونو ته معرفي کړل، همدا شان يې په پرکټيک لحاظ او عملي بڼه هم د خپرونو د پر مخ بېولو له پاره استخدام کړل، چې دا مهال نوموړي کسان په بېلا بېلو سيمه ييزو او ملي رسنيو کې ژورناليستک فعاليتونه لري.

د دغې راډيو د خپرونې د مسووليت چارې د عبدالله جمال او د ځوان او تکړه شاعر او ليکوال ښاغلي رحمت الله له خوا پر مخ وړل کېږي.

د ځوان غږ راډيو

دا هم د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ په سيمه کې يوه بله نوې راډيو ده، چې په دې وروستيو کې يې په اړونده سيمه کې په خپرونو پيل کړی دی. د ځوان غږ راډيو اوسمهال په شپه او ورځ کې څلور ساعته خپرونې لري، چې په هغو کې د پښتو ښکلې موسيقۍ، سيمه ييزو خبرونو او نورو خپرونو ته ځای ورکړل شوی دی. د يادې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راډیو مسوولین وایي، چې دوی به هڅه وکړي،څ و پـه راتلـونکې کـې د دغـې راډیـو وخت او خپرونو ته پراختیا ورکړي.

جلرېز غږ راډیو

جلرېز یوه بله راډیو ده، چې د میدان وردګو ولایت د جلرېز ولسوالی په سیمه کې یې په دې وروستیو کې په خپرونو پیل کړی دی. د یـادې ولسـوالی پـه ډېـری اړونـدو سیمو کې یې خپرونې اورېدل کېږي. جلرېز غږ هم لکه د نورو میـدان شـتو راډیوګـانو په څېر د خلکو له ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغـې راډیـو پـه خپرونـو کې پر سیمه ییزو خبرونو سربېره نـورې پـه زړه پـورې تفریحـي، ټـولنیزې، سیاسـي او دیني اخلاقي خپرونې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څپـو تـه سـپاري، چـې پـه یاده سیمه کې یې زیات شمېر اورېدونکي پیدا کړي دي.

سولې غږ راډیو

سولې غږ یوه بله راډیو ده، چې پـه یـاده سـیمه کـې یـې پـه دې وروسـتیو کـې پـه خپرونو پیل کړی دی. د میدان ښار په ډېری اړوندو سیمو کـې یـې خپرونـې اورېـدل کېږي. ډیوه هم لکه د نورو میدان وردګو شتو راډیوګانو پـه څېـر د خلکـو لـه ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغې راډیو په خپرونـو کـې پـر سـیمه ییـزو خبرونـو سربېره نورې پـه زړه پـورې تفریحـي، ټـولنیزې، سیاسـي او دینـي اخلاقـي خپرونـې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څپو ته سپارل کېږي، چـې پـه یـاده سـیمه کـې یـې زیات شمېر اورېدونکي پیدا کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)تصویري رسنۍ

ملي ټلویزون

که څه هم په دغه ولایت کې د هېواد د ځینو نورو ولایتونو په څېر د ولایتي کومه اداره نه ده موجوده، خو په ۱۳۸۴لمریز کال په دغه ولایت کې د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست په چوکاټ کې د ملي راډیو تلوېزیون اداره جوړه شوه، چې د هندوستان حکومت او ولایتي بیارغونې ډلې [P-R-T} له خوا ورته یو زیات شمېر تخنیکي وسایل برابر شول، چې تر اوس یې خپرونې نه دي پیل کړي.

د نوموړي ولایت د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست چارواکو په وینا، په دې ولایت کې تر اوسه کومه دولتي او شخصي تصویري رسنۍ نه شته. یوازې ملي تلوېزیون په ورځ کې څو ساعته د هېواد ملې تلوېزیون خپرونې نشر کوي.

ویل کیږي چې په نږدې راتلونکي کې د دې ولایت ملي تلوېزیون خپلې خپرونې او په څنګ کې یې یو خصوصي رادیو تلوېزیون چې تجلا نومیږي، خپلې خپرونې پیلوي. په همدې هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه کتنه

مشاعره:

تر ټولو د مخه بايد موږ په دی پوه شو، چې مشاعره څه ته وايي؟

د دغې پوښتنې د ځواب په لټه کې به موږ فرهنګونو ته رجوع کوو، او د فرهنګونو له پاڼو به د مشاعری په مفهوم ځان پوهوو.

د غياث مولف مولوی غياث الدين رامپوری(۱۲۰۰ـ۱۲۶۸ه ق) کښلی دی:

((مشاعره: به ضم ميم و فتح عين بر وزن مفاعله با هم شعر خواندن))

د فرهنګ انندراج مولف ليکی:

((مشاعرة بالضم و فتح عين ورا (ع) نبرد کردن به شعر با هم))

مرحوم دکتر معين د خپل مغتنم فرهنګ په دريم ټوک کې د مشاعری په وړانـدی کښلی دی:

((مسابقه کردن در شعر خواندن از بر)).

په فرهنګ نفيسی کې يې د مشاعری معنی داسې راوړی ده:

((مشاعره: ماخوذ از تازی، نبرد کردن شعر باکسی)).

د فرهنګونو له لوړو کښنو خو دا څرګنده شوه، چې په شعر ويلو کې مسابقه او پـه خپلو منځو کې شعر لوستل او يا هم د کاغذ له مخې پـه شـعر لوسـتو کـې مسـابقی تـه مشاعره ويلی شي.

اوس چې مود مشاعرې په مفهوم ځان لږ څه پوه کړنو را بـه شـو دی تـه چـې، پـه شکلې او موضوعې لحاظ مشاعرې څو ډوله دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په شکلي لحاظ:

زما د معلوماتو له مخې د شکلیاتو له پلوه مشاعرې دوه ډوله دي:

الف ـ طرحی مشاعرې: په دې ډول مشاعرو کې یوه مسری، یا یوه غزله یا یو بیت یا قصیده د مشاعرې د طرحې په ډول وړاندې کیږی، او نور شاعران د طرحې له ردیف، قافیې او وزن سره برابر خپل شعرونه لیکې او مشاعرې ته یې وړاندې کوی، لکه د ښکارندوې پر قصیده مشاعره کې چې ټول شاعران د قصیدې قافیه، ردیف او وزن له پامه نه دی غور ځولی:

د مثال په ډول د ښکارندوې غوری د قصیدې مطلع ده:

د پسرلي ښکلونکې بیا کړه سینګارونه
بیـایې ولـونـل په غـرونو کې لالـونه

د دې قصیدې استقبال زموږ شاعرانو داسې کړې دی:

دا را شنه شوه دغاټول ریدې ګلونه
که نیـولی غره لمـن کې سره لالونه

(س.ش)

بیا یی وځکل له کوم خـمه جامونه
دا د هسک پیغله چې ناځې له جنونه

(استاد بینوا)

بیاله بڼه پورته کیږی ښه ږغونه
ته وا راغـله د بـلـیلو بـهـیرونه

(علامه حبیبی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پسرلي په راتلو خوښ شوه آسمانونه

دا پـه جـار چـې رعـدو وهـل ډولـونه

(پوهاند رښتين)

ب، آزادې مشاعرې: په دغه ډول مشاعرو کې د ردیف قافیې او وزن د ساتلو قید نشته په یوه ټاکلې موضوع کې شاعران له خپل ذوق سره سم شعرونه لیکي.

(۲)په موضوعې لحاظ:

په موضوعې لحاظ مشاعرې په ډیرو موضوعونو پورې اړه نیسي، لکه پسرلنۍ مشاعرې، خزانې مشاعرې (لکه د ادبی ټولنې صوبه سرحد تهکال له خوا چې د ۱۹۴۸ع کال د جنوری په ۱۶شوی ده.).

د مشرانو او ادیبانو په قبرونو د کلیزو غونډو مشاعرې، دهر کلیو مشاعرې تعزیتې مشاعرې، ملی مشاعرې چې ځینې خاص ملی مسایل را چاپیروی.

په پښتو ادبیاتو کې د دغو مشاعرو ټول انواع موږ لرو، او په هره موضوع کې یوه دوې نه چې ځوځو مشاعرې په طرحې او آزاد ډول شوې دی، او په سل ګونو شاعرانو برخه پکې اخیستې ده.

د مشاعرو په باب د لوړ عمومې بحث له اوړدید و، چې صرف نظر وکړو، نو باید اوس د پښتو په ادبیاتو کې د مشاعرو په سوابقو او لواحقو خبرې وکړو:

پښتو ادب او مشاعرې:

که چیرې د مشاعرې د تعریف په باب د فرهنګونو دغه ډول کښنې((نبرد کردن در شعر با کسی و مسابقه کردن در شعر)) ومنو. نو دلته خو موږ په ډاډه زړه ویلاې شو چې زموږ د ادب په تاریخ کې د مشاعرو تاریخ ډیر لرغونې دی او دا ځکه چې زموږ د خاص اولسې سندرو نښلیدو تاریخ ډیر زوړ او ناپایه دی د اولسې ادب دغه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ کيلوالو شاعرانو له لرغونو زمانو د چاربيتو، بدلو، داستانونو، بګټيو او نورو شعری فورمونو په چوکاټ کې پاللې ده.

تر کومه ځايه چې د دغې اولسې شاعرۍ روايات موږ ته معلوم دی، په دې شاعرۍ کې به کليوالو شاعرانو يا زموږ د پېښوريو ورونو په اصطلاح اخونانو په خپلو منځو کې شعرې مقابلې کولی، د خيبر ادب مولف په دې باب کښلې دي ((... زمونږ پخوانو به دی شاعرانو ته ((اخون)) ويل، د هر اخون سره به لس پنځلس شاګردان وو، او د خپل اثر او نفوذ په مطابق به يې د خپلې علاقی حدونه ټاکلې وو، بل اخون ته دا حق نه و حاصل چې په هغه حدونو کې مجلس وکړی.هو! که د يوی علاقی اخون غوښتې چې د يوی بلې علاقی اخون سره د خپلو شاګردانو تر ځان لاندې کړي، نو هغه ته بايده وو چې وړومبی خپل مد مقابل ته خبردارې ورکړی، دخبردارې نه پس به د مقابلی د پاره يو ځای وټاکلې شو، دواړه اخونان به سره د خپلو شاګردانو او نغارو په مقرر شوی وخت يو بل ته مخامخ شو.

تماشګير به ترې چارچاپيره را پنډ شو، وړومبی به د شاګردانو مقابله وشوه، د هغوې نه پس به استادان سره خوله په خوله شو، يو اخون به د چاربيتې سر کيښود بل به پرې فی البديهه کړی سوره کړه. دا شان به دواړو وار په وار د سر پورې يوه يوه کړی تړله په دې شعرې مجادله کې به چې د کوم استاد قافيه تنګه شوه، هغه به پړ تسليم شو، سره د خپلو شاګردانو او نغارو به د فتحياب اخون په پښو کې پريووت او د هغه استادی به يې ومنله)) په لوړو خبرو به زه دا هم زيات کړم، چې د اخونان په دغسې شعرې مسابقو او مقابلو کې به په لوړ شکل شعرې مقابلو سر بيره ځينی داسې پاړکی هم طرفيننو يو بل ته ويل، چې اړونه او معماوی به پکې نغښتې وی، يوه اخون چې به داسې پاړکی ووايه بل مجبورو، چې په منظومو الفاظو کې خپل مقابل طرف ته د هغې معما ځواب ووايی. د((خيبر ادب)) د مولف خبرې د ځينو شاعرانو په لاندنيو اشارو کې هم تاييديږی لکه:

د تيمور شاه ابدالی (۱۱۸۶ـ۱۲۰۷) د زمانی اولسې شاعر شيخ احمدخان چې د خپلې يوی چاربيتی په کسر کې ويلی وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ((احمـد خـان)) وایـم خـوږې مسـرې سـندرې
خاونــده خدایـــه د العـــین کـــړې لـــه مـــا لـــرې
د شـــاعرانو کـــه پـــه مـــا راشـــی لښـــکرې
نــه تــرې ویریــږم کــه د بــاب کــوی کــه غــورې
میــر کـــې بـــلا دی د ســـنمدرو پـــه مســـرو کـــې
د لېونـــو پـــه شـــانی ګـــرځم مـــدام غـــرو کـــې
بـــل مـــې بازګـــل دی چـــې مـــدام کـــړی چپاوونـــه
پـــــه زړه مـــــې اوړی د غمونـــــو امبارونـــــه

د دیارلمسی پیړۍ بل اولسی شاعر شیرمحمد هم ویلی دی:

په وطن ډیر شوه شاعران
هریو ویل که له ځان
نه ګوری ردیف ته هر شاعر د خپل ځان غورې کاندې
له شعرم خبرې کاندې
کم یې نه وایم په انصاف
پوچ مې په چا نه وځی که شاعران د ټول جهان راشی
څنګ ته مې مدام راشی
زړه مې راغلې په جوش
په شان د سین که خروش
څه وکړمه خدایه لیری شاګردان شونا
زړه مې په ګویان شونا

د ۱۲۰۰ه ق د حدودو اولسی شاعر بیګ محمد چې ویلې وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دونه شاعرانو کې دازه بيګ محمد بس يمه

ښه يم يو په لس يمه

پخوا مې شاعرې کړه اوس مې شغل په رباب کې

ومې ليد کتاب کې

تير شه اى شاګرده په شاعر باندې مې وار دي

سپى په لکۍ نار دي

ګرځم شاعرانو کې چا نه کړه پله سم دما

زړه شو پى قلم دعا

د ظريف خان(۱۲۶۴ـ۱۳۲۴ه ش) ديوى سپرى بدلى لاندې بند د خيبر ادب د يوى برخې ښه تاييد کوى، دى وايى:

که وايى ظريف خان چې په ژړا مې سترګې سرى دي

کومه د ځان وير

راغلې شاعران دى وړاندې ايښې نغارى دى

اوس څه وکړو تدبير

له خپلې شعر جارى دى د ظريف دغه مسرې دى

ګفتار که الله مير

له دغو شعرى نمونو څخه هم دا څرګنديږى، چې زموږ په اولسې شاعرې کې له پخوانه شعرې مسابقې او مقابلې موجودى وى، او تر اوسه يې لابولګى په کليوالو سيمو کې ليدلې کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لوړ بحث کې خو مو دا خبرې وکړی، چې زموږ په اولسې شاعرۍ کې خو دغه ډول شعرې مقابلې شته او موږ د فرهنګو په روایت د خپلو اولسې ادبیاتو دغه ډول شعرې مقابلو ته د مشاعرې یو ډول ویلای شو.

زموږ د شفاهې ادب د خاصو اولسې سندرو تر څنګه په عامو سندرو کې هم د خلکو سندرې فاضل او دانشمند مولف((دوړو مشاعرې))

ضبط کړی دی، چې دغه سندرې د ماشومانو په سویه ځینی منظومې دی، چې ماشومان یې د سوال او ځواب په بڼه په خپلو منځو کې سره وایی.

اما زموظ په لیکنې ادب کې یوه معلومه تاریخې مشاعره د لوی خان له دی لاندې غزلی را زیږی.لوې خان خوشحال خان خټک(۱۰۲۲ـ۱۱۰۰ه ق)یوه غزله داسې ویلې وه:

لکه زه په یار مین یم بل به نه وی مین هسې

لکه زه پسی غمجن یم بل به نه غمجن هسې

د لوې خان دانشمند زوی عبدالقادر خان خټک(۱۰۶۳ـ۱۱۲۵ه ق)بیا د لوړی غزلی قافیه داسې ور واړوله.

لکه زه په یار مفتون یم، بل به نه وی مفتون هسې

لکه زه پسې محزون یم، بل به نه وی محزون هسې

او ددې غزلی په پاې کې یې په شاعرانه غرور داسې وویل:

دا غزل په پښتو ژبه چې بیان عبدالقادر کړه

دروغجن یم که بې خانه وایې بل یو پښتون هسې

د عبدالقادر خان خټک دې شاعرانه غرور د ده هم مهالی نور پښتانه شاعران وهڅول چې د ده ځواب ووایې، په همعصرو کې:اشرف، عثمان، صدر خوشحال، غفور، عبدل، معزالله د عبدالقادر خان ځواب کړی دي او بیا محمدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحبزاده(۱۱۰۹ـ۱۲۲۰ه ق)هم په دی مشاعره کې ګډون وکا او د عبدالقادر خان ځواب یې ووایه، او په دی ډول د پښتو په لیکنې ادب کې دغه تاریخې مشاعره رامنځ ته شوه.

فاضل او دانشمند استاد پوهاند عبدالشکور رشاد کاږی چې: ((په مشاعره کې په لوړو یادو شوو شاعرانو سر بیره: معاذالدین خټک پیرمحمدکاکړ، قنبرعلی خان اورکزی، مسافر مروت.

میرزا حنان بارکزی، عبدالعلی اخونزاده کاکړ، مولوی صالح محمد هوتک، سید رسول رسا او بهایی جان صاحبزاده کشاني هم برخه اخیستې ده، خو پیرمحمد کاکړ، میرزا حنان بارکزی، مولوی صالح محمد هوتک، او بهایی جان یی وزن ور اړولی دي)).

د ادبی ستوری دانشمند مولف بیا کاږی، چې! د دولسمی پیړۍ شاعران: سعیدخلیل او محی الدین د دې مشاعرې قافیه او اړولی او د هماغې تاریخې مشاعرې په استقبال یې غزلی ویلی دی، لکه محی الدین چې وایی:

یم په چا د زنخدان کې پریوتلي اسیر هسی

مدد ګار مې یې له یاره بل څوک نشته نصیر هسی

سعید خلیل:

بند په چاه د زنخدان کې چې څوک پریووت اسیر هسې

نه مدد له چا نه غواړي نه یې خوښ وی نصیر هسې

دغه مشاعره زموږ د مشاعرو په تاریخ کې د تاریخې مشاعرې په نومه یادیږی، چې قاضی عبدالسلام زیارتی هم پر دغه مشاعره د تاریخې مشاعرې تر سر لیک لاندې خبرې کړی دی، پر لوړو خبرو د راقم الحروف زیاتونې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغې مشاعرې د پښتو په ادب کې زيات شهرت او مقبوليت ګټلې دی او پـه وارو وارو په موقوتو او غير موقوتو خپرونو کې چاپ شـوی ده او د معاصـرې دوری ډيـرو نورو اديبانو يې هم په استقبال شعرونه ويلې دی، لکه: کله چې زموږ لوې استاد علامـه پوهاند عبدالحی حبيبی د تاريخچه شعر پشتو رسـاله پـه طلـوع افغـان کـې خپرولـه، نـو ددغې تاريخچې په ترڅ کې يې ددغې مشاعرې قديم ويناوالـ هـم معرفـی کـړل، او د وينا وو په نمونو کې يې د همدې مشاعرې شعرونه را وړل، کله چې مشاعره ټولـه نشـر شوه، نو زموږ ځينی کندهاری شعرا يې هم وهڅول چې ددې مشاعرې اسـتقبال داسـې کړی دي:

اور لړونی د مجمر څنګ ته وی پروت په قانون هسې

په مـجلس د دلبـرانو په دې شان وای ګـډون هســې

مرحوم استاد محمـدګل نـوری(۱۳۲۰ــ۱۳۹۳ه ق) هـم ددې مشـاعرې اسـتقبال ډيـر کړی دي، چې د غزلی مطلع او مقطع يې دلی راوړم:

لکه زه يم ستا په غم کې به نه وی پښتون هســې

ستا له غمه زه محزون يم، بل به نه وی محزون هسې

لـنډ مضمون ډيـره معـنی تر ډير ښه دی په رښـتيا

دا مضمون چې نوری جوړ کې بل به نه وی مضمون هسې

د پيښور جمهوريـت مجلـی هـم د۱۹۶۰ــ۱۹۶۱م کلونـو تـرمنځ ګڼـو کـې د هسـې لرغونې تاريخې مشاعره پر له پسې په څو ګڼو کې خپره کړی ده، چې بيا يـې معاصـرو اديبانو هم استقبال او مطابعت کړی دی، لکه په لاندې غزلو کې:

بيا د زړه په مملکت مې کړه ترکانو شبخون هسې

رودله سترګو مې بهيری چې به نه وی جيحون هسې

شاعر په مقطع کې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ښکليو ښکليو ټکيو پښتون هم کله جوړيږي

سور کفن يې وی په وينو پيژندی شي پښتون هسې

او په همدې مجله کې خپره شوی بله غزله:

زړه مې سل ځايه زخمی دی نن چې وينم پښتون هسې

در په در خوار وزار ګرځی نالان هسې زبون هسې

زموږ په قديمو ليکنېو ادبياتو کې د ((هسې)) له مشاعرې پرته بله مشاعره موږ ته نه ده معلومه، مګر قاضی عبدالحيم اثر سالارزی په خپله يوه مقاله کې کښلې دی چې:

((د هسې تر مشاعرې وروسته يا ورسره معاصره د ((ورووړو)) يو بله مشاعره هم پښتنو قديمو شاعرانو کړی ده، لکه د عبدالحميد مومند (۱۰۸۰ـ۱۱۴۸ه ق) دغه غزله:

((درد دمينی کړم و مرګ ته قريب ورو ورو

له علاجه مې لاس وکيښ طبيب ورو ورو))

او په دې مشاعره کې: ابراهيم متی زی، افضل کاکاخيل، مصری خان ګګيانی، حسين، عبدالحميد مومند، نواز خټک، معزالله مومند، کاظم خان شيدا، دوست محمد، نانی حميد(بيدل هشنغری) او عبدالله محزون برخه لرلی ده)).

کله چې ما د حاجی جمعه ديوان چاپ ته برابر اوه، نو د ده د ديوان د دغې غزلې:

((نن د باغ په لوری تله که صنم ورووړو

په خمار کاته که همدم ورووړو))

په ارتباط مې غوښتل چې دا غزله هم ددې مشاعرې په پيروۍ ويل شوی غزله وبولم، ډير محترم استاد ستر محقق پوهاند رشاد زه له تيروتنې وژغورلم، او را ته يې ووی چې دا مشاعره نه ده، په طرحی مشاعرو کې د رديف، قافيی او وزن ساتل ضرور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی، او د جمعه او نورو دغو ټولو شاعرانو په غزلو کې دغه قانون نه دی ساتل شوی، نو له محترم استاد پوهاند رشاد څخه په مننه مې هغه بحث له خپلو ليکنو وايسته.

اوس به د اثر افغانی خبرې په خپل ځای پريږدو، او را به شو اصلی مقصد ته چې: هغه د مشاعرو تاريخ دی په لرغونی مدون ادب کې بله داسې مشاعره موږ ته نه معلوميږي.

مګر کله چې د شلمی عيسوی پيړۍ په اوايلو کې په لره پښتونخوا کې د پښتنو ملی غورځنګ پيل شو، او د همدې پيړۍ د لومړۍ نيمايی په اواخرو کې په افغانستان کې زموږ مشرانو پښتنو عالمانو پښتو روزلو ته ملا وتړله نو د کوزې پښتونخوا ملی نهضت او د برې هغې ادبی نهضت زموږ په ادب کې د مشاعرو له ودی سره مرسته وکړه او لروبر په سل ګونو، سياسی، ملی، تعزيتی د هرکليو او پر مزارونو مشاعرې وشوی، د ځينو مشاعرو رويدادونه هم چاپ شول. د پښتو د ودی ټولنې رامنځ ته شوی،چې د دغو ټولنو په اهدافو کې د مشاعر جوړول شامل وو، دا چې دغه بحث مويو څه مستند وړاندې کړی وی، نو زه به د پښتو روزنی په مراکزوکې د شتو اسنادو له مخې د مشاعرو سير وڅيړم.

د پښتو مراکز او مشاعرې:

د پيړيو په پوړيو کې: غور، کندهار، پيښور، کوټه، ننګرهار او بيا وروسته کابل د پښتو پالنې د مراکزو حيثيت در لود، البته غور د پښتو روزنی خپل پخوانې عظمت له لاسه ورکړی دي، خو په نورو مراکزو کې لاتر اوسه وسه، يا زموږ د پښتنو په ذاتی ذوق او کله هم د پاليسيو له مخې پښتو پالنې ته هڅه شوی ده، او دغو هڅو په معاصره دوره کې زياته وده ومونده، چې له دغو هڅو سره جوخت پښتو مشاعرو ته هم توجه وشوه، لاندې به زه په دغو مراکزو کې شوی مشاعرې در وښيم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په پيښور کې:

کله چې په لره پښتونخوا کې د آزادی خواهانو مبارزه له انګریزی استعمارګرو سره ګرندي شوه، نو دغي مبارزی سره ادب هم ملګری و، مبارزینو او مفکرینو به غونډې کولی دغونډو په ترڅ کې به مشاعرې کیدی د دغو ملی مبارزو په جریان کې چې کومې مشاعرې شوی دی، دهغو مشاعرو زیاتره اشعار زمونږ د ژبې د معاصرو اشعارو له ډیرو ښوفکری اثارو څخه ګڼل کیږی.

دلته یوه بله خبره هم د یادونې ده، چې د ملی او استعمار ضد مبارزینو د مشاعرو ترڅنګ استعماری دولت او د هغو ګوډاګیو هم د دغو ملی مشاعرو د بې پدله کولو له پاره په اسلامیه کالج کې مشاعرې کولی.

یوه له هغو مشاعرو څخه چې په ۱۹۲۶ع کال په اسلامیه کالج کې شوی وه، په دې طرح وه:

((نظاره که غواړی راشه لیلا پریږده))

اما په مقابل کې چې کومې مشاعرې د انجمن اصلاح الا فاغنه له خوا شوی دی ټولی ملی رنګ لری ددغو مشاعرو طرحی دا دی:

((که زلمی چیری په خپل وطن قربان شي))

((جنګ د آزادی له همیشه زلمی وتلی دی))

((خاونده ته ودانه کړی زمونږ د یووالی حجره))

((نه کلونه د غلام په غلامی کې

((که خازی شنی مې په قبروی ولاړی))

((که دی خیال د آزادی د خپل وطن وی))

د لومړی طرحی مشاعره د۱۹۲۷ع کال پسرلی په اتمانزو کې د انجمن په کلیزه جلسه کې شوی وه، او مرحوم خلیق صاحب(۱۳۵۶ه ق مړ) یې یاد داسې کړی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دایي طرحه وه که یاد دې هغه آن شی!

((که زلمی چیرې په خپل وطن قربان شی))

په دې لوړه مشاعره اعلی او انتخابی نظمونو ته تحفی او انعامونه هم ورکړل شوی وو.

د شپږمی طرحی مشاعره۱۹۲۸ع کال په پسرلی کې د حاجی عبدالغفار تر صدارت لاندې شوی وه، او دوراندې کال د مشاعرې په ډول په دې مشاعره کې هم انعامونه ورکړل شوی وو، د دوهمس طرحی مشاعره د ۱۹۳۰ع کال د اپریل په ۲۱ نیټه بیا په اتمانزو کې شوی وه، د دریمی طرحی شعر د پښتو مشهور ملی شاعر فضل محمود مخفی صاحب(۱۸۸۴ـ۱۹۴۷ع)دی، چې د پښتنو ستر مشر خان عبدالغفار خان خپل کتاب زما ژوند او جدوجهد ور ته اهدا کړی دی.

د پنځمی طرحی شعر د خان عبدالغنی خان دی، خو د دغو طرحو مشاعرو تاریخ مې یې نه کړ پیدا. د دغسې سیاسی او ملی مشاعرو ترڅنګه ورو ورو ادبی مشاعرو ته هم مخه وشوه. دغه مهال د نوښار ادبی جرګه((د پیښور بزم ادب)) او نوری جرګې رامنځ ته شوی، دغو جرګو د ملی او سیاسی مشاعرو ترڅنګه ادبی مشاعرې هم پیل کړی، لکه د ژبپالنې ښاغلی او دانشمند لیکوال چې لیکې:

((د بزم ادب د جوړیدلو په وړمبی کال د رحمان بابا د کلیزې مشاعرې ډبره کیښوده شوه، او د دې اولنۍ مشاعرې مشر عبدالستارشاه مرحوم و. بزم ادب له ۱۹۳۷ع بیا تر ۱۹۴۹ع پورې پرله پسې د بابا په مزار غونډې او مشاعرې وکړی)) (ژبپالنه ص ۱۴۰ـ۱۴۱)

دغه ډول د نوښار د ادبې جرګې له خوا د ۱۹۳۸ع کال د اګست په ۲۰نیټه د لوی خان خوشحال خان په قبر مشاعره وشوه، چې طرحی یې دا وه:

((دلته په ایرو کې خلقه لعل د بدخشان وینم))

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول د پښتو ادب د دغو دوونو میالیو پر مزار ونو د ادبی غونډو او مشاعرو جوړېدل پېل شول، چې دا دي تر اوسه جریان لری او له پېښوره سره بېره په کوټه او کابل کې هم د دوی په یاد مشاعرې شوی او کیږی.

د ادبی اتلانو پر مزارونو د مشاعرو په لړ کې د حمید بابا پر مزار مشاعرې هم د یادونې وړ دی چې دغه لړۍ له ۱۹۵۷ع کاله پیل شوی ده او پر دې مزار د یوی بلې مشاعرې بندو بست په ۱۹۷۲ع کال شوی و.

د شلمې پیړۍ د لومړۍ نیمایی په څلورمه لسیزه کې چې د سیاسی او ملی مشاعرو تر څنګ ادبی مشاعرې هم په شمال مغربی سرحدې صوبه کې پیل شوی، نو دغو خلکو سیاسی ملی او ضد استعمارې مشاعرې هم کورت هیری نه کړی. د۱۹۳۹ع کال په پسرلی کې د سرحد د پښتو

ادبی جرګې یوه بله اجتماعی مشاعره وکړه، چې طرحی یې دا وه:

((د شیر شاه په شان نظام د افغان و کړه))

بله ملی مشاعره د ۱۹۳۸ع کال په لومړنیو دریو څلورو میاشتو کې په تهکال کې وشوه، په دې طرح : ((آزادی نشان په لاس فخر افغان راغي))

ددې مشاعرې خبر او د مرحوم خلیق صاحب شعر پښتون مجلې د ۱۹۳۸ کال د مې د اولی نیټې د ګڼې په ۱۰ مخ کې خپور کړی دي.

په شمال مغربی سرحد صوبه کې د مشاعرو جریان تر ننه ګړندې روان دي، چې له مفصلاتو سره د ټولو ځیړل ځانله کتاب غواړی، موږ دلې صرف په دې پوه شوو، چې د پښتو په دغه ادبی مرکز کې مشاعرې کله او څنګه پیل شوی، چې ترننه پورې ګړندې روانې دی .

(۲)په کندهار کې:

په کندهار کې د پښتو مشاعرو په باب له ما سره کره او باورې مواد نه وو، نو اړ شوم، چې له استاد پوهاند رشاد څخه په دې خصوص کې پوښتنه وکړم، استاد را ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل، چې له ۱۳۱۰ه ش را پدې خوا په کندهار کې معاصرې مشاعرې پیل شوی دي، خو کله چې د کندهار ادبی انجمن جوړ شو، او پښتو مجله یې نشر کړه، نو د مشاعرو لپاره هم زیاته زمینه مساعده شوه.

د محترم دانشمند استاد پوهاند رشار له دې یادونې په مننه مې د پښتو مجلې کلکسیونونو ته رجوع وکړه، ددې مجلو په پاڼو کې مې د درې مشاعرو څرک وایست د یوې مشاعرې طرح دا وه:

بخت تل کړی د هغو سره یارې ده

چې په ټینګه یې پاللې دینداري ده

په دې مشاعره کې: ولی محمد مخلص، غلام نبی، سید حسن، مسلم ملا رحمت الله، محمدعثمان خان پښتون، محمد ویس خان کاکړ، محمد عیسی او مولوی خادم برخه اخیستی وه.

د بلې مشاعرې طرح دا وه:

پښتو بلبل د پښتنو پر چمن بیا راغی

په سفر تللی ورک دلبر د وطن بیا داغی

دغه مشاعره د ۱۲۱۳ه ق کال د کب په ۲۵ نیټه شوی وه، په دې مشاعره کې محمد ولی مخلص، رحمت الله، محمد عیسی او غلام نبی برخه اخیستی وه.

دبلې مشاعرې په باب چې د پښتو په پاڼو کې څه موندل کیږي، هغه د عسکر په باب آزاده مشاعره ده، چې د ۱۳۱۳ه ش کال د حمل په میاشت کې د کندهار د فرقې په باغ کې جوړه شوی وه، پدې مشاعره کې، مخلص، پښتون، خادم، خدایرحم، سید حسن، غلام نبی او محمدشریف جانان برخه در لوده. ددغې مشاعرې کوم خبر چې په پښتو مجله کې خپور شوی دی هورې یې کښلې دی چې: څلورمه مشاهره اما ما ددې مجلې له پاڼو همدا درې مشاعرې پیدا کړی، پر بلی یې پیښ نه شوم، په کندهار کې مشاعرې په لوړ ډول پیل شوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)په کابل کې:

کله چې د کندهار او کابل د ادبي انجمنونو د یو ځای کېدو وروسته پښتو ټولنه جوړه شوه، دغې ټولنې د خپلو نورو هڅو تر څنګه پښتو مشاعرو ته هم وده ورکړه، او په لس ګونو مشاعرې ددغې ټولنې په اهتمام د مختلفو تقاریبو په ویاړ جوړې شوې.

زما د معلوماتو له مخې په ۱۳۱۷ه ش کال د رحمن بابا مشاعره دغې ټولنې جوړه کړې ده، او د مشاعرې طرح د ښاغلی زمریالی دا مسرې وه:

((د پښتون خدمت په شان د رحمن و کړه)) په دې مشاعره کې: زمریالی سعدالله خان، خادم، الفت، محمدشریف حبیبی، محمدګل نوری، جرار، پوهاند رښتین او اخلاص برخه درلوده.

بله مشاعره د پښتو ټولنې د غړو له خوا د۱۳۱۸ه ش کال د ثور په میاشت کې وشوه، په دې مشاعره کې (چې طرح یې د مرحوم استاد خادم (۱۳۵۸ه ش مړ) دا مسرې وه: ((څه علاج دبهبود د وطن دي په کار))

مرحوم استاد الفت، اخلاص، زمریالی او مرحوم میا او رادالدین برخه پکې در لوده.

د پښتو ټولنې له خوا مشاعرې په دې ډول پیل شوې، او کال په کال به په مختلفو موضوعونو او تقاریبو ددې موسسې له خوا مشاعرې کېدې، وروسته د رحمن بابا پسرلنۍ مشاعره او د پښتونستان د ورځې مشاعره د راډیو په تالار کې ثبتیدلی او رویداد به یې د کابل په مجله کې خپریده، د رحمن د پسرلنۍ مشاعرې یو رویداد مستقل هم چاپ شوی دی.

البته دا باید ووایو: څومره کار چې پښتو ټولنې د پښتو مشاعرو له پاره کړی، هغه د هیرولو نه دي دغې موسسې د رحمن بابا د ۱۳۵۷ه ش کال پسرلنې مشاعره هم وکړه، اما تر هغې نیټې وروسته یې بیا بله مشاعره نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشاعرو ابتکار اوس د قبایلو وزارت اخیستی دی، او په دې وروستیو دوو کلونو کې یې درې څلور مشاعرې کړې دي.

دلته دا هم د یادونې وړ ده، چې په تیرو څلویښتو کلونو کې له پښتو ټولنې سربیره د ځینو نورو فرهنګي موسسو له خوا هم مشاعرې شوې دي، لکه: د استاد اجمل ختټک پر دې غزل:

((ساقي چرته کاسه نیمه شراب لري که نه؟

په خوا کې چر ته چنګ وېار باب لري که؟))

د راډیو افغانستان له خوا مشاعره شوې چې رویدادیې په مستقل شکل چاپ شوي هم دي. په کابل کې د پښتو مشاعرو په باب همدو مره تفصیل بس دي، که نه وی یوازې هغه پښتو مشاعرې چې په کابل کې د پښتو ټولنې او نورو موسسو له خوا شوي معرفی یې یوه رساله غواړي.

(۴) په ننګرهار کې:

په ننګرهار کې د شوو مشاعرو په باب هم له ماسره څه خاص معلومات نه وو، په همدې توسن زه اړوم، چې په دې کې له محترم مشر څېړندوی عبدالله بختانی خدمتګار نه تپوس وکړم، د زیاتو مصروفیتونو سره سره یې له ما سره یوه ورځ دوه ساعته د ننګرهار په مشاعرو خبرې وکړې، چې د هغو خبرو لنډیز زه دلته وړاندې کوم.

په ننګرهار کې د مشاعرو پیل د مرحوم استاد الفت د اتحاد مشرقی (اوس ننګرهار) د اخبار له مدیریت سره اړه لري. کله چې نوموړی استاد الفت په ۱۳۵۲ه ش کال د اتحاد مشرقی مدیر شو، نویې د همدې کال په میزان یا عقرب کې دغه شعر :

((چې په عالم کې د نفاق اورونه، نه بلوی

په اتفاق باندې راضی وی فسادنه جوړ وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتحاد مشرقی په پاڼو کې خپور کړ ددې شعر په استقبال ډېرو شاعرانو شعرونه وویل، چې ټول د اتحاد مشرقی په پاڼو کې نشر شوی دي، او په طبیعی ډول یوه مشاعره ترې جوړه شوی ده.

بیا د ننګرهار یوه لیکوال او شاعر په اتحاد مشرقی کې خپل یو شعر د مشاعرې د طرحی په توګه وړاندې کړ، چې د هغه په استقبال هم شاعرانو شعرونه وویل یوه بله مشاعره ترې جوړه شوه، او شعرونه یې د هماغه اخبار پاڼو خوندې کړل، د شعر مطلع دا ده:

راځی، غرونه ښارونه کړو نور نه او سو غارونو کې

سل قیامته تیر شول مونږ پراته یو په قبرونو کې

بیا بله مشاعره چې د اتحاد په پاڼو کې چاپ شوی، د لاندې طرحی په استقبال ده:

((بادونه د خزان غوټی خندا ته نه پریږدی))

بله طرحی مشاعره، په دې مسرې جوړه شوی ده:

((که ویښ زلمی ومه وطن به کړم بیدار یو ځلی))

له ۱۳۳۰ه ش کال نه وروسته د ننګرهار د سیمی شاعرانو، لکه: خدمتګار ــ بینا، کمین، لیوال، قتیل او نورو وخت په وخت د ننګرهار په بیلا بیلو سیمو کې مشاعرې کړی دی چې د ځو مشاعرو یادونه به بې ځایه نه وی، لکه:

د ۱۳۳۴ه ش کال په جدی کې د جلال اباد په ښار کې د دغو شاعرانو ترمنځ مشاعره شوی وه، چې په مشاعره کې د څېړندوې بختانی د ویل شوی شعر مطلع دا ده:

میدان د سر بازی کې عاشقان لوبی کوی

صحنه د قربانی کې سر بازان لوبی کوی

۱۳۳۶ه ش کال د جوزا په میاشت کې د جلال آباد په ښار کې د همدغو یادو شوو شاعرانو ترمنځ یوه بله مشاعره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې کال په جدی کې یې په چارباغ کې بله مشاعره کړی ده، او د ۱۳۳۷ه ش کال د اسد په ۴-۵ نېټه د خوګیاڼو په ارغچ او کبره کې د ننګرهار دغو شاعرانو پنځه مشاعرې کړی دی، د همدغه کال د عقرب په ۲۷د کامی په لنډه بوچ کې یوه مشاعره شوی چې طرح یې دا ده:

قدر د سړو وی له سړو سره   لوبی دوړو وی له وړو سره

په ۱۳۳۸ه ش کال د همدغو شاعرانو له خوا په شګه کې په یوه شپه پنځه مشاعرې شوی دی، چې د یوی طرح یې دا وه: ((مه اړ وه سترګی خوشی غم کری))

سر بیره پر دغو ذوقی مشاعرو په ۱۳۳۸ه ش کال د خدمتګار په ابتکار د ننګرهار د مطبوعاتو د مدیریت له خوا د رحمن بابا په یاد مشاعره شوی وه، چې ارواښاد محمدګل خان مومند(۱۳۴۳ه ش مړ) هم ګډون پکې کړی و. په همدې کال د نجم الدین اخونزاده(۱۳۱۹ه ش مړ) په یاد مجلس او مشاعره د هډی د نجم المدارس په مدرسه کې جوړه شوی وه.

په جلال آباد کې د ایمل خان په یاد مشاعره او په بهسودو کې د ملنګ جان (۱۳۳۶ه ش) پر مزار مشاعرې په ۱۳۴۷ه ش کال د مراد علی صاحبزاده په مزار مشاعره او کنفرانس او همدا رنګه تر ۱۳۵۷ه ش کال پوری د جلال آباد په ښار کې ((د نارنج د ګل مشاعرې)) د دې سیمی له عمده مشاعرو څخه ګڼل کیږی چه د دې سیمی د شاعرانو د استعدادونو په روزنه کې یې پوره ونډه اخیستې ده.

(۵) په کوټه کې:

د پښتو او پښتنو بل علمی او ثقافتی مرکز کوټه ده. په دې سیمه کې لومړنی مشاعره په ۱۹۵۶ع کال د محمد اکبر خان اڅکزی پر دکان شوی وه، او په دې مشاعره کې ښاغلو فضل احمد غازی، ایاز داودزی، سلطان محمد صابر، محبوب علی خان، سلطان محمد پانی مرحوم میران ګل مومند او محمد اکبر اڅکزی برخه در لوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه د کوټې پښتو ادبی ټولنې په (۱۹۵۶ع) کې د رحمان بابا (۱۰۴۲-۱۱۲۸ ه ق) په یاد مشاعره وکړه.

بله مشاعره همدې ټولنې د۱۹۵۸ع کال د فبروری په میاشت کې د علامه عبدالعلی کاکړ(۱۲۸۹-۱۳۶۴ه ق) په یاد کړی ده او دریمه مشاعره یې د ملکیار غرشین په یاد کړی ده.

همدا رنګه د کوټې په راډیو کې د ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا مشاعرې پیل شوی، چې لومړئ پښتو مشاعرې له بلوڅی او برهوی ژبو سره ګډې وی، مګر په ۱۹۶۵ع کال کې یې ځانګړی پښتو مشاعرې هم پیل کړی دی. همدا راز د کوټې په تلویزیون کې هم له ۱۹۷۴ع کال را پدې خوا کله نا کله پښتو مشاعرې کیږی.

د کوټې بزم ثقافت په ۱۹۶۲ع او۱۹۶۳ع کلونو کې د پښتو دوی مشاعرې کړی دی. د کوټې نیشنل سنټر هم له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا لـه نورو ژبو سره یو ځای پښتو مشاعرې هم کوی.

د بوری:

علمی، ادبی، ثقافتی انجمن له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا ځینی پښتو مشاعرې کړی دي. دغه رنګه۱۹۳۵ع کال د اګسټ په میاشت کې په چمن کې هم یوه پښتو مشاعره شوی ده، او د شهید صادق کاسی په یاد یوه مشاعره د ۱۹۷۳ع کال د اپریل په ۲۱نیټه په شهید صادق کلنیک کې او بله د شهید صادق په لایبریری کې د شپې له خوا شوی وه. د بلوچستان او کوټې په سیمو کې د مشاعرو په لړئ کې د ۱۹۶۲ع کال د مې ۱۸نیټې مشاعره هم د یادونې وړ ده، چې د ګلستان د سیمې د اختر د دوهمی ورځی د میلی په مراسمو کې جوړه شوی ده.

(د ښکارندوې پر قصیده مشاعره) له کتاب څخه چې ۱۳۶۲ه ش کال کې چاپ شوی وه ولیکل، خو له څخه وروسته هم د پښتو مشاعرو لمن په هیواد او سیمی څخه علاوه د نړئ په نورو برخو کې هم غوړیدلی دي.لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرات د هريوا په لمن کې مېله،د لرغوني بلخ د بخدي ترانې، د جرمني په مونشن کې نارنج گل مېله، د کابل اوږده (د څېلې) شپه، د بغلان د چل کلا گډه مشاعره، په پکتيا کې د نښتر مشاعره، د کندز د ريدي گل مشاعره، په کابل کې د رحمان بابا پسرلنۍ مشاعره، په فراه کې د عناب گل مشاعره، د هلمند سيند مشاعره، په پروان کې د ارغوان مشاعره، په کونړ کې د کونړ سيند مشاعره، د کندهار انارگل مشاعره، په کوټه کې خاټول گل مشاعره، د وري په پنځلسمه د فارياب ولايت په اندخوی کې د «قره قل» مېله، د ننگرهار د «نارنج گل» ميله، په جوزجان کې د غالی اوبدلو مېله، د کاپيسا په تگاب کې د بې دانه «انارگل» مېله، د پروان په چاريکارو کې د «ارغوان» مېله، په ميدان وردگو کې د «منې گل» مېله، په زابل کې د «بادام گل» مېله، په لوگر کې «سنځل گل» مېله او داسې نورې مشاعرې او مېلې د يادونې او نمانځنې وړل دي.

ما په تيرو مخونو کې د مشاعرې په باب او همدارنگه د پښتو مشاعرو په تاريخی سير څه لنډې او اجمالی خبرې وکړې، اوس راځم خپلې موضوع ته چې منې گل مشاعره دی، غواړم په دې هکله خپل را ټول کړی معلومات در سره شريک کوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړيږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د ښونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو څرګندونه کوي، شاعران، اديبان، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو ښې ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت او د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو، شاعرانو، اديبانو، پوهانو، حکومتي چارواکو، محصلينو، زده کوونکو، قومي مشرانو، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

د منې ګل مشاعره له نن څخه اته کاله وړاندې د ميدان وردګو د ولايت په مرکز ميدان ښار کې د پنجشنبې په ورځ چې د روان ۱۳۸۶ هجري لمريز کال د غويي مياشتې له ۲۰مې نېټې سره برابره ده، د داسې درندو مراسمو په ترځ کې ونمانځل شوه چې د هېواد په کلتوري تاريخ کې يې سارى کم ليدل کيږي، چې د ميدان وردګو د فرهنګي يون، د ولايت د مقام او د دې ولايت د مشرانو او خلکو د هلو ځلو په وسيله يې بېل رونق خپل کړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د منې ګل مشاعرې ته د حکومتي چارواکو له ډلې څخه د میدان وردګو د ولایت پر مقام او اداري پلاوي سرېره د نشه يي توکو سره د مبارزې وزير حبيب الله قـادري، د عـدليې د وزارت مرسـتيال محمـد قاسـم هاشـمزي، د جمهـوری ریاسـت د حفـظ او مراقبت رئيس انجنير محمد حسن نواب، د پژواک خبري اژانس مشر دانش کروخېـل، د شمشـاد د تلويزيـون رئـيس عبدالواحـد نظـري، د کابـل د ښـاروالۍ مرسـتيال غـرزي خواخوږي، د ژورنالیستانو د نړیوال مرکز CIG مشر رحيم الله سمندر، د هېـواد نـامتو ليکوال استاد محمداصف صميم، د هېواد نازکخيال شاعر محمد صديق پسرلي، د ويسا ورځپاڼې مسوول مدير محمد زبير شفيقي، د يوناما، ملګرو ملتونو، ايسـاف، د امريکـا د سفارت، ناټو او په ميدان وردګو کې د ترکيې د بيا رغونې د ولايتي ډلې ځينـو اسـتازو هم ونډه اخيستې وه.

سربېره پر دې غونډې ته د پلازمېنې کابل او د ميدان وردګو لـه فرهنګـي ټولنـو او عامو وګړو څخه علاوه له ننګرهار، لغمان، کونړ، غزني، زابل، خوست، پکتيا، پکتيکـا، لوګر، کندهار، هلمند، کندوز، بغلان، مزارشـريف، باميـان او يـو شـمېر نـورو ولايتونـو څخه زياتو مينه والو ګډون کړی وو چې د پژواک د خبري اژانس او ازادۍ د راډيو د راپورونو په بنسټ يې شمېر زرګونو کسانو ته رسېده او مشاعرې ته يې ځانګړې ښـکلا وربخښلې وه.

غونډه د سهار په نهو بجو او دېرشو دقيقو د قرآن عظيم الشان د څو مبارکو آيتونو په تلاوت او ملي سرود په اورولو سره پيـل شـوه. د پرانيسـتونکې وينـا پـه تـرڅ کـې د ميدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعيمي راغلو مېلمنو او د منې ګـل مشـاعرې ټولـو ګډونوالو ته ښه راغلاست ووايه او د منې ګل مشاعره يې د سيمې د خلکو تـر مـنځ د يووالي او د هېواد د وګړو تر منځ د ارتباط او پېژندنې تر ټولـو غـوره کـړۍ وګڼلـه او دغه بې مثاله نوښت يې په هڅوونکو ټکو کې وستايه. د ميدان وردګو د ولايـت مقـام همدارنګه د خپلې وينا په ترڅ کې هغو پرمختګونو تـه لنـډه اشـاره وکـړه چـې پـه دې وروستيو وختونو او د ژوند په مختلفو ساحو کې د دې ولايت د وګړو په برخـه شـوي دي. نعيمي د هېواد ريښتنی اتل ستر غازي محمدجان خان تاريخي اتلولي په ځـانګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه یاده کړه چې د هېواد په یوه حساس پړاو کې یې د بهرني تاړاک په وړاندې د افغانانو د ملي پاڅون مشري په غاړه درلوده او هېواد ته یې نه هېرېدونکي خدمتونه کړي دي. نعیمي زیاته کړه چې د میدان وردګو د ولایت مرکز میدان ښار یو سړک او د اوسېدلو د کورونو یوه نوې مېنه یا ښارګوټی یې د ستر غازي محمدجان خان په نوم نومولي دي. نوموړي د خپلې وینا په ترڅ کې د کرنې د پخواني وزیر اروابښاد ډاکټر صاحب عبدالوکیل یادونه هم وکړه چې د هېواد او سیمې په کرنیزه سمسورتیا او د باغونو په رواجولو کې یې لویه ونډه تر سره کړې او نوموړی یې د هېواد یو غوره خدمتګار و ګاڼه.

د میدان وردګو د ولایت د مقام تر وینا وروسته د همدې ولایت د هغو کلتوري ټولنو نومونه یاد شول، چې د مني ګل د مشاعرې په هکله یې پیغامونه رالېږلي وو، چې په دې ټولنو کې د جغتو مدني او کلتوري بهیر، دریځ کلتوري ټولنه، میدان ځوانانو ټولنه، چک ادبي ټولنه، لمر ټولنه، ګوربت ټولنه او عهد ټولنه نومونه د یادولو وړ دي. د پیغامونو له اورېدو وروسته مشاعره پیل شوه چې غونډې ته د هېواد زیاتو شاعرانو خپل شعرونه او نظمونه په داسې ماحول کې واورول چې د حاضرینو تودو چکچکو او ولولو بدرګه کول. همدارنګه په نوموړې مشاعره کې ترنم ته هم ونډه ورکړل شوې وه چې د هېواد څو شاعرانو خپل نظمونه د ترنم په ژبه وړاندې کړل، خو له دې ټولو څخه د هېواد د خوږ ژبي شاعر سراجي صاحب ترنم د غونډې د ګډونوالو له خوا په مسلسلو چکچکو او تودو ولولو بدرګه شو، چې مشاعرې ته یې نه هېرېدونکی رنګ وربخښلی و.

د ولسي نظمونو په ترڅ کې د چک ولسوالۍ د اوسیدونکي او ولسي شاعر ښاغلي غمګین صاحب شعر د غونډې د ګډونوالو د مسلسلو ولولو وړ وګرځېده، چې په حکومتي چارواکو باندې یې د شعر په ژبه نیوکې کړې وې او هغوی یې د چارو غوره اجرا ته رابللي وو. همدارنګه د نوموړي له نظم څخه په مشاعره کې د بیان د ازادۍ د اصل د رعایت یو ښه تصویر ځلېده، چې حکومتي چارواکو د نوموړي کلام په ژور دقت سره اورېده او هېڅ راز منفي عکس العمل د هېچا له خوا نه تر سترګو کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې يادونه هم اړينه ده چې د مشاعرې په ترڅ کې د رښتينې ډيموکراسۍ اصل په بشپړه توګه رعايت شوی و او يو زيات شمېر داسې شعرونه د هېواد د شاعرانو له خوا ولوستل شول، چې په روانو حالاتو او د حکومتي چارواکو په کړو وړو باندې له کنځو او هراړخيزو نيوکو څخه ډک وو، خو د بيان د ازادۍ يوه داسې بڼه په مجلس باندې حاکمه وه چې د غونډې د ټولو ګډونوالو د خوښۍ وګرځېد.

په دې لړ کې د ترانو د ټيمونو هم کمی نه وو او د شعرونو په منځ منځ کې به هغو ترانو ته ځای ورکول کېده چې د ميدان وردګو ولايت د ښوونځيو، لېسو او مدرسو ټيمونو په دې هکله برابرې کړې وې، چې په دې لړ کې د چک د دارالايتام، د شهادت د ديني مدرسې، د رستم خېلو د ښوونځي، د حضرت عمر فاروق د لېسې، د خالد بن وليد د ليسې او آب بهران د شهيدانو د ښوونځي د ترانو ټيمونو خپلې ترانې ولوستې، چې نوموړي ټيمونه د ځينو ولايتي چارواکو له خوا په نغدي ډاليو ونازول شو .

د مشاعرې له لومړۍ نيمايي برخې څخه وروسته د هېواد وتلي ليکوال، اديب او شاعر استاد محمداصف صميم ته بلنه ورکړل شوه، چې د خپلې خوږې وينا په وسيله د منې ګل مشاعرې ته نوره ښکلا هم ور وبخښي.

استاد صميم دغه راز غونډې د هېواد د خلکو د يووالي، پرمختګ، تجربو د شريکولو، هر اړخيزې پېژندنې او ښېرازۍ په لاره کې يو مثبت ګام وګاڼه چې له ننګرهاره تر کندهاره، له ميدان وردګو تر کندوزه او له بغلانه تر خوست او پکتيا پورې د هېواد په ګوټ ګوټ کې دايرېږي او د ميدان وردګو والي يې په دې لړ کې د يوه هڅاند شخصيت په توګه ياد کړ.

استاد صميم د منې ګل په مشاعره کې د بيان ازادي د وخت يوه لويه لاسته راوړنه وګڼله چې د هېواد کلتوري يون په بشپړې ازادۍ سره خپل کلام پرته له کومې وېرې او سانسور څخه د چارواکو په مخ کې بيانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه استاد صمیم زموږ د هیواد د خلکو او چارواکو هغه دود ته ګوتنیونه وکړه چې خپلې چارې په خپل وخت سر ته نه رسیږي، بلل شوي کسان په خپل وخت غونډو ته نه راځي او زموږ مجلسونه په خپل ټاکلي وخت تدویر نه مومي، چې د نوموړي په خبرو کې د وخت اهمیت ته اشاره وه چې مراعات یې باید وشي او زموږ هیوادوال یې په ګټورو ځېزونو تېر کړي.

وروسته د میدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعیمي د هغو د مثبتو کړنو له کبله د میدان وردګو د ولس او ځینو ټولنو له لوري په یو شمېر مډالونو او ستاینلیکونو وویاړل شو، چې په لاندې ډول دي:

د ژورنالیستانو د دفاع د کمېټې مډال چې د همدې کمېټې د مشرتابه پلاوي د غړي ښاغلي فضل ربي وردګ له خوا د میدان وردګو والي ته ډالۍ شو.

د ګوربت په نامه جوړ شوی مډال چې د میدان وردګو د ولس له خوا د همدې ولایت مقام ته د نوموړي د غوره خدمتونو له کبله ډالۍ شو او د سیمې د یوه سپین ږیري حاجي فتح محمد په لاس هغه ته ورکړل شو.

د پژواک خبري اژانس ستاینلیک چې د همدې اژانس د رئیس ښاغلي دانش کروخېل له خوا د میدان وردګو د ولایت مقام ته ډالۍ شو.

باید وویل شي چې یو شمېر ستاینلیکونه د ویسا د ورځپاڼې د مسوول مدیر ښاغلي محمد زبیر شفیقي له خوا هم په هغو کسانو باندې وویشل شول چې د منې ګل د مشاعرې په بنسټ ایښودلو کې یې مثبت رول ادا کړی، چې زیاترو کسانو یې د سږ کال په مشاعره کې ګډون هم نه درلود.

د منې ګل مشاعره د غرمې له ډوډۍ او د ولایت د ودانۍ د مخې په پارک کې د ارواښاد ډاکټر صاحب عبدالوکیل د یادګاري څلي د بنسټ د ډبرې د ایښودلو تر مراسمو وروسته د ماسپښین په درېیو بجو پای ته ورسېده. د منې ګل د مشاعرې ویندویان هر یو ګل آغا احمدي، نذیراحمد نذیر، محب الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

منیب او هوډمن وو او د مشاعرې د مجلس مرستندیه کمېټه له همت الله امین زي، عبدالودود پښتونخار، مطیع الله اباسین او عبدالله شېرزي څخه تشکیل شوې وه.

د منې ګل د دویزې مشاعرې په ویاړ د هېواد له ګوټ ګوټ څخه یو شمېر فرهنګي ټولنو، ادبي بهیرونو او د ژورنالیستانو کمېټو او انفرادي اشخاصو هم خپل پیغامونه رالیږلي وو، چې نومونه یې په لاندې ډول دي:

د ننګرهار ادبي بهیر، خوست خپلواکه ادبي ټولنه، لغمان ادبي بهیر او د ژورنالیستانو ټولنه، رڼا کلتوري مرکز، د تخار ولایت د سرحدي ځواکونو مشر تورنجنرال عبدالظاهر قدیر، د لغمان والي محترم محمد ګلاب منګل، د ختیځ زون د ژورنالیستانو د دفاع کمېټه، د خوست د فرهنګیانو خپلواکه ټولنه، د لغمان د خپلواکو ژورنالیستانو ټولنه، د ژورنالیستانو د دفاع کمېټه، د ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه او د افغانستان د ځوانانو نړیوالې ټولنې خپل پیغامونه د منې ګل مشاعرې ته رالیږلي وو.

د مشاعرې په لړ کې د میدان وردګو د ولایت د مقام له خوا د هغو شعرونو د ټولګې د چاپ ژمنه وشوه، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه راغلو شاعرانو د منې ګل د مشاعرې په ترڅ کې ولوستل.

د دې خبرې یادونه هم ضروري ده چې د منې ګل له مشاعرې څخه د مخه د غزل شپه هم د میدان وردګو د ولایت په مرکز میدان ښار کې ونمانځل شوه، چې مشاعرې ته راغلو زیات شمېر مېلمنو او کوربنو شاعرانو خپل نظمونه، غزلې او شعرونه په کې ولوستل او د ولایت مقام او نور چارواکي د شپې تر ډېره وخته پورې له راغلو مېلمنو سره یو ځای د غزل شپې په مجلس کې ناست وو.

باید وویل شي چې منې ګل د لومړنی کال د دودیزې کلنۍ مشاعرې لګښتونه د دې ولایت د مقام او ایشیا فونډېشن موسسې له خوا برابر شوي وو، چې مننه او کورودانی ورته وایو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم- ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار

د میدان وردګو ولایت د مقام فرهنګی کمېټې تراوسه پورې ۳۵ بېلا بېل علمي، هنري او شعري کتابونه په خپل مالي لګښت طرحه، کمپوز، ډیزان او چاپ کړي دي، چې د فرهنګ او ادب په برخه کې د هېواد په کچه بې سارې پرمختګ دی، چې راتلونکی تاریخ او فرهنګی کړۍ به پرې وویاړي. په چاپ شوو کتابونو کې داسې کتابونه هم شته چې د کمیت له پلوه پرې د ډېرو کتابونو لګښت راغلی، چې په واقعی توګه داسې کتابونه دي، چې د پښتو ادب، سیاست او فرهنګ د بډاینې په برخه کې یې ساری نه لیدل کیږی. د استاد صدیق پسرلي کلیات او اروابناد ګل پاچا الفت نثری کلیاتو څخه د بېلګې په توګه یادونه کوو، چې دواړه کلیات په داسې صحافت او ښکلې بڼه چاپ شوي چې د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت د مرستیال پوهنمل غلام نبي فراهی په وینا: ((د غزلبڼ کتاب په کتو ما فکر وکړ چې څو کتابونه شاید سر په سر ایښي وي، خو داسې فکر مې نه کاوه چې دا دې یو کتاب وي، خو ماشاءالله دا د غزلونو داسې بڼ دی، چې کولی شی پښتو ژبه د غزل په برخه کې له نورو کتابونو سره سیاله کړي)).

لیکوال زبیر شفیقي یې بیا په اړه وایي: ((کله به چې موږ بهرنیو هېوادونو څخه د لیدنې پرمهال داسې کتابونه لیدل چې په لیدو به یې د هغې ژبې بډاینه موږ ته ښودل کېده، خو اوس له نېکه مرغه د الفت نثري کلیاتو او غزلبڼ کتابونو په چاپ سره پښتو ژبه د نورو ژبو سیاله کړه)).

د نړیوال شهکار(جګړه او سوله) اثر پښتو چاپ شوي:

د بهرنیو چارو وزارت د ستوري په ماڼۍ کې د نړیوال شهکار اثر د جګړې او سولې کتاب د پښتو ژباړې د کتاب په ویاړ غونډه وشوه، چې په دې غونډه کې د دې وزارت سیاسي مرستیال جاوېد لوین او د میدان وردګو پخواني والي محمدحلیم فدایي سربېره یو شمېر ادبپوهانو، لیکوالانو، ژورنالیستانو او د پښتو ادب نږدې (۱۷۵) تنو مینه والو برخه اخیستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډونوالو ته د بهرنیو چارو وزارت د ستراتیژیکو مطالعاتو رییس (ډاکټر فرامرز تمنا) له خوا د ښه راغلاست ویلو ترڅنګ نوموړي د دکتور لطیف بهاند د هڅو او نه ستړي کېدونکو هلو ځلو ستاینه وکړه.

وروسته د دې وزارت سیاسي مرستیال جاوېد لودین دغه نړیوال شهکار په دیپلوماتیک بهیر کې د پیاوړتیا او په ځانګړي ډول په ادبیاتو کې د لطیف بهاند د کلونو کلونو زحمتونو هغه ستره پانګه وبلله، چې د میدان وردګو د پخواني فرهنګپال والي محمدحلیم فدایي په مالي لګښت او هڅو تر لوستونکو ورسېده.

جاوېد لودین اندېښنه څرګنده کړه چې اوس هم په افغاني ټولنه کې د کتاب د لوست او د کتاب اخیستلو فرهنګ هماغسې د رکود په حالت کې دی، چې له املا یې د لیکوالو او ژباړونکو زحمتونه ژر تر خلکو په لیکلې بڼه او د کتاب په شکل نه رسیږي، خو داسې د فدایي صیب په څېر فرهنګي ستې دکتاب ارزښت ته په کتو د کتاب چاپ ته اوږه ورکوي او تر خلکو یې وړیا رسوي.

غونډې د دغه نړیوال شهکار (جګړې او سولې) اثر چاپوونکي او میدان وردګو پخواني فرهنګپال والي، چې تراوسه یې د خپل ماموریت په څلورو کلونو کې د پښتو ادب د بډاینې په موخه (۴۴) بېلابېل فرهنګي اثار چاپ کړي او تر خلکو یې رسولي دي، وویل: ((د جګړې او سولې د نړیوال شهکار د ناول ژباړه د فرهنګي دیپلوماسی او افغان ادب په ډګر کې یو اساسي لومړی قدم دی، که غواړو چې ټولنه مو له نورو زده کړه وکړي، د هغوی د ترقي او زوال اصلي لاملونه معلوم کړو، د نورو مهمو کتابونو ژباړه زموږ ملي ژبو ته وړاندیزوم. په دغې تګلاره کې زموږ لپاره دا اړینه ده، چې له عقلانیت سره معنویت هم له نظره ونه غورځوو، او دا کېدای شي زموږ د داخلي او خارجي سیاستونو نه بېلېدونکي توکي وي. علم، عقلانیت، معنویت، عدم تشدد، سوله ییزه مبارزه، پرمختګ، اخلاق، قانونیت او عدالت چې د (توحید، نبوت او اخرت) په اصولو ولاړ و، ولې ځپل شوي، کمزوري شوي او حتی د دې معکوسې تګلارې مو خپلې کړې دي)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې او سولې د نړیوال شهکار د لیکونکي تولستوي او ژباړونکي لطیف بهاند د هڅو په اړه د علومو اکاډمۍ غړي سلیمان لایق په خپله لیکلي اوږده مقاله کې وویل: ((تولستوی د ټولنې ناخوالو او په هغه وخت کې د جنګونو او سولې اهمیت ته په کتو دغه مرغلرې په شپږو کلونو کې د کتاب په بڼه راټولې کړي، چې بیا وروسته دغه کتاب د نړۍ په لسګونو ژبو وژباړل شو، چې له نیکه مرغه اوس د تکړه مبارز دکتور لطیف بهاند په هڅو په نژدې (۱۰) کلونو کې پښتو ژبې ته وژباړل شو، خو د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت له نیکه مرغه چاپ شو، چې نن یې موږ او تاسو د دغې پرتمینې غونډې ګډونوال او شاهدان یو)).

د دري ژبې تکړه لیکوال رهنورد زریاب صیب په خپلو خبرو کې د لطیف بهاند هڅې وستایلې او ویې وویل، چې پښتو ژبې ته د دغه مهم اثر ژباړه موږ ته دا راښیي چې اوسمهال پښتانه لیکوال د دې ژبې د بډاینې لپاره د نړۍ ډېر مشهور لوی اثار چې کلونه کلونه وخت ته اړتیا لري، ژباړي او د هغوی تجربې او اندونه خپلې ټولنې ته رسولی شي. نوموړي زیاته کړه: په څلورو ټوکونو او په (۲۷۰۰) مخونو کې په ښه کاغذ او ډبلې رنګه پوښتۍ کې د دې اثر چاپول هم څه اسانه کار نه دی، بلکې دا کار د ښاغلي فدایي هغه فرهنګپالنه موږ ته راښیي چې خپل ادب سره یې لري او په عمل کې یې پالي.

د ملي راډیو تلویزیون مشر او تکړه لیکوال زرین انځور وویل: د لطیف بهاند هڅاند او کلک هوډ زموږ ټولې فرضیې ناکامې کړې، ځکه هغه وخت چې لطیف بهاند د دغه اثار په ژباړه پیل وکړ، نو ما هماغه وخت وویل چې د دغه ستر کتاب ژباړه د بهاند له حوصلې او بوختیاوو څخه لوړه ده، نو ځکه مې ډاکټر جنبش ته د دغه کتاب د ژباړې په اړه سلا ورکړه، خو نن بهاند صیب په عمل کې ثابته کړه چې د دې ستر نړیوال اثر برعلاوه نور داسې اثار هم خپلې ژبې ته ژباړلی شي.

نوموړي هم په خپل وار سره د ښاغلي فدایي د فرهنګي هڅو ستاینه وکړه او د پښتو په ادب کې د (۴۴) علمي کتابونو چاپول یې یوه ستره لاسته راوړنه یاده کړه، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله یې وکړه، چې د کتابونو د چاپ دغه لړۍ ته باید نورو فرهنګي ملګرو په مټ دوام ورکړل شي.

د علومو اکاډمۍ غړي نبي صلاحي هم په خپلو خبرو کې د دغه مهم او ستر اثر ژباړه او چاپ د پښتو ادب په فرهنګ او بډاینه کې یو مهم ګام وباله او د کتاب د ژباړې په دغه اوږده او د ستونزو ډکه لاره کې یې د ښاغلي بهاند کلك هوډ وستایه.

په پای کې د دغه مهم نړیوال شهکار ژباړن دکتور لطیف بهاند له هغو ټولو کسانو څخه مننه او ستاینه وکړه، چې د کتاب د ژباړې په چارو کې یې ورسره مرسته کړې، د ده لاسنیوی یې کړی او ان ځینې وخت یې پرې نیوکې هم کړې دي، خو بهاند خپلې خبرې د ښه ثبوت لپاره د جګړې او سولې د فلم لومړۍ خبره کوي چې وایي: (د نړۍ ډېر ستر کارونه د ساده قدم نه پیلېږي) او ما هم دغه ژباړه له ساده قدم نه پیل کړه.

ښاغلي بهاند وویل: د دغه نړیوال اثر خوند په روسي ژبه کې شاید تر هرې ژبې زیات وي، ځکه لیکوال یې روسی دی او پښتو ژباړه یې هم شاید ټول خوندونه له ځان سره ونه لري، خو بیا هم ما هڅه کړې خپلې ټولنې ته یې په خپله ژبه وړاندې کړم.

بهاند له ټولو لیکوالو او فرهنګي کړیو او راغلو ګډونوالو څخه مننه وکړه، چې د مخکتنې په نوم جوړې شوې غونډه کې یې ګډون کړی، نوموړي د میدان وردګو د پخواني والي او فرهنګپال شخص محمدحلیم فدایي او د ده له کاري ټیم نه ځانګړې مننه وکړه، چې د دغه مهم اثر چاپ مالي لګښت ته یې اوږه ورکړه او د دوی په هلوځلو دغه کتاب د لوستونکو لاسونو ته ورسېد.

د غونډې په پای کې په راغلو ګډونوالو باندې دغه مهم اثر وویشل شو.

د یادونې وړ ده چې جګړه او سوله کتاب نږدې په (۲۷۰۰) مخونو کې په ښه کاغذ او ډبله پښتۍ په څلورو برخو کې د زرو ټوکو په شمېر په عالي کیفیت د میدان وردګو ولایت د پخواني والي او فرهنګپال شخصیت محمد حلیم فدایي په هڅو د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت مقام په مالي لګښت او د مومند خپرندویې ټولنې په تخنیکي مرسته چاپ شوی دی.

دا استاد صدیق پسرلي غزلبڼ وغوړیده پر کتاب تبصره

غزلبڼ چاپولو له د کابل په «ستار هوټل» کې د هېواد د نوماند غزلبول استاد محمد صدیق پسرلي د غزلونو ټولګې «غزلبڼ» مخکتنه وه، چې په لسګونو د شعر او ادب مینه والو او لیکوالانو په کې برخه واخیسته.

په دې غونډه کې چې د میدان وردګو پخواني والي حلیم فدایي له خوا جوړه شوې وه، د استاد صدیق پسرلي پر شعر او هنر په زړه پورې خبرې وشوې، نورالحبیب نثار، سالك او استاد حبیب الله رفیع د ښاغلي شاعر د غزلبڼ د شعري ښکلا او ځانګړتیاوو په باب لیکنې واورولې، چې د استاد پسرلي د غزلونو د ارزښتونو، سبك او ځانګړتیاوو په اړه یې تفصیلي رڼا پرې اچولې وه.

د ملي راډیو تلویزیون مشر نقاد او د پاخه قلم خاوند محمد زرین انځور، استاد پسرلی د عصر ستر او استازی غزلبول وباله. ښاغلي نثار له اطلاعاتو او فرهنګ وزارت نه وغوښتل چې استاد پسرلي ته د «ملك الشعرا» لقب ورکړي، چې په رښتیا یې حقدار دی.

استاد پسرلي تر نیمې پېړۍ زیات عمر له شعر په تېره غزل سره په مراقبه او مشاهده کې تېر کړی او غزل یې د خوږلني او معنا دواړو له اړخه کمال ته رسېدلی دی.

د استاد پسرلي په «غزلبڼ» کې د ده ۱۱۵۶ غزلې راټولې شوي، چې زرګونه بیتونه جوړوي او دا د کمیت او کیفیت دواړو له اړخه د پښتو شاعرۍ په تېره د پښتو غزل ډېره ویاړمنه برخه جوړوي.

د یادونې وړ ده چې استاد پسرلی د کندوز په چارده کې زیږېدلی او اصلاً د غزني اوسېدونکی دی. پر هېواد د سره پوځ له یرغل وروسته پېښور ته کډوال شو او هلته یې د «سپیدې» مجلې له خپراوي سره یو ادبي غورځنګ پیل کړ، چې وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بهیر په اونیزو منظمو غونډو کې په یوه لوی ادبي حرکت بدل شو چې په لسګونو ځوانانو یې د نثر او نظم ډګر ته راوایستل.

د استاد پسرلي «غزلبڼ» د میدان وردګو ولایت مقام له خوا په لویه کچه په ښکلي سپین کاغذ او غوره پښتۍ چاپ او د شعر او ادب مینه والو ته ډالۍ شوی دی.

د الفت نثري کلیات

د استاد الفت د هنری نثرونو لویه او بشپړه مجموعه (لومړی او دویم ټوک) دي، چې د الفت نثري کلیات نومیږي، په ۱۳۸۹لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا د زرو ټوکونو په شمېر اسد دانش په چاپځی کې په ښکلې کچه او بڼه چاپ او خپره شوې ده. دغه کتاب د هېواد د مشر استاد او څېړونکي پوهنمل عبد الخالق رشید اوسیاسی څېړونکي او لیکوال ښاغلي محمد زبیر شفیقی په لنډو ارزوونکو لیکنو پسې د لیکوال او شاعر د کابل پوهنتون استاد پوهنمل محمد اسمعیل یون په اوږدې سریزې سره پیل شوی دی. د یاد کتاب لومړی او دویم ټوک یو ځای په ۷۶۲ مخونو کې د ښاغلي استاد یون صیب او عبدالرحیم بختانی له خوا راغونډ شوي دي. د کتاب په پیل کې د یون صیب له خوا د استاد الفت د ژوند او اثارو په هکله رڼا اچول شوې ده.

افغاني اوسنۍ رسنۍ

دغه اثر د خوږ ژبي شاعر، لیکوال، سیاستوال، هنرپال او ویناوال ښاغلي استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون د ماسترۍ دورې تېزس دی، چې د ۱۳۸۰-۱۳۸۷ کلونو رسنۍ په کې څېړل شوي، لارښود استاد یې پوهنوال محمدصابر خویشکی دي، پوهنوال دوکتور عبدالخالق رشید یوه لنډه یادونه ورباندې کښلې ده، نوموړی کتاب په ۱۳۸۷ ل کال په غبرګولي میاشت کې د زرو ټوکونو په شمېر خپور شوی دی. کتاب په ۲۰۹ مخونو کې د یون کلتوري یون خپرندویې ټولنې له خوا د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي ملاتړ چاپ او خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف او ادب

یاد اثر د کابل پوهنتون د یوه ځوان لیکوال، څېړونکي، ژباړن او شاعر پوهیالي اجمل ښکلي دی او په ۱۳۸۹المریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د لسمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکې، شاعر او لیکوال استاد محمداصف صمیم او تکړه لیکوال او ژورنالست پوهندوی استاد فضل ولي (ناګار) نمانځنې راغلې دي. ښاغلی ښکلی د هېواد د یو څو هغو څېړونکو له ډلې څخه دی، چې کار یې په څېړنه او هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره برېدې بریښي. دغه اثر په ۸۹ مخونو کې د تصوف تعریفونه، ډولونه، ارزښت، تاریخ، له اسلام پرته تصوفي ډلې او مشهور تصوفي ښوونځي او داسې نور موضوعات د تصوف په هکله تشریح کړي دي. د کتاب په پښتۍ د لیکوال د چاپ شوو اثارو نومونه هم لیکل شوي دي.

د کرېملین په زړه کې

د کرېملین په زړه کې (د مسکو یونلیک) د یو بل ځوان پښتون لیکوال او شاعر استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون اثر دی، چې په ۱۳۸۹ ل کال د یون کلتوری یون په نوم د اړوندې ټولنې له خوا د میدان وردګو ولایت مقام په مالي سمبالتیا د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي شاعر او لیکوال ښاغلي ډاکټر شېرحسن حسن او تکړه لیکوال او ژورنالست محمدطاهر کانې لیکنې راغلې دي. ښاغلی یون د مسکو ښار داسې را پېژني، لکه چې موږ هم له یون سره په دغه سفر کې ملګرتیا کړې وي او هغه ځای مو په خپلو سترګو لیدلی وي، چې دا د لیکوال هنریت موږ ته را په ګوته کوي. دا ډول هنر د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره برېدې بریښي. دغه یونلیک په ۳۱۱ مخونو کې له رنګه انځورونو سره یو ځای د ښاغلي وفاءالرحمن وفا له خوا د لیکوال په لنډ ژوند لیک سره پای ته رسېدلی دی.

هنداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنداره د هېواد د پیاوړي لیکوال او تاریخپوه استاد حبیب الله رفیع اثر دی، چې موضوع یې د ټولنې د پخوانۍ او معاصرې ټکنالوجۍ ترمنځ توپیر او تدریجي پرمختګ دی، چې انسانانو د خپل ژوند د پرمختګ له پاره خپل فکر څه ډول په کار اچولی او څومره اسانتاوې یې رامنځ ته کړې دي. نوموړی کتاب په خپله منځپانګه کې څو ځای رنګه عکسونه هم لري، چې د مطلب د ښه وضاحت له پاره له کتاب سره چاپ شوی، چې په زړه پورې دی او په خپله رنګینه ښکلا کې د افغانستان د تاریخ ځینې برخې په پټه خوله د لوستونکو مخې ته ږدي. دغه کتاب دولس لوی عنوانونه او ۱۵۱ مخونه لري، چې په افغان مسلکي مطبعه کې د ۱۰۰۰ټوکه په تعداد د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

د پنټاګون تر څنډو

د پنټاګون تر څنډو (د واشنګټن علمي یونلیك) د ځوان شاعر او لیکوال پوهندوی استاد محمد اسمعیل یون اثر دی، چې په ۱۳۸۷لمریز کال د یون کلتوري بهیر له خوا چې مالي لګښت یې د میدان وردګو ولایت مقام له خوا ورکړل شوی، د اسد دانش په چاپخونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ شوی دی، په ۳۰۰ مخونو کې یې چاپ شوی دی.

د غزلبڼ شاعر

دا د هغو بېلا بېلو سیاستوالو، شاعرانو ، لیکوالو او روښانفکرانو د مقالو او لیکنو ګڼه کتاب دی، چې د غزلبڼ کتاب په اړه یې په کې خپل نظریات وړاندې کړي دي. دغه کتاب د ځوان شاعر، لیکوال ښاغلي ادم خان سیرت له خوا راټول، تدوین او ترتیب شوی دی. دغه کتاب سریزه په خپله د کتاب لیکوال کښلې ، دا اثر۱۵۲ مخونه لري او په ۱۳۹۱لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام د فرهنګي ټولنې له خوا د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

په کور یو لېونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د میدان په شنو درو، له منو ډکو باغونو، په دنګو دنګو چنارونو او يخچالينو اوبو باندې د هغه مين شاعر، ژورناليست او ليکوال ښاغلي محمد انور وفا سمندر ناول دی، چې د ژوند په کاروان کې يې لوړ او جادوګر هنر پخه ملتيا کوي. دغه لوړ هنري اثر په ۱۳۸۸ل کال د لومړي ځل لپاره د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د «په کور يو لېونی» ناول په ۲۸۵ مخونو کې او ۲۴ برخې لري. پر ياد اثر سريزه ځوان ليکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي نورمحمد لاهو له خوا ليکل شوې، خو له سريزې سربېره د افغانستان نصاب د پراختيا او درسي کتابونو علمي –مسلکي غړی ښاغلي محمد عزيز تحريک له خوا هم په يادونه په کې شوې ده. په کور يو لېونی سرليک لاندې ناول د ميدان وردګو ولايت د مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

محمد ارسلان سليمي د هېواد پياوړې څېره:

محمدارسلان سليمي هغه اثر نوم دی، چې د تکړه ليکوال ګل اغا احمدي وردګ له خوا ليکل شوی دی، سريزه ورباندې محمد حامد حليمي ليکلې، تکړه ليکوال علم ګل سحر هم ورباندې لنډې خبرې کړي دي، امين الله عادل او غلام ولي نوري خپل نظريات ورباندې ليکلي دي.

نوموړی کتاب د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ، د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت، چې ۱۷۳مخونه لري، د ۱۰۰۰ټوکونو په شمېر د اسد دانش مطبعه کې چاپ شوی دی. چې د پښتو ادب د ستر خدمتګار اروښاد محمد ارسلان سليمي ژوند ليک دی چې د خپل وياړلي ژوند تر پايه يې د افغانستان د خلکو خدمت په ډېر اخلاص، صداقت او ايمانداری سره وکړ او د هېواد د معاصرې ښوونې او کلتوري نوښتونو د بنسټ ايښودونکی، زيارکښ او مخکښ مشر ګڼل کيږي.

فلسفه:

فلسفه د ځوان ليکوال ښاغلي محب الله زغم اثر دی، چې د ماشومانو له پاره يې نهه کيسې او پنځه طنزونه په کې ليکلي دي. ژبه يې خوږه، روانه او له تلوسې څخه ډکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی کتاب هم منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۷۶ مخونه کې چاپ شوی دی. نوموړی اثر استاد اسد الله غضنفر ته ډالۍ شوی، چې د ماشومانو د ادب په لاره کې یوه لویه لاسته راوړنه ګڼل کیږي.

د بدیع فن او پښتو شاعري:

دا کتاب د تکړه څېړونکي او لیکوال پوهنیار استاد محمد ابراهیم همکار اثر دی. نوموړی اثر یې د ارواښاد پوهاند عبدالشکور رشاد او عبدالرووف بېنوا پاکو ارواحو ته ډالۍ کړی دی. دا کتاب د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکونو په شمېر په ښکلې کچه او بڼه چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب د مشر استاد او څېړونکي محمداصف صمیم او پوهنیار سیدغني غني له خوا په اوږدې سریزې پیل شوی دی. یاد کتاب چې د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ شوی، په ۲۲۶ مخونو او اتو څپرکو درلوونکی دی.

اتمه منې ګل مشاعره

اتمه منې ګل مشاعره د ځوان لیکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي عبدالودود پښتونځار د اتمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د لیکوال ښاغلي ګل اغا احمدي وردګ له لنډې لیکنې وروسته سریزه د کتاب د لیکوال له خوا لیکل شوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۷لمریز کال د اسد دانش مطبعې د تخنیکي څانګې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت مقام مطبوعاتی دفتر له خوا د منې ګل دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۰۴مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

وروستی ساه

دا اثر د دې سیمې د یوه تنکي ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي محمداصف عمر ناولګوټی دی، چې په ۱۳۸۸لمریز کال کې یې بشپړ کړی او په همدې کال د منې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر خپور شوی دی. د کتاب په لومړيو دريو مخونو کې د ليکوال له خوا ډالۍ، مننليک او يوه وړه سريزه کښل شوې او ورپسې د ناول موضوع، چې غالبا د ليکوال مطلب به هغه لمبې وي چې د يوه افغان ځوان له زړه څخه د مينې پر مهال په خيالي ډول پورته کيږي، انځور شيې، په۱۲۰ صفحو کې ځای شوې ده.

د پنجرې شاته

د ميدان د سيمې د ځوان شاعر او ليکوال او ژورناليست احمد تکل درېيم شعري جونګ دی، چې په۱۳۸۸لمريز کال د ميدان ورد ګو ولايت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ د دانش په خپرنځی کې د زرو په ټوکو چاپ شوی دی. پر دغه کتاب د ليکوال له خوا سريزه نه ده کښل شوې او په ۱۳۴ مخونو کې يې ۱۰۲ شعرونه ځای شوي دي، چې ډېری يې غزلونه دي او د نظمونو په ګډون نور شعري ډولونه هم لري.

لرغونی افغانستان

لرغونی افغانستان د هېواد د نامتو لرغونپوه پوهنوال استاد رسول باوری د مقالو ټولګه ده، چې د افغانستان د لرغونو سيمو په هکله په زړه پورې معلومات لوستونکو ته په مخ کې ږدي.

ياد کتاب د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ، په۳۱۵مخونو کې په ۱۳۸۸لمريز کې د اسد دانش مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

کاروان خبرې کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

«کاروان خبرې کوي» د پیرمحمد کاروان د هنري خبرو، لیکنو او نظریو ټولګه ده چې د ښاغلي بازمحمد عابد سره راټولې کړې او د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۳۸۸لمریز کال د کابل په نوې ښار کې د دانش خپروندویې ټولنې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په لومړیو دوو مخونو کې د راټولوونکي له خوا لنډه لیکنه راغلې او وروسته په ۱۳۰ مخونو کې راغونډ شوي دي.

دراوی

دراوی په خیالونو کې تصویر جوړوونکی د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي ومان نیازي شعري ټولګه ده، دغه کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په پیل کې د ښاغلي استاد محمد صدیق پسرلي په پنځو مخونو کې ارزوونکې خبرې شوې، وروسته ډاکټر بازمحمد ښادمن له خوا هم یوه لیکنه شوې، وروسته ځوان لیکوال او شاعر علم ګل سحر د کتاب لیکوال په لنډ انداز، خو په هنري بڼه لوستونکو ته وروپېژندلی دی. نوموړی کتاب په ۱۵۴ مخونو کې چاپ شوی دی.

د ښیښې زړه

دا اثر د شاعر او لیکوال محمدحسن حقیار لومړی شعري جونګ دی او په ۱۳۸۸لمریز کال د میدان ورد ګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د دانش په خپرنځي کې د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکي او لیکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد له خوا تقریظ لیکل شوی او داسې معلومېږي چې دا شعری ټولګه د ارواښاد پوهاند استاد رشاد له مړینې څخه دمخه چاپ ته چمتو وه. ښاغلی حقیار د هېواد د یو څو هغو شاعرانو له ډلې څخه دی، چې کار یې په شعري هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره نږدې بریښي. د دغې ټولګې په ۱۱۹ مخونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظمونو، رباعي، څلوریزو په ګډون د حقیار ۱۱۰ شعرونه راغونډ شوي دي، خو ډیری یې غزل دي. کتاب د ښاغلي حقیار په لنډ ژوند لیک سره پای مونډلی دی.

اندونه [ژورافکار]

د دې کتاب عربي نوم یې «النظرات» د مصر هېواد د نوموتي لیکوال استاد مصطفی لطفي منلوطي د لوړ ټولنیز فکر مجموعه ده، چې د پښتو ادب د هڅاند لیکوال او ادبپال ښاغلي امین الله عادل په پښتو ژبه ژباړلی دی، د ژباړن په سریزې سربېره استاد محمداصف صمیم هم پرې سریزه کښلې ده. نوموړی کتاب په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعې له لوري د میدان ورد ګو ولایت د مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب په ۱۴۹ مخونو کې ۳۸ په زړه پورې عنوانونه لري.

از آزادی بیان تا تروریزم

دغه کتاب د افغانستان د ښځینه فعالې غړې لیکوالې اغلې لیلا خرم د مقالو ټولګه ده، چې د ویسا ورځپاڼې له لارې وخت پر وخت خپرې شوې دي، دافغانستان روان حالات یې ګام پر ګام څېړلي او د هغه تصویر یې د خپلو لوستونکو په مخ کې ایښی دی. دا کتاب د افغانستان مظلوم ولس ټولو خویندو او وروڼو ته ډالۍ شوی او د ویسا ورځپاڼې مسوول مدیر ښاغلي محمد زبیر شفیقی پرې سریزه کښلې ده. یاد اثر د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب په ۱۷۱ مخونو کې په ۲۰۰۹ز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعي له لوري په کابل ښار کې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنپوهنه او په اړه يې بنسټيز اندونه

د ميدان ښار د ځوان شاعر او ليکوال انجنير جلال آشنا لـومړۍ ژبـاړه ده، چې پـه ۱۳۸۸لمريز کال د ميدان وردګو ولايت مقام د فرهنګي ټولنې په مـالي لګښـت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوی دی. د کابل ښار د دانش په خپرنځي کې د زرو په ټوکو چاپ شـوی دی. پـر دغـه کتـاب د ليکوالـ محمـداجمل هوډمن له خوا سريزه کښل شـوې او پـه ۱۸۸ مخونـو کـې چـاپ شـوی دی. د کتـاب اصلي ليکوال پيتر کيوسټو دی، چې په فارسي ژبه منوچهر صبوري له خوا ژباړل شـوی دی. د کتاب موضوع ټولنه، سياست او اقتصاد جوړوي.

د ميږيانو په باره کې يو لړ پوښتنې او ځوابونه

د ميږيانو په هکله معلومات د ځوان شاعر او ليکوال ښـاغلي سـيد عبـدالله ولـي زي ژباړه ده، چې دی مليسنټ سل سام له کتاب څخه يې کـړې ده، دا کتـاب ډېـر ښـکلی پيغام چې هغه مرسته او يووالی دی، له ځان سره لري، نومـوړی کتـاب پـه ۱۳۸۸لمريـز کال په کابل کې د اسد دانش په چاپخونه کې د زرو ټوکو په شمېر چـاپ شـوی دی. مالي لګښت يې د ميدان وردګـو ولايـت مقـام لـه خـوا د منې ګـل د نهمـې دوديـزې مشاعرې په وياړ ورکړل شوی دی.

نهمه منې ګل مشاعره

دا د ميدان وردګو ولايـت د ځـوان ليکوالـ او خـوږ ژبـي شـاعر ښـاغلي ګـل اغـا احمدی وردګ د ادبي نهمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د ليکوال ښـاغلي روح الله وفا له لنډې ليکنې وروسته د کتاب د ليکوال له خوا پرې سريزه ليکل شـوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۹لمريز کال د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د ميدان وردګو ولايت مقام پـه مـالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ په ۶۲مخونـو کـې چـاپ او خپـور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهې ډیوه

د پوهې ډیوه د میدان وردګو ولایت د مشر شاعر او لیکوال عبدالمتین وردګ د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال په یاده سیمه کې د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د دانش په مطبعه کې چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۴۸ مخونو کې د نوموړي له ۱۵۰ څخه زیات شعرونه، چې ډېری یې غزلونه دي او نور بېلا بېل شعري ډولونه هم لري، راټول شوي دي.

بهار پر شګوفه

د بهار پر شګوفه د سمنګانو ولایت د شاعرې او لیکوالې اغلې بس بي بي شیوا د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په یاړ چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۱۰۲ مخونو کې د نوموړې ۱۲۹ ښکلي شعرونه، چې بېلا بېل شعري ډولونه لري او ډېری یې غزلونه دي، ځای شوي دي.

د قدرت لارۍ

د قدرت لارۍ د شاعر او لیکوال ښاغلي محمد زبیر شفیقي د طنزي کالمونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د اسد دانش په چاپځي کې چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۲۱۸ مخونو کې د نوموړي ۱۰۶ طنزیه کالمونه د بېلا بېلو موضوعګانو په هکله په نثري ژبه او هنري ښکلا خپلو لوستونکو ته وړاندې کوي.

د راډیو ژورنالیستانو له پاره لارښود

د اثر د المان هېواد د نوموتي لیکوال پېترهیولېن، تورستېن کارګ د علمي لارښوونو مجموعه ده، چې پښتو ژبې ته ډاکټر، لیکوال او ادبپال استاد ښاغلي محب

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین غر راڅپاړلی دی. نوموړی کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۵۷ مخونو کې ۹ په زړه پورې برخې د هغه چا له پاره، چې غواړي په راډیو کې په مسلکي ډول دنده تر سره کړي، ډېر ګټور معلومات راغلي دي.

د سولې نیالګی

د سولې نیالګی د میدان وردګو ولایت د پخواني والي محمدحلیم فدایي او انجنیر فضل عمر د هغو معلوماتي مقالو مجموعه ده، چې د کرنې او مالدارۍ په هکله یې را ټول کړي دي، دغه کتاب د دغه ولایت د مقام په مالي لګښت د بزګر د ورځې په ویاړ چاپ شوی دی. سریزه د ښاغلي محمدحلیم فدایي له خوا پرې کښل شوې ده، په ۱۳۹۰لمریز کال د پېښور دانش په خپرنځي کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر په ۲۳۷ مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

د سولې ټکرې

دا د ځوان، تکړه شاعر او لیکوال ښاغلي محمدحلیم فدایی راټولونې دي، چې په ۱۳۸۹ لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په ویاړ د زرو ټوکو په شمېر په ۲۴۸ مخونو کې چاپ شوې دي.

د سولې قلم

د سولې قلم د شاعر او لیکوال حاجي محمد حلیم فدایي د راټولو شویو مقالو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب چې ۲۲۰ مخونه لري، موضوع یې په افغانستان کې د پوهنې ارزښت او تاریخچه باندې څرخي.

د میدان وردګو ولایت پنځه کلن پرمختیایي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پلان د میدان وردګو ولایت د ولایتي، سیمه ییزې، پرمختیایي، علماوو، ښځو، معیوبینو، ځوانانو شوراګانو، سکتوري ریيسانو، ولایتي پرمختیایي کمېټې، غیر دولتي موسسو د بېلا بېلو لیکوالو او روښانفکرانو د مشورو پایلې ګڼه کتاب دی، چې د یادې سیمې د بیارغونې او پرمختګ په اړه په کې نظریات وړاندې شوي دي. دغه کتاب د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا تدوین او ترتیب شوی دی. یاد کتاب ۳۴۸مخونه لري او په ۱۳۹۰لمریز کال د ولایت مقام فرهنګي کمېټې په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

د میدان ښار سفرنامه

د کوزې پښتونخوا شاعر، لیکوال او تاریخپوه درویش دوراني اثر دی، چې سږکال د منې ګل د مشاعرې په وخت کې یې سفر کړی و، ده دغه سفر په ډېر هنرمندانه توګه لیکلی دی. نوموړی کتاب هم د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د چاپ په ګاڼه سمبال شوی دی، سریزه وربانديې د لیکوال له خوا کښل شوې ده.

همداراز د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا چاپ شوو او خپرو شوو اثارو ته په لاندې ډول په لنډه توګه دوام ورکوو:

د اسلام له نظره ټولنیز خوځښت: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوخپړنه.

دسولې سندره: د محمد حلیم فدایي را ټولونه او لیکنه

حج احکام او حکمت یې: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوخېړنه.

رمضان او اړوند مسایل یې: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوخېړنه.

فکر او عمل: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوخېړنه.

د کانکور لارښود: راټولوونکي د میدان محصلین

د کانکور لارښود: راټولوونکي د وردګو محصلین

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین

له دغو فعالینو څخه زموږ موخه د میدان ښار د سیمې ټول هغه لیکوال او فرهنګیان دي، چې د یادې سیمې د ادبي او فرهنګي تاریخ په بېلابېلو پړاونو کې یې کار کړی او یا یې څېړنیز او تخلیقي اثار رامنځته کړي دي. د یادولو ده، چې په میدان وردګو ولایت کې د هېواد او نړۍ په کچه ادیبانو، عالمانو او لیکوالو شتون درلود، چې ښه بېلګه یې د هېواد پیاوړی عالم او څېړونکی خدای بښلی انجنیر غلام محمد فرهاد او قدرت الله حداد دي، چې افغاني ټولنه یې له نوو نړیوالو علمي تیوریو او پوهې سره اشنا کړې ده او په دې برخه کې یې په لسګونو ژور څېړنیز اثار هم کښلي دي. همداراز پر هغو ژوندیو مشرانو لیکوالو او څېړونکو هم خبرې لرو، چې د هېواد په کچه یې لا له وړاندې په اکاډمیکو چارو لاس پورې کړی او یا یې د فرهنګ، ادب او علم په برخه کې څېړنیز اثار لري، چې له دې ډلې څخه د ښاغلي استاد لطیف بهاند، احمدتکل، شاه محمود حسین، اصف بهاند او نورو نومونه یادولی شو.

دلته د میدان سیمې د ادبي او فرهنګي فعالینو د پېژندنې په برخه کې په ډېری هغو کسانو خبرې شوې دي، چې په دغې سیمه کې له پخوا څخه تېر شوي او هېچا یې په هکله یوه کرښه هم نه ده کښلې. دغه ډول پلټنه په دې سیمه کې یو نوی ګام دی، چې پورته کیږي، هیله ده چې نور لیکوال هم دغې موضوع ته پاملرنه وکړي، دلته دغه لړۍ د هېواد د پیاوړي نوښتګر او د کابل لومړني انتخابي ښاروال خدای بښلي انجنیر غلام محمد فرهاد او لیکوال، تاریخپوهه ښاغلي قدرت الله حداد څخه پیلېږي او وروسته د میدان ښار د خالد بن ولید د ادبي ټولنې پر اوړندو مخورو اوسنیو لیکوالو خبرې شوي او همدا ډول تر وروستیو فعالینو پورې غځول شوې ده. دلته باید یادونه وشي، چې د دغې لړۍ د لومړي پړاو لیکوالو او شاعرانو، لکه قدرت الله حداد، محمد اصف بهاند، شاه محمد حصین، احمد تکل، ډاکټر عبدالوکیل... د میدان ځوانان له ادبي ټولنې وړاندې ادبي او فرهنګي فعالیتونو ته مخه کړې وه، خو دلته له دې امله چې له یوې خوا یې په دې وروستیو کې نور ډېر کارونه ترسره کړي او له بلې خوا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخواني او اوسني ادبي او فرهنګي بهير د هڅونې او دودونې له وياړ څخه بـرخمن دي، نو ځکه د دغې لړۍ د سر په کړيو کې ځای لري.

غلام محمد فرهاد

دلته د غلام محمد فرهاد ژوندليک په ډېر ځغلند ډول واړندې شوی دی.

د بابا ژوند او مبارزه ربښتيني او ژور علمي-تحقيـق تـه اړتيـا لـري. د هغـه پـه ټولـو کارونو پوهېدل او د هغه اخلاقي سجاياوې ځوان نسل تـه ورپېژنـدل، د دې ليکنـې لـه توانه لېرې دي، زه نه محقق يم او نه هـم ليکوالـ، دې مـوخې تـه د رسـېدو لپـاره يـوه علمي سيمينار ته اړتيا شته.

ديپلوم انجنير غلام محمد فرهاد «بابا» د وياړه ډک ژونـد، مبـارزې او افکـارو تـه لنډه کتنه:

پېژندنه :

,,اروا ښاد ديپلوم انجنير غلام محمد فرهاد چې د کابل پـه خلکـو کـې د (بابـا) پـه نامـه مشـهور و، د افغانسـتان د معاصـر تـاريخ يـو سـتر ملي او سياسـي شخصـيت و، د افغانستان په ابادۍ او د هېواد د افغاني هويت په غښتلتيا کـې يـې نـه هېرېـدونکې هلـې ځلې کړې دي.

اروابښاد غلام محمد فرهاد پـه ۱۹۰۱زېږديـز کـال کـې د ميـدان وردګـو ولايـت د مرکز ميدان ښار اړونـد د ابـراهيم خېلـو سيمې پـه يـوه مخـوره او درنـې کـورنۍ کـې زېږيدلی دی، په ۱۹۱۵ز کال کې کابل ته تر راکـډه کېـدو وروسـته يـې د حبيبيـې پـه ښوونځي کې خپلې زده کړې پای ته ورسولې. خدای ښښلي بابا په ۱۹۲۱ز کـال کـې د اعليحضرت غازي امان الله خان له خوا د لوړو زده کړو لپاره جرمنـي تـه واسـتول شـو، چې د مونشن په ښار کې يې دElektrizität (برق) په څانګه کې ديپلوم ترلاسه کـړ. هېواد ته تر ستنېدو وروسته په ۱۹۲۸ز کال کې يې د اماني په ښوونځي کې د ښوونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده ترسره کوله او د دې ترڅنګ يې د دولتي فابريکو د الکتروتخنيک د برخې مسووليت هم په غاړه و. خدای ښښلی فرهاد په ۱۹۳۴ز کال کې یو ځل بیا جرمني ته لاړ، د المان له هېواد سره د یوه قرارداد په اساس يې د میدان وردګو ولایت د چک د برېښنا بند په الماني توربينو سنبال او د سروبي بند توربينونه يې هم نوي کړل.

په ۱۹۴۸ز کال کې د کابل ښار لومړی ولسواک ښاروال وټاکل شو او په ۱۹۵۴ز کال کې د کابل د برېښنا شرکت تاسیس او دی د همدغه شرکت مشر شو.

ښاغلی فرهاد په ۱۹۵۵ز کال کې د لويې جرګې غړی و او په ۱۹۶۶ز کې د کابل د خلکو له خوا د ولسي جرګې وکيل وټاکل شو او په ۱۹۷۰ز کال کې يې د ولسي جرګې وکالت د خپلې ارادې د مقاومت په عنوان پرېښود.

خداي ښښلی فرهاد په ۱۹۶۶ز کال کې د افغان سوسيال ديموکرات ګوند په موسسه کنګره کې د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو او د مرګ تر ورځې د دغه ګوند مشر و.

د ۱۹۷۹ز کال د اکتوبر په ۱۴مه د حفيظ الله امين د حکومت له خوا د يوې پوځي کودتا په وسيله د حکومت د رانسکورولو په تور له خپلو يو لړ ملګرو سره ونيول شو او په کابل کې زنداني شو او په ۱۹۸۰ز کال کې ل بند څخه راخلاص شو. خداي ښښلي فرهاد د جګړې او سياسي اختناق وخت کې هېواد نه د وتلو وړانديزونه په کلکه سره ردول.

ارواښاد غلام محمد فرهاد په ۱۹۸۴ز کال د نومبر په ۷مه (۱۷ د لړم ۱۳۶۳المريز، ۱۴ د صفر ۱۴۰۵ هجري قمري) کې په حق ورسېد او په شهدای صالحينو کې خاورو ته وسپارل شو.

روح دی يې ښاد وي؛ ياد دې يې تل وي؛ مرام دې يې بريالی وي!

قدرت الله حداد فرهاد (Qudratullah: haddad farhad.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي شنونکی قدرت الله حداد فرهاد

قدرت الله حداد فرهاد (۱ د اکتوبر، ۱۹۳۰ ز. - ۱۵ د دېسمبر، ۲۰۱۱ ز.) (په انګرېزي: *Qudratullah Hudaad Farhad*) یو افغان ژورنالېست، سیاسي څېړونکی، تاریخپوه او لیکوال و چې ډېر کالونه یې د افغانستان په چاپي رسنیو کې کار کړی دی.

قدرت الله حداد فرهاد د سید احمد خان زوی په ۱۳۱۰ لمریز کال په کابل ښار کې زېږېدلی و، خو پلرنی ټاټوبی یې د میدان وردګو ولایت پلازمېنه میدان د ابراهیم خېلو سیمه ده.

دندې

د ولس له ملي جریدې سره مرستیال.

په ۱۳۳۱ ل. کې د آینې جریدې مرستیال.

په ۱۳۳۳ ل. کې د پامیر جریدې سرمحرر.

په ۱۳۳۴ل. کې د سوداګرۍ خونې د بهرنیو اړیکو سرکاتب او د اقتصاد د جریدې همکار.

د مخابراتو ښوونځي کې د پښتو ښوونکي په توګه.

په ۱۳۳۶ ل. کې په سوداګرۍ خونه کې د اقصاد د جریدې د مرستیال په توګه دنده.

په ۱۳۴۱ ل. کې د سرې میاشتې د ټولنې د تبلیغاتو د لوی مدیر د کفیل په حیث دنده.

ارواښاد حداد فرهاد ښوونځی تر زده کړې وروسته د سرشارې ځوانۍ په دوران کې د ژورنالیزم په څانګه کې څلور کلنې زده کړې وکړې او د انیس په جریده کې یې د کارمند په ډول په دنده پیل وکړ، بیا وروسته د پامیر د جریدې مسوول مدیر او تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې وروسته د اقتصاد جریدې د مسوول مدیر په توګه دنده ترسره کړې او د لس کلنې دورې وروستی رسمي ماموریت یې د سرې میاشتې ریاست د تبلیغاتو لوی مدیریت و.

په سیاست کې ونډه:

قدرت الله حداد فرهاد د خپل مشر ورور د افغان ټولنپال ولسواک ګوند د بنسټ ایښودونکي، د کابل د پخواني ښاروال، د میوند د جادې جوړوونکي او د ماهیپر د برېښنا بند د جوړولو مفکر چې د افغاني انجنیرانو په مټو جوړ شوی دی، د ۱۳۴۳ لمریز کال د اساسي قانون د مصوبې ترتیب او تدوین غړی، د لوې جرګې او ولسي جرګې غړی، د اماني دورې او ویښ زلمیانو د نهضتونو سرګرم غړي دیپلوم انجنیر غلام محمد فرهاد بابا په لارښوونه په ۱۳۴۹ لمریز کال کې د افغان ټولنپال ولسواک ګوند غړیتوب حاصل کړ، خو له غړیتوب څخه د مخه د افغان ملت د اخبار مسوول مدیر شو.

د خپل کار په دوره کې یې د ملي مشرانو اندونه، د پوهانو نظرونه د ګوند د پنځو اصولو (ملي مقدسات، ملي تاریخ، ملي کلتور، ملي اقتصاد، ملي جغرافیه «د وطن پالنې ګډ احساس») باندې یې د مسلکي خلکو نظریات راټول او ګوند یې په یوه ملي خط رهبري کړ، چې په دغه دوران کې اخبار دوه ځلې د وخت د حکومتونو له خوا مصادره شوی دی. خپله حداد او بل لیکوال او مبارز شخصیت د ګوند استاد سیدیوسف مېړنی محاکمه شوي دي (په نقدي جریمه او د لنډې مودې له پاره توقیف شوي دي).

رسمي سفرونه:

قدرت الله حداد (فرهاد) د افغان ټولنپال ولسواک ګوند د استازي په توګه په رسمي ډول د دوست هېواد هندوستان په بلنه د بنګله دېش د ازادۍ په نړیوال کنفرانس کې برخه اخیستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه حداد چې کله د سرې میاشتې په ریاست کې ماموریت درلود، هغه وخت په ایران کې یوه سخته زلزله رامنځته شوې وه، نو د سرې میاشتې له خوا ایران ته د زلزله ځپلو لپاره د مرستې لیږدونې د هیئت مشري یې په غاړه درلوده.

هلته یې له ایراني شاعر لیکوال او څېړونکي (علي دشتي) او نامتو شاعر (رهي معیري) سره د پښتو ادب، پښتو او پښتنو په اړه ښه ډېر بحثونه کړي و او هغوی ته یې د پښتنو د شتون او پښتو ژبې په لرغونتوب قناعت ورکړی و.

جایزې او ستاینلیکونه:

د رحمن بابا د څېړونکي په توګه یې د رحمن بابا لومړۍ درجه او د مطبوعاتي خدمتونو په اړه یې د ښه کار کولو دویمه درجه مطبوعاتي جایزې او ستاینلیکونه اخیستې دي.

لیکنې او کتابونه:

قدرت الله حداد فرهاد په زرګونو علمي مقالې لیکلي، چې په هېواد او له هېواد څخه بهر په رسنیو کې خپرې شوې دي.

د نظر د خاوند، سیاسي پوه، تاریخ څېړونکي او لیکونکي په توګه یې نظریات په غبریزو، چاپي او انځوریزو رسنیو کې خپاره شوي دي.

د افغانستان د قضایاوو په اړه یې هر وخت له افغاني نشنلېزم څخه په دفاع کې خپل مثبت غبر اوچت کړی دی.

د (خبرونه او وحدت) اخبارونو کې یې د یوه کالم لیکونکي په توګه له څه مودې راهیسې پرله پسې لیکنې کړې دي. ملي فلسفه او ملي تاریخ باندې یې ډېر بحثونه کړي دي.

د «افغان ملي تاریخ» په دوه ټوکو کې او «پښتو ادبي لیکنه» په دوه ټوکو کې د ساپي د پښتو څېړنو د مرکز له خوا چاپ شوي او همدا شان ډېر نور کتابونه یې هم لیکلي چې ځینې یې چاپ او ځینې یې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپي ليکنې او اثار:

- د پښتونولۍ د لارې مشال
- د احمد شاه بابا میراث
- پښتون، افغان، افغانستان – چاپ کال ۱۳۸۰ ل.
- د افغان ملي تاریخ (دوه ټوکه)
- د ملي تاریخ فلسفه او پښتونولي.

د اروابناد قدرت الله حداد فرهاد د مړینې نېټه:

اروابناد د ۱۳۹۰ لمریز کال د لیندۍ په ۲۵مه نېټه د جمعې په مبارکې ورځې د سهار په اتو بجو د امریکا د ویرجینیا په ایالت کې له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې او روح یې حق ته وسپاره او همملته خاورو ته وسپارل شو.

ډاکټر عبدالوکیل

زمانه بړدي پر هغه سر د افتخار تاجونه

سر یې مه بوله بل نوم ورلره بویه

چې پیدا په کې لوی فکر لکه غر شي

مرګ حق دی، له مرګه خلاص نه شته، ټول مرو، که سل کاله ژوندی یې، آخر د ګور بنده یې، خو لکه څنګه چې په ژوند کې فرق وي، دغسې مرګ هم دی. د چا پر مرګ یو کور خوار شي، په چا یوه کورنۍ، په ځینو کلی، خو شته داسې ستې او هستۍ چې په هغو ولسونه خوار شي.

ژوندی هم داسې دی، څوک چې ژوندی وي، ځان ساتي او ځان جوړوي، خېټه ډکوي، جیبونه پړسوي، د ماڼیو او پانګې مینې اخیستی وي؛ خو ځینې بیا جهان

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي او د انسان مينې يې په زړه کې ځای نيولی وي، څوک پر ځان مين وي، څوک پر قوم.

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ

واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

ځکه خو څوک له طبيعي مرګ سره د تل لپاره مړ شي، پانګه، شته، ماڼۍ هر څه ترې پاتې شي، خو ځينې بيا په مرګ هم ژوندی پاتې وي، مرګ يې نه شي وژلی، د هغوی يادونه ژوندۍ، خاطرې تلپاتې او يادګارونه ابدي وي.

ته د خپل ځان له غمه مرې زه د جانان له غمه

زاهده ستا ثواب زما ګناه ته چېرته رسي

منلی ملی خدمتګار ډاکټر عبدالوکيل د هېواد له هغو شخصيتونو څخه دی، چې مرګ يې نه شي وژلی، ځکه يې نه شي وژلی چې يادونه، يادګارونه او خاطرې يې ژوندۍ دي. د هېواد هره سيمې يې پر خدمت، مينې او سپېڅلتيا ګواهي ورکوي. هر بنوال يې د خدمت نښې د ژوند کيسه ژوندۍ ساتي، دی د هېواد د هر روڼ فکر، هر بزګر او هر بنوال په زړه کې ژوندی دی، د هرې سمسورې درې زرغونتيا يې يار او يادګار دی.

ډېر ژوندي دې شي هغه مړي نه ځار
چې پر مرګ يې شي ډېر خلک ناکرار
معنوي ژوند يې له خضر نه کم نه دی
چـــــــې پر انسانيت کړي افتخار
مړ هغه دی چې ژوندی په مړه حساب وي
نه مري هغه چې ژوندی يې وي يادګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ژوندي مړه دي او ډېر مړی ژوندي دي

مړوی هېر، ژوندی په یــاد وی د روزګار

هـــر افغان ته (الفت) دومـره پوهه غواړي

چې د مرګ او ژوند تشخیص ته ده په کار

ډاکټر صاحب په ۱۲۹۸ یا په بل روایت په ۱۳۰۲المریـز کابـل کـې د کابـل پـه ښـار زیږېدلی، لومړنی او منځنۍ زده کړې یې د کابل په غازي لېسه کې په اعلی درجه پای ته ورسولې. له نوموړې لېسې څخه تر فراغت وروسته د لوړو زده کړو لپـاره لـه هېـواد څخه بهر هند ته ولاړ، د لیسانس دوره یې د نوموړي هېواد په لا لپوري پوهنتون کې د کرنې او بڼوالی په څانګه کې پای ته ورسوله، د ماسټرۍ او دوکتـورا د ترلاسـه کولـو لپاره د انګلستان او د امریکې متحده ایالاتو تـه ولاړ، د دوکتـورا تـر اخیسـتلو وروسـته هېواد ته راستون شو.

د هلمند وادي رییس، د هلمنـد والـي، د مشـرانو جرګـې غـړی، د کرنـې وزیـر او کرنې وزارت سلاکار په توګه یې دارنه او د قدر وړ خدمتونه کړي او خپل ژوند یې د هېواد سمسورتیا او ابادۍ ته وقف کړی و.

ده په هېـواد کـې د شـنه انقـلاب بـوټي ولګـول او هېـواد یـې د شـنې طـلا زېرمـه وګرځاوه. هغه طلا چې هېڅکله یې بازار له کساد سره نه مخامخ کیـږي او د تـورې او ژیړې طلا له لارې لاس ته راغلې پانګه یې پېښو ته لویږي.

ډاکټر صاحب چې څه لوستي و او کومې تجربې یې، چې ترلاسه کـړې وې، هغـه یې د ولس ګټې او ښېګړې ته وړاندې کړې.

ده د هېواد د اقلیمي ځانګړنو له مخې په بېلا بېلو سیمو کې د بڼوالی نوي سیستمونه خلکو ته ور وپېژندل. خلك د دوی له تجربو سره ناآشنا وو. هغوی د کرنـې هغـه زړه او اوږده لاره په مخه کې نیولې وه، چې پېړۍ پېړۍ یـې پـه سـیمو کـې دود وه. ډاکټـر صاحب خبرې ورته یوه داسې جواری ښکاریده، چې هر څه یې پـه کـې بـایللي ګڼـل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دې ته اړ شو، دا هر څه له خپلې ځمکې پيل کړي او خلکو ته يوه مخبيلګه وښيي، په دې توګه يې خپلې تجربې لومړی له خپلې ځمکې پيل کړي. د خلکو خبرې او تبصرې يې اورېدې، چې ويل يې:

د ډاکټر خو تنخوا او نوکري شته، موږ ولې خپله بزګري او ځمکه خرابه کړو.

خو کله چې دغه بڼ مېوه ونيوه او د پخواني کښت په پرتله يې لس برابره ګټه ورکړه، د خلکو سرونه خلاص شول، بيا نو ډېرو دغه جوارۍ ته زړونه ښه کړل.

په نورو سيمو کې چې ډاکټر صاحب وليدل، خلک دغه سيستم ته زړه نه ښه کوي، له يوه تن يې د څو کالو لپاره ځمکه په اجاره واخيسته، د سيمې د دودېزې اجارې دوه برابره بيه يې مخکې له مخکې ورکړه، چې په خلاص مټ په کې خپلې تجربې پلې کړای شي. کله چې بڼ مېوه ونيوه، خلکو يې ګټه او مارکېټ وليد، ډېر ژر هلته د نوې بڼوالۍ سيستم دود شو.

د ده هيله وه، چې همېشه په کروندو کې د بزګرانو په څنګ کې وي، هغوی ته له خپلې پوهې او تجربې ور زده کړې. د بڼوالۍ د نوي سيستم هغه پېچلي موضوعات يې په داسې لهجه او ښه خلکو ته وړاندې کول، چې نالوستی بڼوال هم په ډېره اسانۍ پرې پوهېدای شو، د خلکو په ژبه په عام فهمه لهجه يې د نوې بڼوالۍ ښېګړې، لارې چارې او ګټور اړخونه څرګندول. په دې توګه يې بزګران او بڼوال د کرنې کارپوهان روزل او عملي ډګر ته يې وړاندې کول.

په کومو سيمو کې چې د ډاکټر صاحب د بڼوالۍ سيستم دود شوی، هلته چا د کوکنارو کر ته هڅه نه ده کړې، ملګرو ملتونو، امريکې او نورو لوېديځو هېوادونو د کوکنارو د کر د مخنيوی په لار کې څومره پانګه ولګوله، څه پايلې يې ترلاسه کړې؟ څونې په خپلو هڅو کې بريمن شول، ټولو ته څرګنده ده، چې دغه پيسې په تکراري، کليشه يي تبليغاتو، نمايشي غورځو پرځو، سلاکارانو په تنخواګانو او لوکسو موټرو ولګېدې. خو ډاکټر صاحب بې له دې چې له چا پيسې ترلاسه کړي، په يوازې ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پټه خوله د بهوالۍ د نوي سیستم د دودولو له لارې د کوکنارو پر ضد مبارزه بریالۍ کړه.

په دغو سیمو کې خلکو د دې اړتیا نه لیده، چې د کوکنارو کر ته مخه کړي. هماغه ګټه چې د کوکنارو له کښت نه ترلاسه کیږي، د بهوالۍ دغه سیستم د هغوی ځولۍ ته غورځولې ده.

ډاکټر صاحب په زهیرتیا او تېر عمر هم کرار نه کېناست، په نویو تجربو او بریا وو پسې ستومانه و.

د کورنیو جګړو په اوږدو کې، چې د سیاست او ګوند بازۍ بازار له هر څه تود او دغې نشې ټول بېخوده کړي وو. ډاکټر صاحب د ولس اقتصادي پیاوړتیا او ودې ته پام واړاوه، ځکه یې د سیاست او سیاسي لوبو پر ځای د ولس خدمت ته اوږه ورکړه، زیاتر به په هېواد کې دننه په آزادو سیمو کې له بهوالو سره د نویو تجربو په عملي کولو بوخت و، د مېو تر څنګ یې د زردالو نوي نیالګي خلکو ته ورویېژندل، د سیمې د ځانګړنو او اوبو د کچې له مخې یې د بادامو او ګیلاس نیالګیو کېنولو ته د خلکو پام واړاوه، ګڼې قورېې (بزغلي) یې وکرل او د هېواد په مرکزي سیمو کې یې له پنځو زرو زیات بهونه کېښول، خلک یې وهڅول، له خپله جیبه یې انعامونه ورکړل، ستاینلیکونه یې ورواستول، چا چې بڼ ښه روزلی و، هغوی یې په سوغاتونو یاد او ونازول. ډاکټر صاحب ځانګړې پوهه، تجربه، پلان او پروګرام له ټولو کورنیو او بهرنیو موسسو سره شریک کاوه او ویل به چې خدمت هر ځای او له هرې لارې کېدای شی. که څوک و غواړي ولس ته خدمت وکړي، په هر موقف او ځای کې چې وي، ترسره کولای یې شي. د ډاکټر صاحب ژوند او د خدمت بهیر د دغه ټکي ژوندی ثبوت دی.

له دې سره یې د نوي سیستم له مخې د سبو کر هم دود کړ. هغو سیمو چې ترانسپورتي اسانتیاوې لرلې، زردالو ته یې بهوال هڅول، چې تازه مارکېټونو ته رسېدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خو لرې پرتو سيمو، چې ترانسپورټي اسانتياوې يې دومره نه دي، هلته يې د بل ډول زردالو، چې د کښتې کېدو وړتيا يې لرله، د کر سپارښتنه يې کوله.

د ډاکټر صاحب د خولې خبره ده، چې يو ځل له امريکې نه د راتلو پر وخت په الوتکه کې څه تخنيکي ستونزه رامنځ ته شوه، سورلۍ وارخطا شوه، خو زما انديښنه د انګورو هغو لښتو ته وه، چې له امريکې مې راسره راوړې وې. ما ويل افسوس مخکې له دې چې هغه دود شي، له منځه ځي.

ډاکټر صاحب په هغه وخت کې چې په امريکې کې ډاکټرانو ځواب ورکړ. دې پېښور ته لاړ، دا يې د ژوند وروستی سفر و، چې د مرګ په لور يې لنډاوه، خو بيا هم ځينې نوي بوټي او نيالګي يې ورسره راوړي و. په رسېدو يې بې له ځنډه مزارشريف ته د سره صليب د الوتکې خبر واخيست، چې دغه بوټي او نيالګي په کې ولېږي.

ده د خپل خدمت په دوران کې نه سيمه پېژندله، نه قوم؛ افغانستان يې کور او د دغه کور هره برخه يې د زړه کتره وه.

په همدغه وخت کې، چې ډاکټرانو په وينا يې مرګ ته د دوو اوونيو واټن پاتې و، په ټيلفون د هېواد د اورښت معلومات کول. په کندهار کې څومره اورېدلی، په کابل او مزارکې څومره، همدلته يې د آرام ساه واخيسته.

((اوسه که خدای کول، هېواد د وچکالۍ له منګولو ووت)) چې څوک به يې پوښتنې ته ورغلل، ترهر څه د مخه يې په هېواد کې د هغو قوريو او بڼونو حال اخيست، چې کوم ډول ناروغۍ سره نه وي مخامخ شوي او لازمې سپارښتنې يې ورته کولې.

په همدغه حالت کې يې اکبر موسسې په دفتر کې خپل هممسلکان را ټول کړل، په ډېر لوړ مورال او زغم يې پر اړوندو او اړينو موضوعاتو خبرې وکړې. په مجلس کې د ده له هرې خبرې له وطن سره د مينې او له خپل مسلك سره د رښتينولۍ جذبې اورېدې، هيڅا هم دانه ګڼله چې ډاکټر صاحب ګڼې د مرګ او حتمي مرګ خبر اورېدلی او د ژوند څو ورځې يې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوربت مجلې چلوونکي يې وروغوښتل، خپلې ليکنې او يادښتونه يې ورووسپارل او د مرګ له بستر نه يې د ګوربت مجلې د يو کلنۍ په اړه جوړې شوې غونډې ته پيغام وکيښ.

ډاکټر صاحب هېواد ته د تلو تلوسه لرله، چې د خپل وطن په ټوکر، ټوکر او زخمي، زخمي غېږ کې يې سا ورکړي:

د مرګ قاصده ځنګدن کې دا پښتو به کوې

پښتنه سا رانه وانخلې د اغيار کوڅه کې

خو د وطن جګړو، ورانيو او دربدريو دومره ځپلی او لوټلی و، چې د مرګ پر بستر پروت خدمتګار، چې د وروستيو او ارماني سلګيو توان يې نه درلود، بېرته پېښور ته راووړ، هملته يې د ۱۳۷۹لمريز کال د ليندۍ په ۲۴مه د خپل سپېڅلي روح امانت د خپل څښتن(ج) حضور ته واړندې کړ. د ارواښاد جنازه د هغه د يو شمېر دوستانو او خواخوږو له خوا هېواد ته راوړل شوه او د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالی د عمرخېلو په خپل پلرنی هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل د کرنې او بڼوالۍ په هکله په سلګونو مسلکي او څېړنيزې مقالې ليکلي، چې په خپل وخت کې د ډله ييزو رسنيو له خوا چاپ او خپرې شوې دي. د هغه د قلمی اثارو زياته برخه په انګليسي ژبه ليکل شوې چې د نوموړي د يو شمېر دوستانو له خوا په پښتو ژبه ژباړل شوي او افغانستان کې د باغونو پرمختګ په نوم ټولګه ورڅخه چاپ شوې ده.

ډاکټر صيب له علم او پوهې سره خورا مينه لرله چې له همدې امله يې له مرګ څخه ايله څو ورځې وړاندې له خپل شخصي ملکيت څخه څه د پاسه درې جريبه ځمکه د خپلې پلارنی سيمې ميدان نرخ د عالي لېسې د ودانۍ لپاره په وړيا توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه، چې اوس نوموړې لېسه د ډاکټر عبدالوکیل په نوم یادیږي. روح دې یې ښاد وي.

هو! مرګ حق دی، له مرګه خلاصون نه شته، پوښتنه دا ده، چې موږ بل داسې څوک لرو، چې ډاکټر صاحب ځای پرې ډک شي؟

د لیکنې بېلګې دا ده:

د سلګیو شپېږ او وروستنی ارمان

درنو مېلمنو!

البته پوهیږئ چې زه د تېر کال د ګوربت غونډې ته ډېر خوشال شوم او دا چې دې کار ته دوام ورکوئ، خوشاله یم، له بده مرغه صحي حالت اجازه نه راکوي، چې په غونډه کې اشتراک وکړم، مګر دا لاندې پیغام چې امېد لرم، په غونډه کې ذکر شي، بې فایدې به نه وي.

زموږ خپرونې باید د ټولنې اني او سملاسي غوښتنې په پام کې ونیسي! هېوادوال د بیاجوړونې لوري ته راوبلل سي، خو له بده مرغه زموږ اکثره خپرونې کلیشه یې، ما ویلي تا ویلي نه ډکې دي. داسې څه نه سته په کې چې د ملت په درد وخوري.

له نېکه مرغه ګوربت خپل رسالت تر ډېره حده تر سره کړی دی، هېوادوال په تېره ځوانان یې د بیا آزادۍ لوري ته راجلب کړي دي، زه هیله لرم چې له ټولو افغاني ځوانانو سره د ګران حفیظ الله غښتلي او ګران احمد ویس وردګ په شان احساس را پیدا شي.

ګوربت چې یو ښه کار کوي، هغه دا دی چې د کرکیلي په اړه یې هم هېوادوال هڅولي دي، تاسې درنو به ګوربت لوستی وي، چې زه یې بیا یادولو ته اړتیا نه وینم، خو د یوې خبرې یادول ضروري ګڼم، هغه دا موږ چې کله د مڼو باغونه رواجول، هغه مڼې یو من په سل افغانۍ وې او غنم یو من په پنځوس افغانۍ وو، یانې یو من مڼو دوه منه غنم اخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وختي چې منې پوره ورسېدې، معلومه سوه، چې يو جريب منې له پينځو نه تر شل خرواره په جريب كوي. كه يې اوسط لس خروار كړو، نو مانا يې دا ده، چې يو جريب منې شل خرواره غنم جوړوي. هغه وخت حاصل د غنمو له څلويښت منو زيات نه و، ليكن كه يې خروار وبولو، هم جريب شل خرواره غنم وكړه، نو كه د دهقان عايد په جريب شل خرواره سي، نو هغه ته څه نه سي كولاى.

غواړم د كركيلې تر څنګ د هېوادوالو په تېره ځوانانو پام زده كړې ته را واړوم. اوسني ځوانان بايد د زده كړې تر څنګ كار او د كار تر څنګ زده كړه وكړي، خو متاسفانه هغه افغانان چې پيسې ګټي، دا ټولې پيسې په ښځو خرڅې شوې. د چا چې ښځه نه وه، ويې كړه، كه د چا يوه لا وه، بله يې هم وكړه. د چا چې زوى لا زلمى نه و، ښځه يې ورته وكړه او تعليم او تربيې ته يې پام ونه كړ. له دې پيسو يوه هم په تعليم او تربيه د اولاد خرڅې نه شوې. حال دا چې بايد لومړى پيسه د اولاد په تربيه لګېدلې واى او بيا په ښځه او نورو. دا خو مې د عام ولس خبره وكړه. هغه چې سرمايه داره او د لږ پوهې او علم خاوندان دي، هغوى بيا پيسې د دې پر ځاى چې د خپلو خلكو د سمسورۍ او د وطن د آبادۍ په لاره كې يې ولګوي، په پرديو هېوادونو كې تجارت په كوي او پرديو هېوادونو په بانكونو كې اچوي. زه خپلو ټولو هېوادوالو ته خواست كوم، چې خپل وطن او خلك له ياده مه باسئ!

په پاى كې يو ځل بيا ټينګار كوم، چې افغانان دې تعليم او تربيې ته پام وكړي.

نور نو دعا را ته كوئ.

ستاسې عبدالوكيل

د ارواښاد ډاكټر عبدالوكيل خان په ياد

ارواښاد ډاكټر عبدالوكيل خان د هېواد واقعي خدمت كوونكى و. د هېواد د كرنې په برخې كې له بل هرچا زيات خدمتونه تر سره كړي دي، هېڅوك د ارواښاد په خدمتونو سترګې نه شي پټولاى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېر کال د اروابناد دتل پاتې یاد منار د میدان ښار مرکز کې د اروابناد د خواخوږو له خوا جوړ شو.

د منار د پاسه ښکلې سره منه ایښودل شوې، چې ګران هېواد ته د ډاکټر عبدالوکیل خان د خدمتونونه نښه ګڼل کیږي.

ډاکټر عبدالوکیل خان نه یواځې هېوادوالو ته سرې او زړې منې راوړې، بلکې د کرنې په نورو برخو کې یې هم ستر خدمتونه کړي دی، یو لوی میراث یې خپلو هېوادوالو ته پریښی دی، چې د تل لپاره د اروابناد یاد ژوندی ساتي.

ښه خو دا چې د چا نوم په کښې یادیږی ... په فاني دنیا خو نه وي ژوندی تل څوک

وکیل نورعلم خان مظلومیار

اروابناد وکیل نورعلم خان مظلومیار د حاجي شیرین خان زوی په قوم امرخېل د میدان وردګو ولایت په یوه غریبه، خو دینداره او وطندوسته کورنی کې سترګې وغړولې، په ښوونځي کې له زده کړې وروسته په ډېره لږه موده کې د علم معرفت خاوند شو او د یوه وتلي لیکوال او مدافع وکیل په توګه یې خپل هېواد او خپلو خلکو ته د خدمت ملا وتړله، له علم او معرفت سره د زیاتې مینې له امله یې په ۱۳۲۹المریز کال د میدان وردګو په مرکزي سیمه کې د خپلو لاسونو په تناکو ګټلو پیسو یې څه د پاسه یو جریب ځمکه کې یو ښوونځی جوړ او د سلګونو زده کوونکو د زده کړو له پاره یې په خورا مینه او اخلاص د پوهنې وزارت په واک کې ورکړ، ترڅو له سیمې او هېواد څخه د جهل او تورتم کمپله ټوله او د علم او معرفت رڼا په لر او بر کې خپره شي، چې له نېکه مرغه تراوسه پورې له دغه ښوونځی څخه د میدان وردګو د ولایت په زرګونه زده کوونکي فارغ شوي او خپل هېواد او خپلو خلکو ته د خدمت مصدر ګرځېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورعلم خان مظلومیار د خپل وخت د هغو روښانفکرو شخصیتونو په منځ کې یو داسې ملي شخصیت و، چې په ډېره لږ موده کې یې د خپل ولایت او هېواد په کچه لوړ مقام ترلاسه او د هېواد د رښتینو خدمتګارانو په لیکه کې ودرېد، همدا لامل و چې د خلکو زړونو ته یې لار وموندله او په ۱۳۲۸لمریز کال کې په ولسی جرګه کې د میدان وردګو د خلکو وکیل و، همدرنګه په ۱۳۳۲-۱۳۳۸لمریز کال هم دغه ولایت د خلکو استازی و.

مظلومیار د هغه وخت د مشروطه غوښتونکو او ویښ زلمیانو د تحریک یو فعال او متحرک غړی و.

نوموړي خپل پیغام د شعر په ژبه مظلوم ولس ته رساوه، خو له بده مرغه چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دې بریالی نه شوم چې د مظلوم صیب نظم بیلګه پیدا کړم.

عبدالوکیل عمري لنډه پېژندنه

تخلص یې (عمري) د قاضي عبدالله خان زوی د مرحوم حاجي محمد عمرخان لمسی، د مرحوم حاجي عبدالله خان لالا کړوسی او د مرحوم ملا رحم بابا کودی دی، په ۱۳۳۲لمریز کال د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د کریمدادو په سیمه کی په یوه درنده عالمه او نسبتا شتمنه کورنۍ کې زیږېدلی دی، د مور له خوا د مرحوم عالم ګل مولوي صاحب عبدالرزاق خان چې د نسب سلسله یې ملاصاحب زیري اخند ته رسیږي لمسی دی، ۱۳۵۵ه ش کال د حبیبی له لیسه فارغ، په ۱۳۵۹ه ش کال کې د کابل پوهنتون د اجتماعی علومو له پوهنځی څخه فارغ شوی دی. د رسمي دندو پیل یې د سوداګرۍ له وزارت څخه ده، چې بیا وروسته د کانو او صنایعو په وزارت کې د مامورینو په مدیریت کې په وظیفه بوخت شوی، چی د همدې وزارت د مرمر او رخام تصدۍ د مامورینو تر مدیریت یې کار وکړ، د ۱۳۵۹لمریز کال په وروستیو کې پېښور ته مهاجر شوی، چې لومړۍ دنده یې د مجاهد په لیسې کې له نهم ټولګي څخه تر دولسم ټولګی پورې د تاریخ او اسلامي بینش ښوونکی و، چې څلور کاله یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې لېسه کې دغې سپېڅلې وظيفې ته دوام ورکړی، بيا په العون الاسلام کې چې د اسلامی هېوادونوګډه موسسه وه، د افغانستان د مرکزی او جنوب شرق ولايتونو او د پېښور په العون الاسلامي پورې اړوندو ښوونځيو او مدرسو د ښوونې او روزنې مسوول و، له هغه وروسته د سيدجمال الدين مجاهد په لېسه کې ښوونکی او وروسته سرښوونکی شو، د مجاهدوينو د موقت حکومت له جوړېدو سره سم د بيارغونې او جوړونې وزارت د تحريراتو عمومي مدير شو.

«يو موټی اسلامي امت څرنګه ښکېل شو» او «تاريخ تمدن اسلام» يې ليکلي اثار دي، د دغو چاپ اثارو تر څنګ د سويډن او سويس موسسو د تعليمي نصاب د علمي غړي په توګه د پنځم او شپږم ټولګيو د تاريخ او جغرافيې درسي کتابونه يې تاليف کړل، سربېره پردې چې د هجرت او جهاد په دوران کې يې په سختۍ کې ژوند کاوه، له جهادي تنظيمونو سره يې قلمي او د بېلابيلو موضوع ګانو په ورکولو سره نشراتي اړيکې درلودې، د مجاهد په لېسه کې يې د ګستنر په بڼې سره د نهم، لسم ،يوولسم او دولسم ټولګيو تاريخ کتابونه وليکل، چې عملا تدريس کېدل هم او نورو ډېرو لېسو کې د ماخذ په توګه ورځينی استفاده کېدله.

د ۱۳۷۱ کال په وروستيو کې چې د اسلامي انقلاب په پايله کې اسلامي حکومت رامنځ ته شو، کابل ته راغی. لومړی د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت کې د اريانا نشراتي او طباعتي تصدۍ مرستيال، بيا د اوبو او انرژۍ وزارت کې د اسنادو ارتباط رييس، بيا د هېواد ورځپاڼې رييس او مسوول مدير، د باختر اژانس ، سرحدونو او قبايل چارو وزارت کې د نشراتو او اوسمهال له اتو کالونو راهيسې په ستره محکمه کې د نشراتو رييس دی.

د يادونې وړ دی، چې د نوموړي ۲۷۵ سياسي، اجتماعي او تاريخي مقالې په ګڼ شمېر ورځپاڼو، انټرنټي وېبپاڼو او مجلو کې نشر شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل مکۍ

ګل مکۍ د حاجي عبدالوکیل لور او د ملک عبدالرازق لمسۍ چې د میدان وردګو ولایت د چارکې د خروټو د کلي اصلي اوسېدونکې وه،خو نوموړې د ۱۳۶۲لمریز کال د غویي د میاشتې په شلمه نېټه د نیمروز ولایت د زرنج په ښار کې یې نړۍ ته سترګې پرانیستې، له کوچنیوالي څخه ډېره هوښیاره او مهربانه وه. کله چې شپږم ټولګي ته ورسېده، د ځانګړې پوهې او وړتیا د زیاتوالي له امله د زرنج د نسوان لېسې د فرهنګی ټولنې غړیتوب یې ترلاسه کړ.

خو کله چې په اووم ټولګي کې وه، طالبانو د حکومت واګې تر لاسه کړې او د ښوونځیو دروازې یې د نجونو پرمخ وتړلې، د طالبانو د شپږ کلنۍ دورې وروسته په لسم ټولګي کې یې په لوست پیل وکړ، ځکه چې په دې شپږو کلونو کې یې په کور کې د اتم او نهم ټولګیو کتابونه ولوستل، په ۱۳۸۲لمریز کې له دولسم ټولګي څخه فارغه او په همدې کال په نوموړې لېسه کې د ښوونکې په توګه وګمارل شوه او د زرنج په عالي دارالمعلمین کې یې په زده کړو پیل وکړ او په ۱۳۸۴لمریز کې له دارالمعلمین څخه فارغه شوه.

ګل مکۍ وکیلې په ټول عمر کې ډول ډول تلویزوني او ژوندۍ فرهنګي او کلتوري خپرونې خپل ولس ته وړاندې کړې دي.

د یادونې وړ ده چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دې ونه توانېدم چې د نوموړې کومه لیکنه را پیدا کړم. د اغلې ګل مکۍ په نوم په میدان وردګو ولایت کې د ښځو بڼ هم شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود حصین

شاه محمود حصین په ۱۳۲۷ لمریز هجري کال کې د میدان وردګ ولایت د میدان ښار په نائبانو کلي کې په یوه روښانفکره کورنۍ کې وزیږېد. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې د میدان ښار د ذکرالله شهید په لېسه کې تر سره کړې. وروسته د کابل ښار د ښوونکو د روزنې په اکاډیمي کې شامل او د دغې دورې له بشپړېدو سره سم د کابل پوهنتون د ادبیاتو او بشري علومو د پوهنځي محصل شو. په ۱۳۵۱ لمریز هجري کال کې یې د دغې دورې زده کړې بشپړې او د ښوونکي په توګه یې دوه کاله د ذکرالله شهید په لېسه کې ، یو کال د میربچه خان په ښوونځی کې ښوونکی وه ، دلته یې (مفت خوارن میمیرد) په نوم یوه ډرامه ولیکله. د دغې ډرامې په لیکو له دندې نه ګوښه کړل شو، لږ موده وروسته یې په حبیبیې او د کابل د عالي تخنیکم په انستیتوت کې د تاریخ او دري ادبیاتو ښوونه کوله. د ۱۳۵۷ کال ترکودتا وروسته د لنډې مودې لپاره د لیک لوست د زده کړې رییس او وروسته د پوهنې وزارت د تالیف او ترجمې مرستیال و. د ۱۳۵۸کال په مني کې د وخت د واکمنۍ له زورزیاتي سره په مخالفت کې ونیول شو او په پټ اعدام محکوم شو.

د خو د نوې واکمنۍ په راتګ له بند را خلاص شو او د کابل پوهنتون د تاریخ او فلسفې د پوهنځي د تاریخ او فلسفې په څانګه کې یې د ماسترۍ دیپلوم تر لاسه کړ.

د حصین زیاتې سیاسي او تاریخي لیکنې د رازبین، بخري، کمر، فریادي، خوشال (د مشر زوی نوم یې دی) او شهاب په مستعارو نومونو خپرې شوې دي، هغه له ډېرې مودې راهیسې شعر وایي، شعر یې اجتماعي بڼه لري چې زموږ د ځورېدلو خلکو د ژوند، دردونو او کړاوونو ښه هینداره یې بللی شو. لیکنې یې کولې او شعرونه یې ویل.

حصین په ۱۳۷۱ کال کې د تنظیمي جګړو پر مهال د وطن پرېښودو ته اړ شو چې تر اوسه د جلاوطنۍ ژوند تېروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حصين په پښتو او دري ژبو ليکنې او څېړنې کوي. شعرونه او لنډې کيسې يې په پښتو ژبه دي، خو په دري ژبه هم کله کله شعر وايي. د شعرونو لومړی ټوک يې د هيلو غوټۍ نوميږي چې د وخت سانسور يې هډونه ورځپلي دي.

حصين د افغانستان د ليکوالو د ټولنې د مرکزي شورا او د ژورناليستانو د اتحاديې غړی و.

د چاپ او خپرو شويو اثارو زياته برخه يې په لاندې ډول دي.

ـ جنګ، صلح و سرنوشت جهان

ـ درسهای مقدماتي اموزش سياسي (دوه ټوکه)

ـ مختصری از تاريخ زنده ګي اجتماعي زنان افغانستان

ـ وزارت داخله در ګستره تاريخ

ـ روابط روسيه و افغانستان (له يوه بل څېړونکي سره په ګډه ليکل شوی.)

ـ تاريخ ويښ ځلميان (ګستنزی چاپ)

ـ د هيلوِ غوټۍ د شعرونو ټولګه

ـ زخمي ځانګې د شعرونو ټولګه

ـ مثلث بې عيب (معاصر تاريخ)

د شعر نمونه يې دا ده:

پټه مينه

نه شراب په سره پياله کې	نه مينا سره مې کار شته
نه يم بند په تورو زلفو	نه ليلا سره مې کار شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لمبيږم د مې خم کې　　　نه صهبا سره مې کار شته

. . .

تو زه څه يم سا قي څه يم　　　نه زاهد يم نه پارسا يم
شروشور ستا ميخانه کې　　　ولې زه په کې تنها يم
ټول عاشق دي په نشه کې　　　زه له دې مينې سيوا يم

. . .

ساقې پوه زما په حال شه　　　اورمې بل دی په ګوګل کې
که مې داغ د زړګي پوښتې　　　يو ځل و ګوره سره ګل کې
پېغلې خاندي چې يې جوړ کړل　　　قطارونه په اوربل کې
ولې نه پوښتې د ګل نه　　　چې څه حال لرې کاکل کې

درخانۍ هوسا

درخانۍ هوسا د غلام صديق لور د محمدعلی خان لمسی، چې په ۱۳۶۴لمريز کال کې په کابل کې زيږېدلې ده. لومړنۍ زده کړې يې په اريانا افغان ترک لېسه کې سرته رسولي او د کانکور له ازموينې وروسته د کابل پوليتخنيک پوهنتون ته بريالی شوې ده. درخانۍ هوسا له ۱۳۸۶لمريز کال راهيسې شعرونه ليکي او د شعر ترڅنګ نثر هم ليکي.

دا هم د اغلې هوسا د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دې زړګی زما ډوب کړو په غمونو کې

وسومه، ایره شومه سته یاره اوورنو کې

زه که در نه لرې یم، زړه مې دی له تا سره

ورځ یمه له تا سره شپه مې په خیالونو کې

خوب مې تښتېدلی دی خوی د لېونی کوم

ناسته یم، لګیا یمه ستا یاره سوچونو کې

ورځ مې ناکرار وي، ستا غم را په غاړه وي

شپه په سر شو ګیره کړم نه راځې خوبونو کې

تېره چې ځوانی شوله، پرته له اشنا زما

راشه چې ځوانی بېرته نه راځي وختونو کې

وحیده ښکلې

وحیده ښکلې د محمد عیسی لور د میدان وردګو ولایت، د میدان ښار اړوند د ناسوزایي کلی په یوه متدینه او روڼ اندې کورنی کې دې نړۍ ته سترګې غړولې دي.

نوموړې په ماشومتوب کې له خپلې کورنی سره کندز ولایت د امام صیب ولسوالی ته کډوال شوې وه. د لومړنی او ثانوي دورې زده کړې یې د نسوان حضرت امام صیب په لېسه کې سرته ورسولې.

میدان ښار ته تر راستنیدو وروسته په ۱۳۸۷لمریز کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې شامله شوه، په ۱۳۹۰لمریز کال کې له دغې څانګې په عالي درجه فارغه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغلې ښکلې د خپلې ښې وړتیا له مخې له لوړو زده کړو سره هممهاله یې د اول بابا په لېسه کې د یوه تکړه ښوونکې په توګه دنده تر سره کړې ده، د یو وخت له پاره یې د سواد زده کړې په کورسونو د سلاکارۍ چارې هم په غاړه لرلې، اوسمهال د میدان وردګو ولایت د ښځو چارو د رییسې په توګه دنده تر سره کوي.

د یادونې وړ ده چې نوموړې کله د ښځو چارو ریاست ته وګمارل شوه، د پېزوان مهالنۍ مجلې بنسټ یې کېښوده چې مخکې یې هېڅ کومه نشریه نه درلوده.

نوموړې په بېلا بېلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په دې سربېره شاعره او ژورنالیسته هم ده، چې د لنډو کیسو، نثري لیکنو جلا جلا مجموعې لري، دغه راز یوه شعري ټولګه هم لري چې ټولې ناچاپه دي. نوموړې (افغان ښځو د ادبی بهیر) یوه فعاله غړې هم پاتې شوې ده.

د شعر بېلګه یې دا ده:

غزل

مینه مې ته یې تا سره ده زما مینه
سترګو کې ته یې تصویرونو کې ستا مینه
زما د زړه آواز ته یې د ژوند ژوندونه
زړه کې ته یې په سوالونو کې ستا مینه
نه مې هیریږی نه دې هېرولی شم
په باغ کې ته یې په ګلونو کې ستا مینه
اوښکې مې بهیږی زړه مې نه صبریږي
سکونه ته یې په یادونو کې ستا مینه
زه ښکلی ستا یمه ستا په تمه به یمه
منزل ته یې په مزلونو کې ستا مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لطیف بهاند

دوکتورلطیف بهاند د محمد عمر زوی دی، په ۱۳۳۲لمریز کال کې د کابل د مرادخانې په کلي کې زیږیدلی دی، د یادونې وړ ده چې نوموړی د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمرده د سیمې اوسېدونکی دی، دی په ۱۳۴۰ل کال کې د علاوالدین د تجربوي ښوونځی په لومړي ټولګی کې شامل شو، په ۱۳۵۱ل کال کې د حبیبیې د لېسې له دولسم ټولګي نه فارغ شو. په ۱۳۵۲ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې یې په لوړو زده کړو پیل وکړ، په۱۳۵۵ل کال کې له دغه پوهنځي څخه فارغ شو. تر فراغت وروسته د استقلال په لېسه کې ښوونکی شو. وروسته بیا پښتو ټولنې ته تبدیل شو. له دغه ځای وروسته یې په راډیو افغانستان کې کار پیل کړ. په ۱۳۵۸ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو. په ۱۳۶۵ل کال کې شوروي اتحاد ته د دکتورا د اخیستلو له پاره واستول شو.

ښاغلی بهاند د ۱۳۵۲ل کال را په دېخوا د هېواد له مطبوعاتو سره همکاري لري، چې زیاتره لیکنې یې د نقد د تیوري او عملي نقد په هکله په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي، کله کله غزل هم لیکي.

دوکتور بهاند د خپل ادبي فعالیت په دوران کې دغه لاندې علمي او ادبي اثار لیکلي دي.

۱-ناول د ماه رخې: دغه اثر په ۱۳۶۳ل کال کې د کابل پوهنتون له خوا چاپ او خپور شوی دی.

۲- د اشرف خان هجری منتخبات: دا د هجري د شعر منتخب دي، چې په ۱۳۶۴ل کال کې د اشرف خان هجري د علمي سیمینار په ویاړ د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د رڼا ناوې: دا د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د شعرونو منتخب دی، چې په ۱۳۶۵ل کال کې د ليکوالو د اتحاديې له خوا چاپ شوی دی.

۴- د پښتو ژبې ګرامر: دغه اثر په ۱۳۵۹ل کال کې د پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۵- څلور اولني کلونه: دا د کورنيو چارو وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۶- د خيرالبيان منتخبات: په ۱۳۶۱ل کال کې چاپ شوی دی.

۷- سوله او جګړه يو ژباړل شوی اثر دی چې په څلورو ټوکو کې چاپ شوی دی.

۸-ماتې کړۍ: دا د کوزې پښتونخوا د ازاد شعر منتخب دی.

۹- رياليزم او د رياليزم ضد په پښتو ژباړه دی.

۱۰- د هنر ټولنپوهنه يې په پښتو د يو ژباړل شوي اثر نوم دی.

۱۱- د شعرونو يوه مجموعه يې ده.

۱۲- د روښاني ادبياتو سل عرفانې اصطلاحات: په نوم يو اثر يې دی.

۱۳- لس مقالې: دا د بهاند د مقالو مجموعه ده.

لطيف بهاند د هېواد له سترو استادانو څخه مخامخ زده کړې کړي او د هغوی تر پالنې او روزنې لاندې يې د پوهنې په لوی سمندر کې د مهارت او برلاسې لامبو زده کړې ده او يا يې له هغو ستر استادانو سره د مرستيال (اسيستانت) په توګه د پوهې په ډګر کې د نوي نسل د روزنې دنده پر مخ بېولې ده. په پوهنيزو، څېړنيزو او کلتوري چارو کې يې داسې ونډه خپله کړې، چې هره برخه يې د زرينې پاڼې په څېر د هېواد د مخکښو پوهنپالو او کلتور پالو په لړۍ کې ځانګړی او ډاډمن مقام او دريځ لري. په کابل پوهنتون کې د استاد په توګه وياړلې دنده، په راډيو افغانستان کې د بېلا بېلو کلتوري او علمي پروګرامونو د اوډنې او سمونې چارې، د هېواد په کچه د کلتوري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي هڅو ملاتړ او په هغو کې برخه اخیستنه، هغه ویاړنې دي چې د بیا را یادولو ، پېژندلو او بیانولو لپاره یې زیاتو لیکنو او ډېر زماني واټن ته اړتیا شته. که د بهاند شاعري په پام کې ونیسو، نو به د یوه داسي پښتون هوډ او د خیال نازکې ورمې حس کړو چې له زیاتې توضیح پرته څرګندیږي. په دې ځانګړتیا کې د بهاند برلاسي داده چې پښتني هوډ یې د خیال داسې پړاوونو ته رسولی چې شونتیا یې د ویوکو په مټ د پوهېدو وړ ګرځولې ده. که اورېدونکي او لوستونکي د بهاند شاعري واوري او ولولي، نو خامخا به د بهاند د پېژندګلوی تر ټولو غوره جمله داوي، چې د هېواد نامتو شاعر لطیف بهاند:

په تش غلچک غواړې بدنام به دي شم   زه له هر چا نه، یاغي رام به دې شم

که مې کښیکاږې او تر شونډو مې وړې   په قلمي ګوتو کې جام به دې شم

او دا غزل تر پایه او که څوک د بهاند په ساحري ګوتو لیکل شوې مقالې له سلګونو څخه یوه دا چې (زه څوک یم؟) ولولي او یا یې واوري، نو خامخا به د بهاند د ښه پېژندګلوی لپاره داسې ولیکي چې: د هېواد نامتو لیکوال داکتر لطیف بهاند؛ او که د هغو څېړنو جاج واخلو چې بهاند پر مخ بېولي او له ګټورو پایلو سره یې د هېواد ځوان نسل ته د ښې روزنې او ښوونې په نیت وړاندې کړي دي، خامخا به د بهاند تر نوم وړاندې داسې ولیکي چې: د هېواد نامتو څېړونکې داکتر لطیف بهاند؛ زه نه غواړم د ښاغلي بهاند هر اړخیزې څېړنې ته لاس اوږد کړم، په دې لنډه لیکنه کې غواړم د بهاند له نورو ژباړل شویو اثارو څخه د بېلګې په توګه د ((کلتور پوهنه)) تر سرلیک لاندې اثر یو لنډ او بېړنی جاج واخلم.

ډاکټر لطیف بهاند د نورو څېړنیزو اثارو تر څنګ یو ارزښتمن څېړنیز کتاب د ((کلتور پوهنه)) تر سر لیک لاندې ژباړلی او خپور کړی دی، دا څېړنیز اثر د پاڼو شمېر له مخې لږ دی، خو د منځپانګې له اړخه یې تر زیاتو هغو لیکل شویو رسالو او کتابونو وزن او ارزښت زیات دی، چې تر اوسه پښتو ژبې ته د کلتور پوهنې په تړاو ژباړل شوی دی. کلتور پوهنه درسي مرستندویه اثر په ۱۹۹۹زېږدیز کال په مسکو ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې خپور شوی دی. د ټولو پاڼو شمېر یې (۱۰۲) ته رسیږي، پر کتاب ډاکټر شاه محمود ګویا تقریظ لیکلی او د هېواد ځوان لیکوال اسماعیل یون ته ډالۍ شوی دی. د دې څېړنیز اثر پیل د کلتور په پیدایښت او د کلتوري څېړنو او اندونو په هغه یون شوی دی، چې د دې ځانګې مینه والو ته یې پوهېدل او لوستل اړین دي؛ او بیا د کلتور او تمدن په اړه د نامتو روسي فیلسوف نیکولای بردیایف هغه لیکنه راژباړل شوې، چې په خپل ډول کې ځانګړی او د کلتوري ډایلوګ خپلواک دریځ په کې نغښتی دی؛ کلتوري ټکر د دې اثر بل سرلیک دی چې په رښتیني ډول هغه اړیپچونه رابرملا کوي، چې د اوسنی نړۍ د فکري او ذهني جوړښتونو بنسټونه جوړوي؛ او بیا د دې ارزښتمن اثر هغه سرلیکونه پیلیږي، چې د نوي، مدرن تدریس او ښوونې لپاره ټکس بوک نه، بلکې د یوه درسي مرستندویه کتاب په زړه پورې بېلګه ده. د کلتور پوهنې اثر ژباړه د هغو مینه والو لپاره ښه زېری دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې اړیکې دي، له دې سره سره چې دا د نوموړي اثر یوه ډېره ښه ځانګړتیا ده، خو په بله وینا، کېدای شي دا د همدې کتاب یوه نیمګړتیا هم وشمېرو او هغه دا چې له دې اثر څخه ټول لوستي کسان پوره ګټه نه شي پورته کولای، یوازې د هغو کسانو لپاره ګټور دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې کار او اړیکې شته. په ځانګړې توګه د هغو استادانو او کارپوهانو لپاره د زیات ارزښت وړ دی، چې د کلتورپوهنې په تدریس او تعلیم بوخت دي. که د کلتورپوهنې اثر منځپانګې ته پام وکړو، خامخا به هغه لید لوری برملاشي چې معنویت پر مادیت برلاسی ګڼي، یا په بله وینا، د دې اثر په منځپانګه کې د کلتور بنسټ داسې ښودل شوی، چې د معنویت له وړانګو ځلا تر لاسه کوي، چې د کلتور پوهنې په تاریخ کې زیات شمېر کلتور پوهانو همدا لوری درلودلی دی، د یادښت وړ ده، چې د کلتور پوهنې په څېړنو کې د همدې لیدلوري تر څنګ د کلتور پوهنې په تړاو نور لیدلوري هم شته، چې ځان ته پلویان لري او د اوسنی نړۍ د کلتور پوهانو یوه غښتلې برخه په بر کې نیسي. د هغوی په اند معنوي کلتور د ټول کلتور یوه برخه ده او هغه هم داسې چې بنسټ یې پر مادیت تکیه کوي. ښه به وای که د همدې ډلې کلتور پوهانو له لیکنو او رسالو څخه د بېلګې په توګه یوه دوې لیکنې ځای شوې وای. د اتنولوجیستانو تر منځ دا خبره ډېره مشهوره شوې چې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لس تنه اتنولوجیستان سره یوځای کړو او له هر یوه نه د کلتور پېژندنه وغواړو، په پایله کې به موږ د کلتور پېژندلو لپاره لس تعریفونه په واک کې ولرو؛ ښاعلي بهانند هم د نورو اتنولوجیستانو په څېر د کلتور د تعریف لپاره لاره پرانیستې پرې ایښې، خو د خپل لیدلوري څرګندونه یې د هغه تعریف په بیا بیا لیکلو کې ښودلې، چې د معنویت برلاسي پلوي فیلسوف نیکولای بردیا یف له لوري وړاندې شوی او یا تعریف شوی دی. ((هر کلتور (حتی مادي) د روح کلتور دی. هر کلتور په داسې حال کې چې د معنویت بنسټ لرونکی دی، د طبیعت په شرایطو باندې د روح د تخلیقي کار محصول دی)) (کلتور پوهنه ۳۰ مه پاڼه).

د کلتور پوهنې یوه بله ځانګړتیا دا ده چې د ځانګړو او ارزښتمنو اتنوګرافیکي مفاهیمو د توضیح لپاره یې د یو شمېر سترو لیکوالو هغه ویناوې را یادې کړې دي چې له یوې خوا د عامو منل شویو احکامو په څېر د ولسونو منځ ته رسېدلې دي او له بله پلوه یې هغه اتنوګرافیکي افادې چې موخه تاکل شوې وې، په خورا ښکلې توګه د پوهېدو وړ ګرځولي دي. د معاشرت په تړاو هغه وینا چې د ګویته له خولې راوتې ده، یوه ښه بېلګه کېدای شي: ګویته وایي چې: ((معاشرت هغه هینداره ده چې هرڅوک خپله اصلي څېره په کې څرګندوي.)). د لوڅي سنیکا هغه وینا چې وایي: ((کمال او بشپړتیا درې لارې چارې لري؛ تفکر: تر ټولو نجیبه او سپېڅلې لار ده؛ تجربه: تر ټولو ګرانه لار؛ تمثیل او پیسې: تر ټولو اسانه او زړه راکښونکې لاره ده)). د امرسون هغه وینا چې ((هر انسان چې زه وینم او ما سره مخامخ کیږي، که په کوم ډول تر ما غوره والی ولري، سمدستي ځان اړ ګڼم چې یو څه ترې زده کړم)). دا د نړۍ د سترو لیکوالو هغه مقولې دي چې ولسونو ته رسېدلي او منل شوې دي، خو په دې اثر کې د یوې مقولې په توګه نه، بلکې د یوه اتنوګرافیکي اصل په توګه کارول شوې دي چې په هغو کې هم د شخصیت کلتور افاده شوی او هم په اسانۍ د پوهېدو وړ ګرځول شوی دی. ښایي چې د کلتور پوهنې اثر د هر اړخیزې څېړنې او پېژندنې لپاره دا څو کرښې بس نه وي، خو د لیکنې د لنډوالي په هیله زما له انده وروستۍ دوې درې جملې لیکم چې: د کلتور پوهنې اثر په پښتو ژبه کې د کلتور په اړه د ژباړل شویو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثارو هغه بېلګه ده چې د کلتور پوهنې لپاره له نړیوالو معیارونو سره پر تله کېدای شي؛ د کلتور پوهنې په چارو کې د بوختو پوهانو او ښوونکو لپاره ګټور مرستیال درسي کتاب دی او د هغو اړتیاو د پوره کولو لپاره هم ارزښتمن دی چې د دې څانګې پلویان ورسره مخامخ وو او یا ورسره مخامخ دي. په پای کې د لطیف بهاند ځیرتیا او درک د ستاینې وړ دی چې د داسې ګټور کتاب ژباړې ته یې پام شو او د ژباړنې ربړ یې وګاله.

د شعر نمونې یې:

غزل

دا ستا په سترګو چې موسکا ویده شوه
زما په زړه کې تمنا ویده شوه
چا دې شونډو کیسه یاده کړ له
ساقي ور پورې که مینا ویده شوه
فتنې د سترګو دې چې ویښې شولې
له ډېره شرمه یې حیا ویده شوه
د پلو شو ایرې چې ګورمه زه
ښه شو چې سترګه د سبا ویده شوه
چې را نه غواړي د زلمو زړه وینه
د زړه په مېنه څه بلا ویده شوه
چې برالا خلکو ښه و ښکنځله
د زړه په کور کې مې په غلا ویده شوه
شاته کتل دې شول مقطع د غزل
د ساز تارو کې دې خندا ویده شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسمت

ګوره چې قسمت تر کومه راوستم
غم د محبت تر کومه راوستم
ما خو تکل ستا د کلي کړی و
پل دې د الفت تر کومه راوستم
نورو خو غېرت ته مخه ښه ورکړه
زه پښتون غيرت تر کومه راوستم
ما چې د رڼا ناوې ګڼلې وه
هغه تور ظلمت تر کومه راوستم
ستا په تش کتو کې مې ژوند بايلوده
دی معصوم وحشت تر کومه راوستم

محمد اصف بهاند

محمداصف بهاند د محمدعمر زوی دی، په۱۳۳۳لمريز کال د مرغومي د مياشتې په درېيمه نېټه د کابل د چاردهي د (شکرالله خان قلعه) نومي کلي کې زيږېدلی دی. لومړنې زده کړې يې د علاوالدين په مکتب کې کړي، بيا د محمود طرزي په لېسه کې شامل شو، خو دولسم ټولګی يې د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالی د نرخ په لېسه کې پای ته ورساوه. په ۱۳۵۴ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو په پوهنځي کې شامل شو، په ۱۳۵۸ل کال کې د دغه پوهنځي له پښتو څانګې نه فارغ شو. تر فراغت وروسته د کابل د روښان د ښوونکو په عالي موسسه کې استاد شو. وروسته بيا د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو په پوهنځي کې استاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصف بهاند له ۱۳۵۶ل کال راهیسې شعر وايي، نوی شعر زیات لیکي، کله کله یوه ښه غزل هم لیکي، یو شمېر شعرونه او علمي او تحقیقي مقالې یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. په علمي او تحقیقي لیکنو کې له خپل ورور دوکتور لطیف بهاند نه زیات متاثره دی.

ښاغلي اصف بهاند د خپل ادبي فعالیت په دوران کې دغه لاندې علمي کارونه کړي دي:

– د پښتو ژبې ګرامر درېیم کتاب: د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ژبې ګرامر او ادب: دوهم کتاب د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ادبیاتو د لرغونې دورې منظوم متون: د ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې درسي کتاب.

– د کوچنیانو ادبیات: چاپ.

– شعر د پښتو د کلاسیکو شاعرانو له نظره: د پوهنیارۍ تېزس دی.

– پښتو ادبیات له ۱۲۵۰څخه نه تر ۱۲۹۷ پورې یې: د لیسانس مونوګراف هم لیکلی دی.

د شعر نمونې يې:

غزل

دا مـــات تنـــدې درغیـــدلو نـــه دی
د زړه دفتـــر مـــې د کتلـــو نـــه دی
اوس کـــه هـــر څـــو پترۍ پـــرې ولګـــوې
زمـــا زړه ګـــی د جوړیـــد لونـــه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیــر کــه وی ګــرم لــړ د حلاتــو پــه چــم
مـــین وجـــود د ســـــوزیدلو نـــــه دی
څــه کــه رســیږی د هــر چــا غــوږو تــه
د رقیـــــب غـــــږ د اوریـــــدلو نـــــه دی
څــه کــه لــه خلکــو ســره چــل کــوی نــن
دغـــــه کـــــاروان درســـــیدلو نـــــه دی
پـــــه پښـــــتنې حوصـــــله زړه مـــــې ولاړ
کــــه نــــه دا چـــل یـــې د زغملـــو نـــه دی
حســـن مغـــرور زړه مـــې پښـــتون ســـره مـــخ
ولـــــیکم څـــــه حـــــال د ویلـــــو نـــــه دی
ډیــــر ډیــــر ســــرونه زور او زر تیــــټ کــــړی
ســــــر د پښـــــتون د ټیټیـــــدلو نـــــه دی
غـــزل مـــې پـــاتی پـــه همـــدی ټکـــې شـــو
حالـــت یـــې تـــریخ نـــور د لیکلـــو نـــه دی

عبدالمالك بېکسیار

د ښاغلي بېکسیار فن او شاعري د لر او بر پښتونخوا په ادبي غونډو کې په یوه کچه له اوچتو هنري ارزښتونو څخه برخمن ګڼل کیږي.

بېکسیار سره له دې چې له هېواده پردېس دی، خو شعر یې د افغانستان د هر غره، هر کمره او په وینو زنګېدلو سنګرونو عکاسي او ترجماني کوي. د نوموړي شعر د انسانی مینې، درناوي او هغو دردوونکو حالاتو ښکارندوی دی، چې زمونږ ګران هېواد او ولس ور سره مخ دی. د بېکسیار ناسته پاسته او مجلس له ادبي نزاکت، سپېڅلتیا او رښتینولی نه ډک دی، دی له هر انسان په تېره له خپلو ادبي ملګرو سره په ورینه تنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مانداره خندا کې مجلس کوي او د ده په هره ناسته کې د ګران هېـواد د خـوږې او دیني غیرې، خواږه یادګارونه راسپړل کیږي. هغه په خپلو انقلابي شعرونو کـې د ظلـم، تېري، اختناق او روانو توجنو حالاتو پر خلاف د بغاوت توغ پورته کوي او د شـعر پـه ژبه حقایق او واقعیتونه راسپړي او د ښو هنري اندونو په پرده کې یې تاو کـړي، د مینـه والو مخې ته یې ږدي.

ښېکسیار یوازې د شاعر او لیکوال په توګه نه پېژنـدل کیـږي، بلکـې دی هغـه ادبـي سرښندوی هم دی، چې په خپلو نازکو ګوتو ګټلې پیسې په پښتو ژبه او ادب لګـوي او له ډنمارک نه هره میاشت په پرله پسې توګه د (هیلې) غونډې یوه درنه او ادبـي مجلـه په پېښور کې د همده په مادي او معنوي ملاتـړ خپرېـده او پـردې هـم نـه بسیا کیـږي، وخت، ناوخت د هېواد د اورو او وینو په خونړي توپـان کـې د خپـل شـو یـو ځوانـانو فرهنګیانو د ناوړه اقتصادي اکر هم اخلي او په برخ کې یې د دوی نوې شـعري هنـري او څېړنیزې ټولګې هم خپریږي، چې په اوسني وخت کې د ده دا ستر خدمت هیڅکله د هېرولو نه دی.

عبدالمالک ښېکسیار د عبدالرقیب زوی، په ۱۳۴۳لمریز کال د میدان وردګو ولایت په میدان ښارکې زیږېدلی دی.

لومړنی زده کړې یې په میدان ښوونځي کې تر سره کړي او د نورو زده کړو لپاره په میدان لیسه کې شـامل شـو، پـه ۱۳۵۷لمریـز کـال لـه دغـې لیسـې نـه فـارغ شـو، پـر ۱۳۶۱لمریز کال د کابل د ښوونکو د عالي اکـادمۍ پـه پښـتو ژبـه او ادب څانګـه کـې شامل شو او په ۱۳۶۵لمریز کال کې ورڅخـه فـارغ شـو، پـه ۱۳۶۸لمریـز کـال لـومړی پېښور ته لاړه او بیا پر ۱۳۶۹لمریز کال ډنمـارک تـه لاړ، چې تراوسـه د ډنمـارک پـه پلازمېنه کوپن هاګن کې استوګن دی.

ښېکسیار د ۱۳۶۷لمریز کال په پیل کې د کابل پوهنتون د استاد محمداسماعیل یـون په ملګرتیا یوې نوې ادبي هڅې ته لاس واچاوه، د (هیله) په نوم یې یوه ادبـي، ټـولنیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادبي دوه مياشتنی خپلواکه پښتو خپرونه پيل کړه، چې تر اوسه ښه په بـری سره پـه پيښور کې د همده په ملاتړ او د يون صاحب په مرسته خپريږی ډير مينه وال لري.

بېکسيار صاحب د رواني لمريزی پېړۍ د شپږمې لسيزې را په دې خـوا شعر ليکـي او نثري ليکنې هم کوي، خو پر نثر يې د شعر تله درنه ښکاري، د ده يو شمېر شـعرونه په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي او ځانګړي اثار يې دادي:

۱ـ سوچونه کړلېچونه: شعري ټولګه ده چې په ۱۳۷۶ل کال کې پېښـور کـې چـاپ شوې ده.

۲ـ د سنځل ګل په شپو کې: شعري ټولګه ده چې په ۱۳۷۷ل کال پېښور کې چاپ شوې ده.

۳ـ شينشوبی: دا اثر هم په ۱۳۷۹ لمريز کال پېښور چاپ شوی دی.

۴ـ د لنډو کيسو يوه ټولګه: ناچاپ اثر دی.

۵ـ ځينې مقالې په بېلابېلو موضوعګانو کې ليکلې چې ناچاپه دي.

د عبدالمالك بيکسيار د شعر بېلګې:

غزل

شــــروع تـــه اخــــرت وايـــي زمــــونږ د کلـــي خلـــك
مرګونـــو تـــه غيـــرت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــك
ښـــو دنګـــو کلاګـــانو کـــې بنـــدې پښـــتنې پېغلـــې
بـــس دې تـــه خپـــل عـــزت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــك
مېلمــــه وو را ايســـتلې پــــه کــــورو بانــــدې تــــورې
داړې تــــه حکومــــت وايــــي زمــــونږ د کلــــي خلــــك
آشـنا خـدايږو جـوړيږی جـوړيږی دا وطـن بـه چـې لاکلـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانیــو تــه خــدمت وایــي زمــونږ د کلــي خلــک
په غـره کې چېرته پټ دي یـو مـلا او بـل یې زوم دی
ځــانونو تــه دولــت وایــي زمــونږ د کلــي خلــک
ذره پــه کــې فــرق نــه کــا بېکســیاره حیرانیــږم
جــاګیر تــه رســالت وایــي زمــونږ د کلــي خلــک

محمد شفیق حقپال

محمد شفیق حقپال د محمد یونس زوی په ۱۳۴۴لمریز کال د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د کریمدادو سیمې د مارخاني په کلي کې زیږېدلی دی، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په کابل سپین کلي لېسه کې سرته رسولې دي. وروسته د کابل په تخنیکم انستیتوت د برېښنا له څانګې څخه په ۱۳۶۳ل کې فارغ شوی دی.

له استادۍ سره د زیاې علاقې له امله یې د کابل تخنیک ثانوي، د پېښور د سیدجمال الدین او میدان ښار د خالد بن ولید په لېسو کې د استادۍ دنده سرته رسولې ده، له هغه وروسته د باختر اطلاعاتي اژانس کې د سیاسي مبصر، په راډیو افغانستان کې یې د ویاند او په یو شمېر ملي او نړیوالو موسسو کې یې د خبریالۍ او لیکوالۍ دندې تر سره کړې دي.

د ولایت د تعلیمي برخې په غوړېدا کې د ډېرو منځو ترړو په کولو سره یې زیاتې ستونزې ګاللې دي.

نوموړي یو زیات شمېر کتابونه هم په خپله لیکلي او یا له نورو ژبو څخه ژباړلي دي

- د هیلو غوټۍ «شعري مجموعه»، ،
- دقرانکریم اعجاز «ژباړه»
- حقانیت اسلامي خپل اثر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په رواني ستونزو برى خپل اثر
- غلبه بر مشکلات روانى خپل اثر
- اوسنی عصر او مسلمانانو دندې خپل اثر

دغه چاپ شوی دی چې یو شمیر نور ناچاپ هم پاتی دی.

د شعر نمونه يې:

غزل

ستا د نظر غشي چې وتل له سينې
جوړې ترې ويالې شوې ګوره سين يې
له ګوګله په وتو شي ته چې وينې
ځی دا ستا کتوکتو نه تری نه وينې
داسې زه حلال حلال شومه شيرينې
فرهادنه وقربان له شيرينې
قصی زما شوی ماشومانو ته هم سپينې
راسو شوی يمه ياری تکی سپينې
دود شوم سپيلنۍ شوم تاويدم ورځينې
په داشانی مجنونان وی چيری ځينې
راغلې خواته تاتری لارې کړلی کينې
لاپيداشوی درقيب په زړه کې کينې
په نخا اوپه خندا شوی لونګينې
مانارې کړی چې شينوارې لونګينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد حکیم بشارت

محمد حکیم بشارت ۱۳۵۴ل ل کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د شنې او رنګینې درې د کریمدادو په کلي کې زوکړی دی.

بشارت، د ښوونځي لومړنۍ دوره د نرخ ولسوالۍ په شهید صابریار، منځۍ دوره یې همدې ولسوالۍ د خالد بن ولید او د لېسې دوره یې د سیدجمال الدین افغان په لیسه کې پای ته رسولې ده.

نوموړی، ۱۳۷۹ل ل کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو له پوهنځي فارغ شوی دی.

بشارت لکه د نورو ډېری لیکوالانو په څېر، لومړی په شعر ویلو پیل وکړ، څو کاله یې د یوه شاعر په توګه ژوند وکړ، خوله ۱۳۸۲ل ل راهیسې یې لنډو کیسو او نورو لیکنو ته مخه وکړه.

د بشارت، ماشومتوب او ځواني لکه د نورو ځوانانو په څېر په جګړیز چاپریال کې تېره شوې او لا روانه ده.

دغه لیکوال، د لوړو زده کړو له پای ته رسولو سره سم، رسمي دندې پیل کړې او د تصحیح د څانګې د مشر په توګه کار کوي.

بشارت، د رسمي بوختیاوو تر څنګ وخت نا وخته د هېواد په تودو حالاتو مقالې لیکي او کله نا کله هنري لیکنې هم کوي.

د بشارت د لنډو کیسو یوه ټولګه(یوه لپه اوبه)مخکې چاپ شوې او د ګل کونډې په نامه د هند یونلیك یې دویم چاپي اثر دي.

بشارت، (په پښتو شفاهي ادبیاتو کې د ښځو ونډه) تر سرلیك لاندې یو بل اثر هم لري، چې چاپ ته سترګې په لاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالیستکي بوختیاوو د بشارت هوډ له هنري لیکنو نه دی اړولی او هیله کیږي، چې دغه لیکوال به په راتلونکي کې هم خپلو ورته ادبي هڅو ته دوام ور کړي، تر څو د خپلو مینه والو ادبي تنده خړوبه کړي.

دلته به د بشارت له شعرونو او نثري لیکنو څخه د بېلګې په توګه ځینې شعرونه او لیکنې د مشت نمونه خروار په ډول وړاندې شي.

غزل

له زخمي شونډو مې سو خال پرېوتی
په تمه ستا نن د وصال پرېوتی
له سترګو پرېوتې په غم کې اوښکې
ژوندون مې غبږ کې د زوال پرېوتی
آبشار د وینو کړي مستي مې زړه کې
خیال کې مې ستا د زلفو ټال پرېوتی
نازکې دې زیړ اننګي سره شي کله
په مازدیګر د شفق کال پرېوتی
تلا شوه سره غوټۍ د عشق په باغ کې
په شنه سپرلي د خزان جال پرېوتی

احمدالله تکل

احمدالله تکل د ارواښاد قاضي امان الله زوی، د امین الله لمسی، په کال ۱۳۴۳لمریز د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په کلي کې زیږېدلی دی، لومړنی زده کړې یې د کابل د حیاتي او شېرشاه سوري په ښوونځیو او ثانوي زده کړې یې د غازي امان الله خان په لېسه کې ترسره کړې دي. د ښوونځی د زده کړو له بشپړېدو وروسته په ۱۳۶۱ل کال کې د کابل پوهنتون د هنرونو پوهنځي ته بریالی شو. په ۱۳۶۵ل کال کې د نوموړي پوهنځي له تیاتر څانګې نه فارغ شو، تر فراغت وروسته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوالانو د انجمن د دارالانشاء د رییس په توګه دنده تر سره کړه، د خپل منځنۍ جګړو له پیلېدو سره سم ګاونډي هېواد پاکستان ته کډوال شو، هلته د بي بي سي راډیو د ماشوم مجلې د مشر په توګه وګومارل شو او د مهاجرت په دوره کې سربېره پردې د ژورنالیزم ځانګړي کورسونه هم ولوستل. کله چې په هیوادکې د طالبانو د واکمنۍ له پای ته رسېدو وروسته بېرته هېواد ته راستون شو، نو د ازادۍ راډیو د مشر په توګه وټاکل شو، چې دوه کاله پر همدې دنده پاتې شو، وروسته بیا د نوموړې راډیو د مرکزي څانګې چې په چک جمهوریت پراګ ښار کې موقعیت لري، د چیف اډیتور په توګه وټاکل شو او تراوسه لا د نوموړې راډیو یو فعال خوږ ژبی ویاند پاتې شوی دی.

د احمدالله تکل چاپ شوي اثار:

۱ـ کرونده (منظومه شعري ټولګه)

۲ـ د ښکلا یوه شپه (شعري ټولګه)

۳ـ د پنجرې شاته (شعري ټولګه)

غـــــزل

خـــپه کیږمـــــه کـه ګـورې لېونی یـم
د ناپایـه میـــــنی اور کـــــې سپېلنی یـم
د جنـون غوغـــا مـې نـه بـه شـي زایلــــه
چـې بـې واکـه روهیلـی یـم، غرځنـــی یـم
دادورنــو نــاوې ځپـری زمـــا غـــیږ کـــې
د اوریـــن بـــــدن لمــــنه اورنـی یـــــم
د هــوس میـــنا مـې ډکـه شـوه ژړیـــــږې
راتــه بریښـي نـه چـې زه هـم مرګنـی یـم
کـه مـې سـر یـار پـه درکـې نـه کوزیـــږې
عشـقه معـاف مـې کـړه پـه ختـه غرنـی یـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ارمـان ډنـډر مـې مـات نـه کـړې ژېـړ لمـره
د ویـالې پـه غـــــاړه مـــراوې بیـالنی یـم

حنیف بکتاش

ښاغلی بکتاش د ځنګله دانځوریزو سترګو، مینـه نـاک شـاعر دی چـې تصویرسـاز تخیل یې د تغزل په مرسته د بنګړیو په څېر شرنګیږي. د ده په شعر کـې د ښـکلا مینـه هم شته، خو له انسان او انسانیت سره مینه او درناوی د ده د شعر لـومړنی تـوکی او آر دی. د ده په اوچتو آزادو شـعرونو کـې د هېـواد د روان دوه لسـیزو نـاورین انځـور پـه خورا اوچته پیمانه ځلیږي او په لیدو یې موږ ته دا ډاډ پیدا کیږي چې زمـوږ د اوسـني دوران شعري بهیر هم له چا کم نه دی او ښه په بري سره خپل هنري یون پرمخ بېولای شي. بکتاش د آزاد شعر په لړ کې د ښه استعداد خاوند دی، خـو داسـې ښـکاري چـې کله کله ده خپل شعري ذوق له سیاسی غوښتنو ځار کړی او د شـعر انځورونـه یـې پـه ذهن کې همداسې پرې ایښي ده، دا څرک سربېره پردې چې د ده لـه بوخـت ژوندانـه نه سړی ډېر ښه لګولی شي، د ده د شعر له لړوالی نه هم لګېدای شـي. نومـوړي شـاعر لږ شعرونه لیکلي، خو ډېر ښه یي لیکلي او د شعر لیکنې پر مهال پـه ټولـه مانـا پـر یـوه عاطفی لوړه ناست ښکاري، ځکه نو د ده لـه هـر شـعر څخـه د لوسـتونکي پـر ذهـن د عاطفې او مینې یوه سوځنده وړمه خپریږي.

حنیف بکتاش د ۱۳۴۰لمریز کال د غویي د میاشتې پر شـلمه نېټـه د میـدان وردګـو ولایت په میدان ښار کې زیږېدلی دی، لومړنی زده کړې یې د میدان ښـار پـه لومړنیـو ښوونځیو کې تر سره او د دولسم ټولګي بری لیک یی له میدان لېسې نه پر ۱۳۵۸کالـل ترلاسه کړی دی.

بکتاش د زدکړو تر بشپړاوي وروسته د افغانستان د ځوانانو د دیموکراتیک سازمان د مرکزی کمیټې منشي شو، چې په ۱۳۶۶لمریز کال یی دا دنده پرېښوده او د افغانستان د خلکو د دیموکراتیک ګونـد پـه مرکـزي کمېټـه کـې پـر غړیتـوب وټاکـل شـو، پـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۷۱لمریز کال منځنۍ اسیا ته مهاجر شو او له هغه ځایه د بي بي سي راډیو د پښتو څانګې د ویاندۍ لپاره لندن ته لاړه، چې تر اوسه هلته د بي بي سي په پښتو خپرونه کې اوونیز پروګرامونه جوړوي او د هلمند په مستعار نوم یې د ویاندوۍ هم د دې پر غاړه وي.

دی له ۱۳۵۴لمریز کال راهیسې شعر لیکي چې ځینې شعرونه یې د هېواد په خپرونو کې خپاره شوي او ځانګړې شعري ټولګه یې (د ځنګله ستر ګو کې) نومېږي چې په ۱۳۶۷لمریز کال د چاپ او خپرونو د دولت کمېټې له خوا خپره شوې ده. سربېره پر دې د شعر او نثر یو دوه نورې ناچاپه ټولګې هم لري، چې په نږدې راتلونکي کې یې د خپراوي هیلې شته.

د ښاغلي حنیف بکتاش د شعرونو له کنج څخه به دلته یو دوه شعرونه را واخلو او خپله شعري تنده به ورباندې ماته کړو. د نوموړي ازاد شعرونه دادي:

زه مساپریم:

زه مساپر یم خو لار ورکی نه یم

ما د رڼو کورونو لار لیدلې

زه هغه وریځې په سکرټو ولم

چې د ځنګله د کمیسو پولو ته

د سپینو شپو ترانې لولي

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

ما د سپیدو په لوري پل ایښی دی

زه د ایمان او ازادۍ په ګوتو

د تورې شپې ګریوان ته لاس اچوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د انسان د آزادۍ کوترې

د شنه آسمان لوري ته آلوزوم

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

په منډه منډه د لمر کلي ته ځم

هلته تودوخه او رڼا ډېره ده

زه په لمر بوځمه دیارکلی ته

چې یخ وهلې ځمکه وغوړیږي

او چمن وخاندي

او په سپیرو شونډوکې

د امېدونو موسکا ونخیږي

عبدالله نیازمند

ښاغلی عبدالله نیازمند د عبدالواسع زوی، چې په ختڅه پیاروخېل دی او په لویه کې په ستانکزیو ګڼیږي. په ۱۳۲۶لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمردي په سیمه کې دې فانې نړۍ ته سترګې را غړولې. لومړۍ او منځنۍ زده کړې یې د نرخ او ابن سینا په لیسو کې ترسره کړې او مسلکي زده کړې یې د سیدجمال الدین د ښوونکي د روزنې په موسسه کې لوړې زده کړې د روښان په پیداګوژي انستیتیوت کې د تاریخ او جغرافیې په څانګه کې بشپړې کړې دي.

د ژوند په اوږدو کې یې ډېرې ستونزې او کړاوونه ګاللي دي. نوموړی په بېلا بېلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په هم دې سربېره لیکوال شاعر او ژورنالیست هم دی، چې اثار شعرې ټوګه یې(وران کور)چاپ شوی دي او نثری لیکنو یو مجموعه ده ،چې تر اوسه ناچاپ پاتې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر نمونه دا ده:

مور ته!

چــې دې بــدیل نشــته دی هاغســې هســتی یــې مــورې
د خـدای مثـال یـې تـه لـه هـر څـه نـه عـالي یـې مـورې
ســتا لــوړ مقــام دی چــې تشــریح او تعریــف نــه لــري
تـــه هغـــه ســـتره دارایـــي او شـــتمني یـــې مـــورې
د کائنـــاتو جمـــال تـــه یـــی جلالـــ تـــه یـــې ګرانـــې
رښـــتیا چـــې ســـتره جمـــالي او جلالـــي یـــې مـــورې
تـــر کعبـــې نـــه معظمـــه تـــه تـــر عرشـــه لـــوړه
د نـــور چینـــه یـــې د رنګونـــو زیبـــایي یـــې مـــورې
ســـتا تـــر قـــدم لانـــدې پـــټ شـــوي جنتونـــه وینـــم
کـه څـوک پـوهیږی نـو تـه سـتره خوشـحالي یـې مـورې

څلوریځه

افغانـه پـوه شـه چې پـه څـه کې ارتقـا پټـه ده
د خزانـــې پـــه خیـــرې دا ســـتر دنیـــا پټـــه ده
بس خو کمال غواړی د دغې خزانې را سپړل
په ډېر محنت کې د انسـان د ژونـد بقـا پټـه ده

شرف الدین شرفیار

ښاغلی شرفیار د هېواد په سمسوره، ودانه او خپلواکه غېږ کې زیږېدلی دی، دی لا تنکی ځوانې ته رسېدلی و چې د هجرت او هجران کړاوونه یې مل شول او لا تـر ننـه یې اغېز د ده په څېره کې ښکاري، د هېواد وروستیو تاوجنو حالاتو دې دومره وځاپـه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس يې هم د ژوند لوری ګردجن ښکاري او د ژوند هره شېبه يې د زهرو غړپ دي، دی په دې اړه ليکي:

((ستونزو دومره اړ کړی وم چې له لمر څخه تيارو ته وتښتېدم او له خپلې ښايسته مينې څخه د ښامار په کومې پناه واخلو، د وړکتوب دوره دومره سخته وه، چې ورځې به مو په تورو سمڅو کې تېرولې او يوازې د ماښام راتګ د مور لپاره هوساينې مانا درلوده، دښمن ډېر لنډ راته پروت و، خو خدای (ج) شاهد دی، چې ډېر کړاوونه مو وګالل او په همدغه تياره کې مې مشر ورور د بم چاودنې په پېښه کې د سترګو ديد له لاسه ورکړ او تراوسه يې هغه تياره په سترګو کې ديره ده، خپلوان مې شهيدان او کلی مې وران شو، خو دا چې کورنی مو باتعليمه او علم پاله وه، پلار مې او مشر ورور مې عين الدين را سره مرسته وکړه او زما ژبه يې په الفبا جاري کړه، مشعل يې په لاس کې راکړ او د هغوی په مرسته مې خپل شاوخوا نړۍ وليده او ومې ليدل، چې په دنيا کې يواځې بدرنګي، نه بلکې ښکلاوې هم پرېمانه دی....))

شرف الدين شرفيار ستانکزی پر ۱۳۴۹لمريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د توکرك د ملاجلال په کلي کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې يې د ميدان ولايت په لومړنيو ښوونځيو کې تر سره کړې او نورې زده کړې يې په ځانګړي ډول ترسره کړې دي. نوموړی شاعر ښکلی او ډېر په زړه پورې غږ هم لري، چې کله کله د راډيو له څپو نه زمزمه کيږي، همدارنګه د شعر رنګينې دنياګۍ ته يې په شل کلنۍ کې مخه کړې او په شعر او ليکنو يې پيل کړی او په دې لړۍکې يې د پښتو ښه شاعر احمد تکل د لارښود استاد حيثيت لرلی دی، د شعرونو دوه تيارې ټولګې لري چې لاخپرې شوې نه دي.

ښاغلی شرفيار ستانکزی وخت ته په درنه سترګه ګوري او تللی وخت بېرته نه را سپمېدونکی بولي، ځکه په خپلو شعرونو کې له جنګ جګړې څخه سرټکوي او د يوه سوکاله، پرمختللي هېواد غوښتونکی دی.

اوس به د ده له شعرونو څخه يو شعر د بېلګې په توګه راواخلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

ختلــــی لمـــــر پـــــه پرېواتـــــه ولویـــــده
پرلـــــه پســـــې ســـــتوري خاتـــــه ولویـــــده
د موســــــــمونو رنګارنـــــــــګ ګلونــــــــه
د ســــر پــــه ســــترګو مـــــې کاتـــــه ولیـــــده
دطــــــاقتورې ځــــــوانی مســـــت پهلــــــوان
دجنـــګ میــــدان تـــــه څـــــو راتـــــه ولویـــــده
دکســــــرا لـــــــوړ د زیـــــب زینــــت برجونـــــه
زمـــــانې ځوړنـــــد کــــړه پراتـــــه ولویـــــده
دژونـــــد خـــــوږې مــــې لاخکلــــې نـــــه وې
چـې مـې لـه ژامـې غـاښ وراسـته ولویـده
تـه والـه عمـره نـور نـو سـتړی ښـکاری
نـرګس پـه اوښـکو کـې خیشـته ولویـده
لـــــه ورخـــــه تللـــــې اوبـــــه نـــــه راګرځـــــي
څـــو مـــې ګـــوهرکې ځـــان ســـاته ولیـــده
دنیـــــا ټوکمـــــاره ده کـــــانې یــــې وکـــــړې
د شـــــرفیار ســـــر نــــــه ویښـــــته ولویـــــده

عبدالله شېرزی

عبدالله شېرزی د خدای نور شېرزي زوی په ۱۳۵۸کال هجری لمریـز کال کـې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ په حیات کلي کې زېږېدلی دی، په ۱۳۷۸هجـری لمریز کال په پېښور کې د میوند له عالي لېسې څخـه فـارغ او وروسـته یـې پـه اداره او

(c) ketabton.com: The Digital Library

منجمنټ کې هم زده کړې وکړې، درې کاله کيږي چې په ليکنو يې پيل کړی دی او يو شمېر ليکنې يې په هېواد ورځپاڼې، افغان ملت جريده او ډيوه مجلې، وحدت اوونيزې، ټول افغان وېبپاڼې او دريځ مياشتنۍ مجله کې خپاره شوي دي، کوم چاپ شوی اثر نه لري، خو ګڼې ليکنې لري، چې د موضوع د ورته والي له مخې د کتاب ګوتې ته خپلولی شي.

د ښاغلي عبدالله شېرزي د ليکنې بېلګه د خپلواکۍ د ورځې په ياد:

د افغـــــان د ګـــــلو بڼه خوشبويي دې مبارک شه

له انګريزو نه دې ګټلې خپلواکي دې مبارک شه

ستامنزل وو په تياروکې دتيارولارې وي ګرانې

چې يې لمر ته را ووتلې رڼايي دې مبارک شـــــه

هـمت الله اميـن زی

همت الله امين زی د پوهنوال اسدالله امين زي زوی په ۱۳۶۵لمريز کال کې د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د توکرک نومې سيمي په يوه ديندراه درنه او روڼ اندې کورنۍ کې زيږېدلی دی. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې په نوموړې سيمه کې د شهيد قاضي ګل محمد په منځنۍ ښوونځي او د محمد موسی شهيد په متوسطه کې ترسره کړي او د کابل ښار د نادريې له عالي لېسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموينې تر ګډون وروسته د کابل پوليتخنيک پوهنتون ته بريالی شو، چې د دې پوهنتون د ساختمانی پوهنځي نه فارغ شوی دی.

ښاغلی امين زی د افغانستان د ژورنالېستانو او خبريالانو د ملي ټولنې د بهرنيو اړيکو مرستيال او د ټولنې وياند، همدا شان د ژورناليست اونېزې، څارنوال اونيزې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان ځوانان مجلې، تجارت او معاملات مجلې، سباوون مجلې، سحرګاهان مجلې او د ښځو د ځانګړې مجلې د کتنې هیئت غړی، د افغانستان د ملي راډیو تلویزیون ویاند، د خپرونو د کمېسیون غړی او په ځینو نور ادارو لکه د میدان وردګو ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست کې همکار پاتې شوی دی.

همت الله امین زی همدا اوس مهال د دې ترڅنګ چې د انسیټوت استاد دی، په میدان وردګو ولایت کې د افغانستان د آزادو ژورنالیستانو د ټولنې استازی، د میدان ځوانانو ټولنیزې، ادبي او کلتوري ټولنې مشر، د منې مجلې مسوول چلوونکی، د تعلیمي او تربیتي او همدا شان د غزنه غږ اونیزې مرستیال چلوونکی دی.

که څه هم چې د همت الله امین زي په ځانګړې توګه کوم اثر نه دی خپور شوی، خو له مطبوعاتو سره خورا مینه لري، چې په زیاتو مجلو، جریدو، ورځپاڼو، راډیو او تلوېزیون او ځینو وېبپاڼو له لارې یې شعرونه او نورې لیکنې خپروې شوې دي. مینه ترسرلیک لاندې ټولنیز ادبي (دا خو نو بیا ستا د خولې خبرې دي) وېبلاګ لري، چې اکثرا خپلې لیکنې په کې خپروي، چې ځانګړي لوستونکي او مینه وال لري او د امین زی ټکی کام وېبپاڼې چلوونکی هم دی.

ښاغلی امین زی له شعر او لیکوالۍ سره خورا مینه لري، چې ډېرې لیکنې یې کړې دي، په خپله مسلکي برخه انجنیري، ډېرې اسلامي لیکنې، د ورځې سیاسي لیکنې، سیمه ییز کلتور، ادبیات، ځوانان، ښځې د ټولنې یو برخه، مطبوعاتو په بېلابېلو برخو خبر لیکنې ، سرلیکنه، چاپي خپرونې، ویاندویي یا نطاقي، راډیویي تعلیمي پروګرامونه، د مطبوعاتو په برخه کې د مجلو پیدایښت، د سیمې د تاریخ او مخورو په هکله او په ډېرو نورو برخو کې یې په پښتو او دري ژبو ډېرې لیکنې کړې دي.

د همت الله امین زي د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

دا د ښکلو کوم منظر دی په ما شوی
یا د غره څینې کوم کانې غلط شوی
راشه وګوره د ټول عمر محصول مې
ورته ګورم په دریاب کې لاهو شوی
ماته مه ښیه کار او د ښو لاره
جوړ هر کار مې په یوه نظر د بل چا شوی
د ځواني دوران دی ډېره بې غوري دی
یار مې نه وایي چې ښار کې دی تم شوی
امین زی وایي حیران یمه خپل یار ته
چې دا را سره مخ دی او که یار مې بدل شو

فهیم الله امین زی

فهیم الله امین زی په کال ۱۳۶۶لمریز کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د توکرک نومې درې د حاجي مصلي بابا په کلي کې زیږېدلی دی.

لومړنی او منځنی زده کړې د شهیدقاضي ګل محمد او د محمدموسی شهید په متوسطه کې ترسره کړي او په ۱۳۸۳لمریز کال کې د کابل ښار د نادریې له عالي لیسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګډون وروسته د کابل ښوونې او روزنې پوهنتون ته بریالی او په ۱۳۸۷لمریز کال کې د همدې پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي له انګلیسي څانګې څخه فارغ شوی دی.

په www.heemamiznay.blog.com دغه وېبلاګ کې د ښاغلي فهیم الله امین زي شعرونه، لنډې کیسې او نورې لیکنې خپرېږي، چې د پښتو ادب مینه والو ته یې د لوستلو بلنه ورکوو. دا هم د هغه د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماویل ته یې

د سپوږمۍ خوا کې رڼا وه ما ویل ته یې
تولـه مینـه وه ښکلا وه مـا ویـل تـه یـې
رانـه تللـه مـخ پـه وړانـدې نـه دریدلـه
لـرې، لـرې یـې نخـاوه مـا ویـل تـه یـې
تورپېکی یې چې په سپین رخسار راخور کړ
د سور شونډو چې موسکا وه ما ویل ته یې
مکیزونـه او نازونـه یـې وه هـومره
چې لـه خیالـه دې خنـدا وه ما ویل ته یې
د لیمـو لانـدې یـې مـا پلـو را کتلـو
چې کتلې مې همـدا وه مـا ویـل تـه یې
وه د پېغلـو پـه کتـار ګـودر پـر غـاړه
دا له مخ ډلـه یې تـر شاه وه ما ویل ته یې
پښـتانه لـه ځـای درانـه یـې (امـین زیـه)
شـال کـې پټـه لـه حیـا وه مـا ویـل تـه یـې
د سپوږمۍ خـوا کـې رڼـا وه ماویـل تـه یـې
تولـه مینـه وه ښـکلا وه مـا ویـل تـه یـې
رانـه تللـه مـخ پـه وړانـدې نـه دریدلـه
لـرې، لـرې یـې نخـاوه مـا ویـل تـه یـې
تورپېکی یې چې په سپین رخسار راخور کړ
د سرو شونډو چې موسکا وه ما ویل ته یې

محمداجمل هوډمن

محمداجمل هوډمن د الحاج محمدرفیق زوی په کال ۱۳۵۷هجری لمریز د وری د میاشتې په اوومه نیټه د میدن وردګو ولایت د مرکز میدان ښار د امرخېلو سیمې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایبانو په کلي کې سترګې نړۍ ته پرانیستې دي، لومړنی او منځنی زده کړې یې په کابل ښار د علاوالدین په تجربوي ښوونځي اوحبیبې په عالي لیسه کې سرته رسولې دي او په کال ۱۳۷۸لمریز کال کې میدان وردګو ولایت د حضرت خالدبن ولید له عالي لیسې نه فارغ شوی دی، د کانکور په ازموینه کې تر ګډون وروسته د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو پوهنځي ته بریالی شوی او په ۱۳۸۳ل کال کې یې د نوموړي پوهنځی د اداري او دیپلوماسی له څانګې څخه په درېیمه نومره بری لیک ترلاسه کړ، اوس د حقوقو په نړیواله ټولنه کې د حقوقی مرستندوی (مدافع وکیل) په توګه دنده تر سره کوي.

هوډمن ښوونځي کې وه، چې د شعر او نثر په لیکنه یی پیل کړی و، خو د بیان د آزادۍ په وړاندې پرتو ستونزو د قلم خوځولو مخه یې ډب کړې وه، خو کله چې د افغاني ادب په ډګر باندې د آزادۍ پلوشې وغوړېدې، د نورو لیکوالو په څېر یې قلم ته زور ورکړ او په بېلابېلو برخو کې یې ګڼې لیکنې وکړې، چې د افغان غږ، ډیوې، مشعل دیموکراسي، ګوربت، خانواده، اراده او نورو خپرونو کې خپرې شوې دي او له پوهنځي څخه تر فارغېدو وړاندې د افغان غږ اونیزې د لیکوالې ډلې غړی و، چې کلتوري او ټولنیزه خپرونه ده، د مسول مدیر په توګه یې دنده تر سره کوله او د لیکنو شمېر یې نږدې دوه سوو ته رسېږي، چې د نثرونو په پرتله یې شعرونه لږ دي، چې ځینې یی په خپرونو کې چاپ شوي هم دي، دلته به یې د شعرونو له ځولی څخه یو غزل راواخلو:

بې وفا دردونه

خوبونه بې وفا شول، خیالونه بې وفا شول
داغونه ستا د مینې پرهرونه بې وفا شول
نن مې راستون شوی زما د زړه په چمنونو
پسرلی بې وفا شو سره ګلونه بې وفا شول
تا سترګې تورولې زما زړګی وه پرې روښانه
د سترګو به څه وایم کجلونه بې وفا شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بخت هما آلوتې دې بې پایه هسک تیاروته
مخ دې پټ کړ په حجاب کې دیدنونه بې وفا شول

غمونه دې ر اسر شول زیروبم یې رانه ورک شول
سازونه دې په غم کې ربابونه بې وفا شول

داغونه د زړګي مې مسیدلي ستا په هجر
خواږه دا ستا د مینې زما دردونه بې وفا شول

ما د عشق په تصویرو کې د بوډۍ ټال وو جوړ کړی
دا د بخت یاری به څه کړم بارانونه بی وفا شول

د شیرینې تصویر کې په فرهاد پسې روان شوم
د دې لارې لاروی ته تور تور غرونه بې وفا شول

احساس مې غلی شوی څکه ستا هیلې شوې ګرانې
شعرونه بې وفا شول غزلونه بې وفا شول

د فلک ساقي جامونه ستا د مینې را نه تش کړه
هوډمنه ستاو تندې ته خمونه بې وفا شول

څلوریځه

سپین رخسار سره دې لبان نازک نازک
کاږه باڼه، تور دې چشمان نازک نازک

نرۍ وریځې د لړم غونـدې کږې دي
تور ویښته دې ښاماران نازک نازک

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمدفـواد الياس زی

ښاغلی احمدفواد الياس زی د محمدالياس زوی، په ۱۳۶۵هجری لمريز کال کـې د میدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په سيمه کې زيږېدلی دی. ده لومړنۍ زده کړې د میدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې د موسی شـهيد پـه عـالي لېسه کې ترسره کړې او بيا د نورو زده کړو د پوره کولو لپـاره پـه ۱۳۸۴لمريـز کالـ د کابل د نادريې په عالي لېسه کې شامل او په همدې کال يې ورڅخه د دولسـم ټـولګي د فراغت برې ليـک پـه اعلـی درجـه ترلاسـه کـړ، د کـانکور تـر آزمـوينې وروسـته د ننګرهار پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي ته بريالی شو، چـې د دنيـا د نـه ختمېـدونکو ستونزو له کبله يې ونه شوای کولای چې خپلې زده کړې په مخ بوځي. اليـاس زی لـه کوچنيوالی څخه د ښه استعداد خاوند او خپلو استادانو ته به ويښ ماشوم په نظر ورتـه. نوموړی په لسم ټولګی کې و چې د شعر ښاپېرۍ يې ورته خپل وزرونه ورپول او د ده د شعرونو زانې په شنو سر درو کې لاهو شـوی، اليـاس زی اوس شـاعر دی او ښايسـته ډېره خواري يې کړې ده، ښکلي او په زړه پورې شعرونه لري، چې ځينې يې پـه ځينـو جريدو کې چاپ شوي دي، د نوموړي لومړی شعر د زمزمې په اوونيزه کې چاپ شو، احمدفواد الياس زي په ۱۳۸۸لمريز کال د هېواد په خورا مشهوره مشاعره يعنـی د منـې ګل په مشاعره کې ګډون وکړ، چې د شعر په ويلو سره يـې د ناسـتو ګـډونوالو پـام د خپـل ځانتـه راواړاوه او د اورېـدونکو او ګـډون کوونکـو لـه خـوا ښـه وسـتايل شـو. احمدفواد الياس زی اوس مهال د دعوت پوهنتون د حقوقو او سياسی علومو د پوهنځي د ديپلوماسۍ او اداري په برخه کې خپلې زده کړې په مخ بيـايي، اوس هـم شـعر سـره پوره لېوالتيا لري او خپله د زړه خبره د قلم په نوکه په سپينو پاڼو کوي. نومـوړی خپلـه شعري تنده هره جمعه په افغان ادبي بهير کې ماتوي او همدارنګه د افغان ادبي بهيـر لـه ګډونوالو سره خپل شعرونه شريکوي، اوس نو ستاسې د انتظار شېبې را لنډوو او د هغه د شعرونو له ځولۍ څخه به يو راکوز کړو او ستاسې شعري تنده به پرې خړوبه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوريځه

که يو پښتون خپلې پښتو نه تېر شي
لکه کافر له جنتو نه تېر شي
چې مورنۍ ژبه يې خوله کې نه وي
هغه انسان د مور شيدو نه تېر شي

د خير پسرلی

سـبړکال د خيـر پسـرلی کـې خدايـه
هـر يـو غلـيم مـو خنـدنی کـې خدايـه
چـې د ښايسـت نظريـې وچ کړمـه
د غـره هـر بـوټی سـپېلنی کـې خدايـه
زمـونږ غريـب زمـونږ بـې پـلاره ماشـوم
د تعلـيم برخـه کـې لـومړی کـې خدايـه
د وطـن هـر يـو افغـانی زلمـی
جمالـ الـدين پـه څېـر غمـی کـې خدايـه
چـې انتحـار رالېـږي دې خـاورې تـه
هغـه دښـمن تـه لېـونی کـې خدايـه
چـې صـلحه صـلحه امنيـت غـواړي
د دوی مـرام تـه بريـالی کـې خدايـه
د ادب بـڼ د شـعر ډګـر کـې ربـه
يـو ځـل کاميـاب تـه الياسـزی کـې خدايـه

څلوريزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر سندرغاړي زمونږ ډانسونه کوي

تاجکستان ته ځي عيشونه کوي

د يو افغان او مسلمان په نامه

اوس د غربيانو تقليدونه کوي

محمدالدين همدرد

محمد الدين همدرد د غوث الدين خان زوی، په ۱۳۶۵هجري لمريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالی د دادل د سمېې د جوقول کلي کې دنيا ته سترګې وغړولې، تر ځلورم ټولګي پورې يې لومړنی زده کړې په خپل کور او د کلي مسجد کې ترسره کړې، وروسته يې بيا له ځلورم ټولګي څخه تر شپږم ټولګي پورې د شهيد صابريار په منځني ښوونځي کې سرته ورسولې، چې په نوموړي دوره کې يې لومړی درجه خپله کړې وه، تر هغه وروسته يې منځنی زده کړې د خالدبن وليد په عالي لېسه کې او پاتې نورې زده کړې يې بيا د سلمان فارس په عالي لېسه کي سرته ورسولې. په ۱۳۸۳ل کال له لېسي څخه فارغ او په کانکور کې تر ګډون وروسته د کابل د ښوونې او روزنې پوهنتون د کمپيوټر ساينس پوهنځي ته بريالی شو، چې بيا په ۱۳۸۷کال کې له نوموړي پوهنځي څخه فارغ او له يوه خصوصي شرکت سره يې د شبکي او انټرنټ د انجنير په توګه دنده پيل کړه، چې تر اوسه هم ور سره فعاليت لري. همدا راز يې د کابل ښار په يو زيات شمېر کورسونو کې د ساينسي مضامينو، لکه د کانکور تياری، ابتدايي او عالي رياضياتو، کمپيوټر، قران کريم، فزيک، هندسي مختلفو ټولګيو کې تدريس کړي، همدا ډول يې له اجتماعي او ادبي غونډو سربېره په يو زيات شمېر کلتوري او فرهنګي غونډو کې هم ګډون کړی، له لسم ټولګي څخه يې له شعر او شاعري سره علاقه پيدا شوې، چې له هماغه وخت يې د ګوډ مات شعر په ليکلو پيل کړی دی او تر اوسه پورې هم يو نيم شعر ليکي. زياتره شعرونه يې د وطن په درد ليکلي او د حالاتو او ستونزو يادونه يې په کې کړې ده، معمولا نظمونو او غزلو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه لري او لیکي یې، تر اوسه کومه چاپ شوي شعري ټولګه نه لري، مګر چاپ ته چمتو دوه شعري ټولګې او د ریاضي د بنسټ په نوم دري کتاب په لاس کې لري، چې انشاءالله که بخت یاري وکړه، ډېر ژر به یې چاپ او د مینه والو په واک کې کیږدي. همدارنګه د کمپیوټر د هارډویر او شبکې یو کتاب د لیکلو کار یې هم پیل کړی دی، هغه کوي چې دا کتابونه هم ژر تر ژره پوره او د خپلو هېوادوالو په واک کي ورکړي. له غزل سره مینه لري او د ټولو شاعرانو خو په ځانګړي ډول د سمیع الله ترون، ځواب، کاروان صاحب، انورالحق یرغل، نبیله غزل، رحمان بابا، خاطر، غني خان شعرونه زیات لولي. دا چې څنګه یې خپله شعر لیکلو ته مخه وکړه، دا د دوی د ښوونځي د دوري د پښتو مضمون د یوه ښوونکي نجیب الله خان، چې په لسم ټولګي کې یې دوی ته د پښتو مضمون درس ورکاوه، هغه تشویق و، چې په همدې کال کې یې د ښوونکي ورځې لپاره دا لاندې غزل لیکلی و او ښوونځي کې یې د ښوونکي په ورځ ولوست، چې بیا وروسته دی نوموړي ښوونکي شعر لیکلو ته وهڅاوه. د ده لومړنی شعر هم دا و، چې بیا وروسته نورو دوستانو او ملګرو هم شعر لیکلو ته هڅولی. په همدې توګه له نږدې شپږو کلونو څخه راپدېخوا د میدان ځوانانو د ادبي او کلتوري ټولنې د تعلیمي چارو مسوول او خبریال په توګه دنده سرته رسوي، چې اوس هم د هغه ترڅنګ د ډاکټر عبدالوکیل د علمي او کلتوري یون د رییسه هیئت د غړي په توګه هم خپل فعالیت ته دوام ورکوي. د پیام عدالت او جبران اونیزو د خبریال په توګه یې هم کار کړی او د درې میاشتو لپاره یې د افغان ادبي بهیر سټېج هم چلولی دی. په دې ډول یې یو شمېر مرکې او مصاحبې هم چمتو کړې دي، چې تر اوسه پورې یې په ادبي برخه کي تر خپله وسه خپل دردېدلي ولس ته پوره کار کړی او لا هم خپل خدمت ته دوام ورکوي. په یو شمېر مجلو او وېبپاڼو کې یې هم ځینې لیکنې خپرې شوې دي. له دریو کلونو را په دېخوا د افغانستان د خبریالانو او ژورنالیستانو د اتحادیې غړیتوب یې هم تر لاسه کړی او خپل فعالیت ته دوام ورکوي.

اوس د خپلې اصلي دندې ترڅنګ د لمر صنعتي مطبعي د بازار موندنې چارې هم مخ ته وړي، همدارنګه له تېر یو کال را وروسته یې د ځینو سیاسي لیکنو لیکلو ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه کړې ده . د ولس درد ته يې چاروآکي متوجه کړي، چې د بېنوا او ټول افغان وېيپاڼو له لارې نشر شوې دي.

دا يې هم د شعر يوه نمونه:

غزل

مينـــــه کليوالـــــه لـــــېره ســــــخته وي
ګټـــه بـــې جنجالـــه لـــېره ســـخته وي
کلـــه کلـــه دا ديـــدن تـــه نـــه راځـــي
کلـــه بيـــا پـــر مـــا لـــېره ناوختـــه وي
وخـــت د ديـــدنونو اشـــنا کلـــي کـــې
يـــا وي مـــازديګر يـــا ســـهار وختـــه وي
څـوک چـې مينـه نـه زړه کـې نفـرت سـاتي
دا بـــه انســـانانو کـــې بدبختـــه وي
دومـــره شـــي پـــه مـــلا ماتـــه کـــېره وړه
تـــه بـــه وايـــې دا د ســـپرلي لښـــته وي
زمـا د جانـان داسـې ځـای کـې کلـي دی
چېرتـه چـې يـو ګـل وي نـوره دښـته وي

نفيسه نصيب

اغلې نفيسه د محمد حسن لور د ميدان وردګو ولايت د کمرک په سيمه او بهسود مرکز ولسوالۍ د قول دره په کلي کې په ۱۳۶۰ لمريز کال نړۍ ته سترګې پرانيستې دې. هغې تر دولسم ټولګي پورې زده کړې د قلعه شاده په لېسه کې سرته رسولې دي او لوړې زده کړې يې د کابل پوهنتون د ژبو ادبياتو پوهنځي په دري څانګه کې سرته رسولې دي. د يادې سيمې له اوسنيو ځوانو نثر ليکونکو څخه ده او ډېر زيات نثری ټوټې او مقالې يې په مجلو او خپرونو کې خپرې شوې دي. نوموړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې دمه يو چاپ شوی اثار [بازکن پنجره را] لري، خـو پـه راتلـونکي کـې د نثـر او نظم په برخه کې ترې د زيات کار تمه کېداى شي.

دشعر نمونى دا دى

بازکن

ای گریزه ی دور

هاله ی گرد تن رویا

باز می یابم ترا

این چه دریایی ست

از آتش

جاری تا آن سوی این دنیا

سه سبد لبخند

می کشد این جا

مظهر آزادیی کوه طلوع

مشعر شکرانه ی دشت غروب

اتن باغچه ی کاشانه ی من

حلقه ی پر شود

می آید

این چنین گام بلند

این همه فصل بزرگ

بازکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

بازکن

سلسله ی بخیه ی لب های پر از آواز

که فرو ریزد

طلسم بند دست و پای

آدم ها

تابه هر سوگواره ی نیرنگ

بستیزد

که فرو پاشد

طلسم گوش این پهنا

تا سرود آشنا

آید

از غرور هم دیگر خواهی

هیات قایم انسان ها

انور وفا سمندر

انور وفا دا واوره او زده کړه د لړۍ د «غبرِ ستوری» او «پر ماشومانو باندې کار کول» په نوم د ډرامو لیکونکی دی. نوموړی همداراز د «خیال جونګړه» په ادبي اونیزه کې بوخت دی د انور وفا سمندر ګڼ شمیر کتابونه چاپ شوي دي.

«غبرِ ستوري» راډیویي ډرامه د شپاړس کلنې ماین معیوبې کړې «مریمې» ژوند انځوروي. مریم غواړي سندرغاړې شي. مور د مریمې په سندریز غبرِ مینه ده. پلار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي او تربور د شرم تر نامه لاندې هغه له آواز ویلو منع کوي. خو مریمه چې ښه آواز الهي نعمت ګڼي، د خپل تره، «وحید ربابي» په مرسته د دې جوګه کیږي، چې د سندرو په سیالۍ کې د «کابل ستورې» شي.

خو د لیکوال خپل ژوند تر دې مهاله په څه ډول تېر شوی؟ په دې اړه انور وفا داسې څرګندونې لري:

پلار ویل: «هلکه! غنم لو کې دنیا ته راغلې»؛ خو مور به ویل: «نه، ته مې په مني- طلایي موسم- کې دنیا ته راوړې!» خو زه چې څه د ځان په اړه خپل واک ګڼم، د تلې میاشتې وروستۍ نیمه شپه وه او زه په دنیا کې را زیات شوم.

له خیاله چې د ذهن دنیا ته راواوړم، نو په پېژندپاڼه کې یې راته ۱۳۴۱ لمریز (۱۹۶۲) زیږدیز کال د زیږون کال لیکلی دی.

آه، اوس نه ماشومتوب شته او نه زه غواړم ماشوم شم؛ ځکه ماشومتوب تللې زمانه ده او تللې مړه ده؛ او یوه «اوس» ژوندۍ! تېره د تاریخ په پاڼو کې ښخه ده. او هلته ګورم چې پلار په کال ۱۹۶۹ کې د میدان درې مرکزي لیسې لومړي ټولګي کې معلم ته په لاس ورکړم چې اصلاح مې کړي! په ۱۹۸۰ کال له دې ماشین نه غبت پېټ راووتم. د کابل پوهنتون د ژورنالیزم څانګې ته ورولوېدم او په ۱۹۸۴ کال ترې ژوندی راووتم. په مرکزي راډیو ټلویزیون کې نوکرۍ ته ورولوېدم. دلته و چې قلم زما زده شو. دلته و چې خبریال او بیا لیکوال راووتم. دا لا څېرې! اووه اته کاله کېدل چې زه د لیکوالۍ له تومنې ډک ګرځېدم.

کال ۱۹۷۶ و. زه د میدان د چاریکې د خزاندار عیسی خان د برجورې کلا پیټاوي کې له «شریف» او «داود» او... سره په توشلو او «شتو» وم، چې د «محمد عزیز» بنجاره له جړنګانو، بنګړیو، زرتارو او نکروزو ډک خر مخ په کلي را تاو شو.

نور یاد ته نه راځي. زما لاس کې د «آدمخان او درخانۍ» وړوکی کتابګوټی و. زه تر وچ لمر لاندې، په سپېرو خاورو کې تر هغو ناست او پروت وم، چې چا را غږ کړ: «انوره! جګ شه چې «آبا» دې راغی!»

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې پسې بله پېښنه وشوه، بله وشوه...ما «دختر یتیم»، «دختر همسایه»، «جنایت بشر»...فارسي ناولونه په خپله ماته ګوډه فارسو لوستل او لا نور له محمد عزیز بنجاره تر لاسه کول. زما مخه مکتب ته شوې وه، خو دا ورمه مې تازه تجربه کوله، چې د ولس بدلولو لپاره سره او شنه او تور اورلن انقلابونه له لارې را ورسېدل. نو زه چې تازه د حروفو په هندسه کې لارې ته شوی وم، د ایډیالوژۍ وبا ووهلم. لس دولس کلونه وشول چې ما ځان په دې دوزخ کې پردی وپېژاند او را ووتم، چې د کلام په سمندر کې یو سپین غسل وکړم. خو لاره او آواره او د غره څوکې دومره د «بل» بدلولو «اصلاح کولو» فکر پرسولې او رنګ کړې وې، چې ښایسته وخت تېر شو، ترڅو اوسنی «زه» مې زوکړه وکړي.

سمندر د لمر لوېدو پر مهال زه همدغه یم. د «دوه زره نوي یم کال» له کیسه ییزو طنزونو سره د لیکوالانو په لیکه پسې راشین شوم. «زرګره او زر لاسی کوډګر»، «بنیادمان»، «په کور یو لېونی» دري پښتو ناولونه او «غږ چینه» ادبي- عرفاني نثرونو ټولګه هم زه وم، چې خپل اصیل «زه» مې لټاوه. تازه مې فارسي ناول «دوازده بال» هم چاپ شوی؛ خو زه تازه خپل د زیږون «ختیځ» ته رسېدلی یم. خدای خبر څومره کاغذونه به کمیس او پرتوګ پر ځان زاړه کړم، ترڅو خپل اصیل برخلیك وځلوم.

خو که محمد عزیز بنجاره نه وای، زه به دغه پوړۍ هم نه وم. یاد یې دومره را په کې شین پاتې دی، چې د لیکنې پیل مې پر هغه و. ۱۹۸۲ کال و. د پوهنتون له زده کړو سره مې یوه د سلو پاڼو کتابچه د محمد عزیز په باب ناول ته بېله کړه. کتابچه ډکه شوه، خو نه چاپ شوې او نه له ما سره شته!

زه او زما نسل چې د «بل» بدلولو انقلابي جنګ پیل شو، نو داسې مو شپه په پردي کور شوه. زه پېښور کې پروت، له بي بي سي راډیو سره د ماشومانو لپاره په ډرامه لیکلو او پروګرام جوړولو شوم. د تخت سړي چې بدل را بدل شول، زه هم د کلیو پراختیا وزارت او څو نورو ادارو سره د رسنیز سلاکار او ویندوی په توګه په کار شوم، تر څو سیمه ییزو اورګانونو ادارې ته را ولوېدم؛ دمګړۍ د فرهنګ، ټولنیزو او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کارپوه! په توګه ساه باسم او لګیا یم چې په کتاب لیکلو سره ټول ځان ننداري ته وړاندې کړم.

«پرماشومانو کار کول» ډرامه د «حسن» په نوم یو د یوه ماشوم هلک ژوند انځوروي، چې پلار یې له ښوونځي راګرځولی او بازار کې ورباندې اخبارونه، پرتوګاښونه او پلاستکي کڅوړې پلوري. حسن ټوله ورځ بازار کې نارې وهي او د ښوونځي له خوا ورکړل شوی کورنی کار نشي سرته رسولای. پای کې د حسن پلار ښوونځي کې په چوکېداری نیول کیږي، له دې وروسته حسن هره ورځ خپل ښوونځي ته ځي.

محمدعارف (ننګیار نااشنا)

محمدعارف (ننګیار نااشنا) د فضل الرحیم زوی، د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د کریمدادو سیمې اوسېدونکی دی. د ۱۳۳۸لمریز کال د وری د میاشتې په لومړۍ نېټه زیږېدلی دی، په ۱۳٤٦ل کال د نرخ عالي لېسې په لومړي ټولګي کې شامل شوی او تر دوولسم ټولګي پورې په لومړۍ او دوهمه نومره بریالی شوی دی. په ۱۳۵۹ل کال پاکستان ته په هجرت مجبور شو، په ۱۳٦۵ل کال په پېښور کې دآزادې جریدې د پښتو برخې د مسوول په حیث په فرهنګي کار یې پیل کړی دی، چې بیا یې په ۱۳٦۸ل کال د شهادت ورځپاڼې د لیکوالو د شورا د غړي په حیث او ۱۳۷۱ل کال کې د شهادت ورځپاڼې د استازي په حیث په کابل کې کار کړی دی، بیا یې د طالبانو په دورې کې د میدان وردګ مرکز ته نږدې د خالد بن ولید په عالي لېسه کې د تاریخ مضمون د استاد په حیث درې نیم کاله دنده تر سره کړې ده، چې په ۲۰۰۲ م کال د آزادۍ راډیو د «ګوړې اچار» د خپرونې د لیکوال او پروډیوسر په حیث کار ته دوام ورکړی دی، د دې کارونو تر څنګ یې د طنزونو دوه ټولګې چې «هو صیب! نه صیب!» او «تخنوم دې» په نومونو چاپ شوي، د مختلفو اخبارونو او مجلو سره لیکنې همکاري هم کړې ده، لکه: شفق مجله ،آزادي ورځپاڼه، شهادت ورځپاڼه، النور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جریده، هیله مجله، ګوربت مجله، زنبیل غم مجله، ښاخې مجله، صبا مجله، مړونـد مجله سره یې کار کړی دی. د ښوونځي له نهم ټولګي څخه یې په لیکلو او شعر ویلـو پیل کړی دی، چې تراوسه یې بې شمېره سیاسي مقالې، د اخبـارونو سـرمقالې او نـوي لنډې کیسې، ادبي ټوټې، طنزونه او شعرونه د مختلفو مجلو او ورځپـاڼو لـه لارې څخـه نشر شوې دي.

د راډیویي ژورنالیزم په ډګر کې یې څه بانـدې ۱۱ کالـه کـار کـړی دی، چـې لـه هغې جملې نه د یوه طنزیه خپرونې د لیکوال او پروډیوسر، د یوه راډیویي ډوله سـریال (د شمسو کیسې) چې ۲۴۰ برخې یې له آزادۍ راډیو څخه نشر شوي دي.

د لیکوال د طنز بېلګه:

کرایي کور

لومړنی سړی و چې په دومره لږو او اسانه شرطونو یې په مناسبه کرایه کـور راکـړ. په څلور زره افغانیو په دوهم پوړ کې درې داسې کـوټې چـې کړکیـو یـې ښیښـې نـه درلودې او په دېوالونو یې د بارانونو راڅڅېدلو اوبو لـه چتـه تـر غـولي پـورې روښـانه لارې جوړې کړې وې او په زړو دستکو کې یې د غومبسو یواځې دولـس ځـالې وې، د کورونو په اوسنۍ ګرانۍ کې ډېر ارزانه کور و. ځکه د بـامونو کـاګلول، د دېوالونـو سپینول او کړکیو ته د ښیښو ایښودل په هغو شرطونو کې، چې د کور له خاوند سره مې منلي وو، نو په دې حساب یې داسې وګڼه چې نه یې بامونه څڅېدل، نـه یـې د کړکیـو ښیښې ماتې وې او نه یې په دېوالونو د باران اوبه راغلې وې، د غومبسو ځالې خـو زمـا ماشـومانو پـه هماغـه لـومړنۍ ورځ د سـاعتیري لپـاره پـه بوټونـو وویشـتلې او راویـې غورځولې.

د کور خاوند چې خپل شرطونه په یوه کا غـذ کـې لیکلـي وو، رابانـدې لاسلیک کړل، د شرطونو دغه لیست ډېر اوږد نه وو، خو د هر شرط جزونو لست اوږد کړی و، مثلا یو شرط یی دا و چې ډېر مېلمانه به کور ته نه بیـایم، خـو دغـه شـرط جزونـه ډېـر درلودل چې یو شمېر یې په دې ډول وو: د شپې له خوا به هېڅ ډول مېلمه کـور تـه نـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیایم، ښځینه مېلمنې په هغه صورت کې کور ته بوولی شم چې ځوانې وي، ځکه زړې ښځې ډېرې غړېږي او زیاتره یې د ټوخي ناروغي لري، که مې چېرې خپل کور ته بووه، باید یوه ورځ مخکې د کور له خاوند نه اجازه واخلم، د کور د خاوند مېلمانه باید زه هم مېلمانه کړم، ترڅو د کور خاوند خپلو مېلمنو ته کم رانشي، په مېلمستیا کې باید داسې خواړه پاخه نه کړم چې بوی یې لاندني پوړ ته ولاړ شي او د کور د خاوند د ماشومانو زړه ورته وشي، که داسې وشول، نو باید برخه یې هرومرو ورولېږم. مېلمه باید نصواري، چلمي او سګرېټي نه او په دې ډول څو نور جزونه هم وو.

دا چې په ټول ښار کې په دومره اسانه شرطونو او کمه کرایه بل کور نه پیدا کېده، نو مجبور وم چې په ډېره خوشحالۍ کډه راوړم او په کور کې ځای په ځای شم.

د لومړي شرط په بنسټ مې په لومړۍ ورځ کړکیو ته ښیښې راوړې او ورامې چولې، په دوهمه ورځ مې بامونه کاګل کړل او په دریمه ورځ مې د کوټو دېوالونه سپین کړل. په لست کې لیکل شوي شرطونه او د هغوی جزونه مې هره ورځ څو کرته په مېرمن او ماشومانو ګردانول، ترڅو په ناپوهۍ کې د شرطونو خلاف کوم کار ونه کړي او له دغه خدای (ج) راکړي نعمت نه مو محروم نه کړي، همدا ډول مې د لست یوه، یوه کاپي هم په کوټو کې راځوړنده کړه.

اووه ورځې مو په خوشحالۍ سره تېرې کړې، خو په اتمه ورځ چې له دفتره کور ته راغلم، په انګړ کې د کور خاوند راوګرځولم او په غوسه یې راته وویل: په رښتیا چې بې کوره خلك د کور په قدر نه پوهېږي او کرایي کور ته د کنډوالې په نظر ګوري. ما یې چې په ډېره عاجزۍ د علت پوښتنه وکړه، نو د کور خاوند شرطونو لست راته ونیوه او ویې ویل: ته دغه د څلورم شرط اتم جز ولوله، د څلورم شرط په اتم جز کې داسې لیکل شوي وو: د کالیو د ځوړندولو لپاره به په دېوال کې له دوه اینچه غټ میخ نه ټکوهم.

د شرط په لوستلو سره هغه نور هم ببر شو او ویې وویل او تا د نرخوی په دېوالونو کې څلور اینچه مېخونه ټکوهلي دي، تا ته دما کور د مړي مال ښکارېده که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيا يې زياته کړه، څه ورشه! ښځه او ماشومان دې له کډې سره د سړک په غاړه درته انتظار دي، کالي، کپړي مې په ښه احتياط ورسره راووېستل، تاسې په سړيتوب نه پوهېږئ.

لينا شريفي

اغلې لينا شريفي د جګړن محمدشريف خان لور، د ميدان وردګو ولايت د مرکز ميدان ښار د نايبانو د کلي اوسېدونکې ده، خو دا په خپله کابل کې زېږېدلې ده.

لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې په ترتيب د کابل د پاينده محمد شهيد او د طالبانو تر واکمنۍ وروسته په الفتح لېسه کې ترسره کړي، د لېسې دوره يې د پېښور په خديجة الکبری ښوونځي کې بشپړه کړې ده.

په ۱۳۸۳ کال کې له خپلې خوښې سره سم د کانکور د ازموينې له لارې د کابل پوهنتون د ژورناليزم پوهنځي ته بريالۍ شوه او د دغه پوهنځي د مطبوعاتو له څانګې فارغه شوه.

لينا شريفي د لوړو زده کړو له هماغه پيله د ازادې اروپا، ازادۍ راډيو د کابل په دفتر کې د وياندې، خبريالې او پروډيوسرې په توګه کار کړی او تراوسه هم همدې راډيو ته کار کوي.

دا د ځوانانو او ښځو د خپرونې جوړوونکې پاتې شوې ده.

لينا شريفي کله ناکله ځينې ادبي ليکنې، لنډې کيسې او مقالې هم ليکي، خو ځان ليکواله نه بولي او تر ډېره غواړي چې خلک يې د خبريالې په توګه وپېژني.

د ليکنې بېلګه

د نوامبر شلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مور په غېږ له درانه خوبه راپاڅېد، په ځای کېناست، سترګې یې چې له خوبه بېرته سره ورتلې، په دواړو موټو ومښلې، زړه یې غوښتل لږ نور هم ویده شي، خوله یې وازه وازه کېده، لاسونه یې چت ته جګ کړل، خپله شخي یې وویسته. سترګې یې د برستنې درې نورو خواوو ته په خپلو خویندو، ورونو ولګېدې چې وران وران د ماشومتوب په خواږه خوب ویده وو، زړه یې نه کېده چې پښې له برستنې راوباسي او پاڅېږي، خو د مور بېګانۍ خبره ورپه یاد شوه چې ورته ویلي یې وو:

سهار ته ډوډۍ نده پاتې، ماشومان به څه خوري؟

اوچته راپاڅېد، د اورسۍ مخې ته ودرېد او د ښیښو پر ځای اورسۍ ته له کلک شوي پلاستیک نه یې د بهر کتو هڅه وکړه، څه ورته ښکاره نه شول، یوازې د پلاستیک له کړپ و کړوپ نه پوه شو چې بهر باد لګېږي. بدن یې ورپېږدېد، ساړه یې وشول، خو چاره نه وه، باید خپل کار پسې تللی وای.

د وره پرځای پرته درنده پیوندي پرده یې بېرته کړه، دهلېز ته ووت، خپلو پلاستیکي څپلکو ته یې پام شو چې دواړه سره شلېدلې وې، ان پرون لا په سختۍ په کې ګرځېده، زړه کې یې دا پوښتنه تېره شوه چې:

نن به مې په کې تېره شي؟

څپلکه یې شاوخوا ښه وکته، پښې ته یې کړه او له ځان سره یې وویل:

څه نن مې په کې تېرېږي، که بیا وشلېده، یو پلاستیک ملاستیک به ترې راتاو کړم...

د نورو ورځو پر خلاف د اسمان مخ تورو ورېځو پوښلی و، د دوی د جونګړې تر څنګ د دوه پوړیز کور له دودکشه د راوتونکي دود بوی، باد د ده تر سږمو رارساوه او ده ته یې د هغو کیسو د شهزاده ګانو او شهزادګیومانۍ ورپه زړه کولې، چې پلار به یې هغه وخت چې ژوندی و، هره شپه د خوب پر مهال ورته کولې...

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورسی ته د کلک شوي پلاستیک پر کېدو، دی د شهزاده ګانو او شهزادګیو له مانیو بېرته خپلې کنډوالې ته راووست. د اورسی مخې ته یې پرته زړه توټه چې یو وخت یې د مور کمیس و، راپورته کړه، له یوې څنډې یې اوږده ریښکۍ وویسته او د ښی پښې غټه ګوته یې چې پرون یې له چاودې وینې راوتلې وې، پرې وتړله، نوره یې تر لاس تاو کړه او د ښار په مقصد رهي شو.

×××××

لمر د تورو وریځو تر شا ایسار و، اټکل یې نه شو کولی چې څو بجې به وي، خو په نس کې یې د لوږې اور، بل و، پوه شو چې د غرمې شاوخوا به وي. له سهاره یې څو سرکونه ګز و پل کړي وو، د ډېرو کروزینونو، لنډکروزرو، کرولاوو او ټکسي موټرو په ښیښو یې صافي تېره کړې وه، خو چا څه نه وو ورکړي، د موټرو د بندو ښیښو تر شا ناستو سورلیو ان د ده غږ نه وو اورېدلی چې د خپلو وړو خویندو ورونو د لوږې شکایت یې ورته کاوه.

ده سهار له خپلې مور سره، کله چې د سوال لپاره یې خپله سولېدلې، سورۍ سورۍ چادري په سر کوله او وته، ژمنه کړې وه چې تر غرمې به د څو وچو ډوډیو پیسې ګټي او د خپلو خویندو ورونو ګېډې به مړوي، خو تراوسه یې څه لاس ته نه وو راغلي.

د سرکه ترخوا ودرېد، لاسونه یې د تودېدو په هیله خپلو ډنګرو تخرګو کې ومنډل، وچې شونډې یې له سړو رپېدلې، د پزې اوبه یې ژر ژر پورته کشولې، په نااميده ماشومو سترګو کې يې ډوډۍ ته د څلورو په تمه څېرو، څېرې غړېدې، چې په بې صبرۍ د ده د راتلو لارې څاري... له خپلې بې وسۍ نه یې په سترګو کې اوښکې راډنډ شوې او څاڅکي څاڅکي یې کرختو پښو ته تیتې شوې.

×××××

بیا سرک ته شو، د څو موټرو ښیښې یې ومښلې، په ژړغوني غږ او زاریو یې د ښیښې تر شا له موټر چلوونکو څخه د مرستې غوښتنه وکړه، خو یوازې د نه په مانا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر ښورولو سره مخ شو. يو ځل بيا نهيلي شو، نور يې خپله ژړا په واک کې نه وه، لوړې له يوې خوا او له خوينډو ورونو سره د ډوډۍ د راوړلو ژمنې له بلې خوا ځوراوه، په سترګو يې ورو ورو تياره راخپرېده، له ځانه يې بيا بې ځوابه پوښتنې پيل کړې:

اوس به د وړو څه حال وي؟

بېګا ته به مې مور ته څه ځواب وايم؟

له سړو کرخت د پياده رو په لور روان شو، د تلو وس يې په پښو کې نه و پاتې، نور نه پوهېده چې په ځمکه روان دی که په هوا، نور يې په خپلو چاودو چلمو لاسو د مخ او پزې اوبه نه شواى پاکولى، ورو يې په پياده رو کې يوې اوچتې پايې ته چې يوه ټوټه ترې راځړېده، ډډه ووهله او کېناست.

سترګو يې نور په سرک د موټرو توپير نه شو کولى، يوازې يو کتار ورته ښکارېده....

×××××

څو شېبې وروسته په پياده رو کې، د پايې تر څنګ دولس ديارلس کلن ماشوم چې لاپې خپله صافي کلکه په موټي کې نيولې وه او سر يې په سرک د موټرو خوا ته کوږ کړی و، لکه چې دومره ښکلو او ګران بيه موټرو ته په حيرت تللی وي، غونج منج پروت وو او پر سر يې د مني مازديګرني سوړ باد له پايې راځړېدلې هغه سپينه ټوټه لکه د شهيد توغ رپوله چې په سره رنګ پرې ليکل شوي وو:

«د نوامبر شلمه له ماشومانو سره د تاوتريخوالي د مخنيوي نړيواله ورځ»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع په اړه لنډه مناقشه

په تحقیقي مسایلو کې هره موضوع د سپړلو او څېړنو بېلابېل اصول لري، فرهنګي مسایل هم له هغو څخه یوه موضوع ده، چې د څېړنې ځانګړې او مشخصې لارې چارې لري.

د میدان فرهنګي حوزه، چې زما د تېزس موضوع ده، تر دې د مخه په تحقیقي ډول نه ده څېړل شوې، له ډېرو هڅو سره سره، هېڅ ډول تحقیقی اثر په دی اړه په لاس نه دی راغلی، ځکه نو دغه موضوع هم نوې او بکره ده، خو له ډېرو ستونزو سره مله وه، یو له دغو ستونزو څخه د ادبي او فرهنګی فعالینو په هېواد کې دننه او بهر ته کډه کېدل دي، چې له خپلې سیمې او ټولنې څخه د بېلابېلو حالاتو له امله تللي او ان ځینې یې له خپل فرهنګ او ټولنې څخه سره د اړیکو پرېکېدو په درشل کې دي او که دغه لړلی دوام وکړي، نو ډېر ژر به له خپل فرهنګ، دود او دستور سره خدای په اماني وکړي. نو ځکه یې بیا ژوندي کولو کې ته نه دولت او نه هم ملي سوداګر پاملرنه نه کوي، نه له دغې چارو سره خپله علاقه ښیي، زموږ چارواکی دغه موضوع ته په هیڅ ډول پاملرنه نه کوي، همدا سبب شوی، چې لیکوالان هم دغه موضوع څخه خپله اوږه خالي کوي، چې لامل یې هغه اثر چې لیکل شوی، لیکوال خپل ټول ژوند ورته وقف کړی، خوک یې چاپولو ته پام نه کوي، ځکه خو په دې هکله هر څه په هیڅ حساب دي، کوم څه چې موږ دلته را ټول کړي، کېدای شي ډېرې نیمګړتیاوې به ولري، خو له ټولو هغو د قلم خاوندانو، لیکوالانو او څېړنکو څخه چې دغو موضوعاتو سره مینه لري، عملی ګام اوچت کړی او هغه څه چې له منځ تللو په حال کې دي، بیا را ژوندی کړي، دغه فرهنګي حوزې ته پاملرنه کول به د هغه ستر فرهنګي یرغل مخه ونیسي، کوم چې د ګاونډیو هېوادونو له خوا دغې سیمې ته د یوه ستر ګواښ په ډول مخامخ دي. هیله ده چې زما دغه څېړنه په دغې برخه کې دلیکوالو پاملرنه دا شان موضوعګانو ته را وګرځوی. خو د یوې خبرې یادونه ضروري ګڼم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دا چې په دغې برخه کې د پوهنتون محصلينو هم ځينې لومړني ګامونه اوچت کړي او د اوسنۍ دورې ځينې شاعران يې په لنډو کې ياد کړي دي، چې بايد له پام او ياده ونه غورځول شي.

په پاي کې بايد ووايم چې فرهنګ خورا ستره او پراخه موضوع ده او څېړنه يې خورا ستونزمن کار دی، چې ډېر وخت او دقت غواړي، که له ما څخه څه سهوه يا تېروتنه شوې وي، بخښنه غواړم او اړونند وړانديزونه به په پام کې ونيسم چې په راتلونکی متن کې به يې ځای پر ځای کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د میدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتاب مې د ماسترۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمد رفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه.

د میدان د فرهنګي حوزې اړونده دغه موضوع مې په سرخبرو، سریزې او اووه برخو کې راغونډه کړې ده. سریزه له موضوع سره تړلې او د کتاب یوه برخه ده، میدان وردګو ولایت جغرافیاوي موقعیت، د میدان په سیمه کې د پخوانیو او وروستیو علمي، فرهنګي، کلتوري، دودویزو او ادبي خوځښتونو او پرمختګونو په اړه د معلوماتو لنډیز په کې وړاندې شوی دی. په سریزه کې همداراز ویل شوي چې کوم لامل د دغه اثر کښلو ته وهڅولم او یا د کومې اړتیا له مخې مې دغه کار ته ملا وتړله او هم دا چې د علم او فرهنګ په بڼاینه کې یې ونډه څه ده.

له سریزې وروسته د کتاب لومړۍ برخه د یادې سیمې جغرافیاوي څرنګوالی، کلتور، دود او د تاریخي پس منظر ته ځانګړې شوې ده. په دغې برخه کې د میدان وردګو ولایت په هکله په لنډ ډول جغرافیاوي موقعیت، مهم کرنیز محصولات، کانې ډبرې او تاریخي سیمې پېژندل شوې دي. په دویمه برخه کې د میدان سیمې د کلتور، دود، رواجونو او یو لړ نورو خواوو په هکله په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

همدارنګه د کتاب په دریمه برخه کې د میدان وردګو ولایت شتو علمي، فرهنګي او ادبي ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې په دې اړه خبرې شوي چې دغه ټولنې په یاده سیمه کې څه وخت رامنځته، د چا له خوا یې د مشرۍ او نورې چارې پر مخ وړل کیږي، څومره کسان په کې ونډه اخلي او یا د کار ساحه یې څه ده او همداراز د یادې سیمې د علمي او فرهنګي برخو لوړتیا ته څه ګټه لري. همداراز د لومړنیو ادبي او فرهنګي ټولنو په رامنځته کېدو او یو لړ نورو خواوو په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورمه برخه د میدان په سیمه کې د مطبوعاتو او فرهنګي ادبي کارونو د لومړنیو چاپي خپرونې په اړه معلومات لري او د رامنځته شوو او موجودو ټلویزون، راډیوګانو او چاپي رسنیو په اړه بحثونه لري او د هغوی د بېلا بېلو اړخونو په اړه اړین معلومات وړاندې کوي. په دغې برخه کې د یادو رسنیو پر کمیت، څرنګوالي، د هغوی پر مسوولینو او نورو خواوو لنډې خبرې شوې دي.

د پنځمې برخې موضوع دغې سیمې کې د منې ګل تر نامه لاندې مشاعرې جوړېدل دي، چې د یو زیات شمېر فرهنګپالو پاملرنه یې دغه ولایت ته رااړولې ده. د مشاعرې د تاریخي پس منظر لنډ جاج هم اخیستل شوی دی.

د شپږمې برخې موضوع د دغې سیمې چاپي اثار دي، په دې برخه کې ډېری هغه علمي، فرهنګي او ادبي اثار معرفي کیږي، چې په وروستۍ لسیزه کې یوازې د میدان وردګو مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي فعالینو څخه سربېره د هېواد د نورو لیکوالو له خوا لیکل شوي، د میدان وردګو ولایت د فرهنګي کمېټې او د منې مشاعرې په ویاړ په اړونده سیمه کې چاپ او خپاره شوي، چې د دغسې کتابونو شمېر له څلوېښتو ټوکو څخه لوړ دی.

په دغو اثارو کې بېلا بېل منظوم او منثور ادبي او فرهنګي اثار موجود دي، چې دلته یې په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي.

د دغه کتاب اوومه یا وروستۍ برخه د نورو برخو پر خلاف یوه لویه ساحه راچاپېروي او د میدان د سیمې د لیکوالو، شاعرانو، هېوادپالونکو او فرهنګي فعالینو پېژندنې ته ځانګړې شوې او د د غو کسانو په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې د یوه لیکوال او شاعر له پېژندنې سربېره د ډېری شاعرانو شعري بېلګې هم راوړل شوې دي.

لکه څنګه چې د دغه کتاب په وړاندینیو برخو کې یادونه وشوه، چې دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه، تر اوسه په دې اړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې یوه کتاب له چاپه نه یو خبر شوي، چې په میدان سیمې کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي پدیدو او حالاتو په اړه داسې په یو ځایي توګه معلومات په کې وړاندې شوي وي. د میدان سیمې فرهنګي حوزه د افغانستان د ګوتو په شمار او هغو مهمو فرهنګي حوزو څخه شمېرل کیږي، چې د دغه هېواد د نورو سیمو په پرتله په کې په لنډه موده کې زیات فرهنګي او ادبي خوځښتونه تر سترګو کیږي، نو پر همدې اساس که څوك وغواړي چې په افغانستان کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي حالاتو په اړه څېړنه وکړي، نو د میدان سیمې ادبي او فرهنګي حوزه یې د کار مهمه برخه جوړوي، چې دغه کتاب ورسره په دې برخه کې ښه مرسته کولای او د هغه کار اسانولی شي. دا هم منم چې دغه کتابګوتی به هم له کمي او کیفي پلوه له یو څه نیمګړتیاوو خالي نه وي، خو هیله مې دا ده، چې له دغو تشو سره سره زمونږ دغه کار د پښتني او افغاني فرهنګ په بډاینه او پر مختیا کې له موږ سره مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای پایله

دمیدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتـاب مـې د ماسـټرۍ پروګـرام د بشـپړولو پـه موخه د تیزس په توګه د خپل لارښـود اسـتاد پوهنوالـل ښـاغلي محمـد رفیـق رفیـق لـه لارښونې سره سم ولیکه.

ما دخپلې څېړنې په بهیر کې هڅه کـړې چـې موضـوع د منـل شـویو معیـارونو او څېړندودونو په رڼا کې وڅېړم. ددې څېړنې له بشپړولو څخه چې کومـه پـاې پایلـه تـر لاسه شوې دلته به په لنډیز سره یادونه وشي.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې دهلو ځلو، کوښښونو او په نسبي توګه د ارزښـتمنو لاس ته راوړنو نتیجه ده دلته دبحث وړ موضوع ده.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې بېلابېلو پوهانو په کې ژوند کړی او خپلې ټولنې په فرهنګی،ټولیزو او اقتصادی برخو بېلا بېلې لیکنـې کـړی دي او انسانونو لپاره د خدمت جوګه شوې دي او سوکاله ژونـد لپـاره یـې ډېـر زیـات اسبابونه له ځان سره راوړی تر څو چې دغه ټولنه له نورو سـره سـیالې وکړی.چـې لـه ډلې څخه زه دلته مرحوم داکتر عبدالوکیل او غلام محمد فرهاد نومونه بسنه کوم چې هر یوه خپل ځاي کې دغې ټولنې سترو سترو خـدمتونو جوګـه شـوې دي. زمـا ددغـې لیکنې د بحث محوري موضوع ددغې سیمې فرهنګی وضیعت او حالت دي .

په دې اثر کې ددې سیمې کلتوری او فرهنګی پیاوړتیا باندې څه نا څه بحث شوی دی او همدا شان زیار ایستل شوی دی تر څو ددغې فرهنګی حوزی ښه پېژندنه وشـي، یعنې ده خپلې ژبې خپل فرهنګ او خپلو ادبی شخصـیتونو او ځیـرو سـره تـر یـوه حـد اشنای پېدا کړو او همدا رنګه کوم کوم اثار او ټولنې چې پـه دغـه کړکېچنـو حـالاتو کې رامنځ ته شوی لړو ډېر په تفصیل سره توضیحات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې څخه پيل ورپسې د موضوع ګانو لړ ليک د څېړنې ميتود سريزه د موضوع شاليد د ولايت ادارې شاليد او بيا موضوع په اتو(۸) برخو کې تر بحث لاندې نيول شوی ده.

لومړۍ برخه کې د ياد سيمې جغرافياوی ، مساحت، کانونه، تاريخي پس منظر ، ميدان وردګو ولايت کې د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)، د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه او په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان په هکله معلومات را غونډ شوی دی. په دويمه برخه کې تاريخی ځايونه او د الغتا لرغونې نښې په هکله لنډه توګه يادونه شوی ده. ورپسې په دريمه برخه کې د ميدان سيمې د کلتور ، دود او روجونو لکه جرګه، مرکه، ننواتې، تيزې کيښودل، پلو غوټه کول او ټولنزو دودنو په هکله معلومات ورکړل شوی وي.

په څلورمه برخه د ميدان سيمې کې شتو علمی، فرهنګی او ادبی ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوی دی. په پنځمه برخه کې د ميدان په سيمه کې د مطبوعاتو او فرهنګې ادبی کارونو د لومړنيو چاپی په اړه معلومات يو اړه لنډه معلومات را غونډ شوی دی.

شپږمه برخې موضوع مشاعرې لنډه تاريخچه او منې ګل مشاعرې او هغې ښې پايلې په دغې سيمی باندې څېړل شوی دی. په اوومه برخې موضوع ددغې سيمی چاپی اثار چې زياتر ادبی اثار دی، د مطالعی لپاره تر ډېره حد زمينه برابر کړلی ده په ډېر لنډ ډول در پېژندل شوې دي. ددغه کتاب اتمه برخه چې د نورو برخو په پرتله يوه لويه برخه را چاپيروی، ددغې سيمی د فرهنګی، ادبې، اجتماعې او پېژندل شوې څېرو ژوند ليک ادبی فعاليتونو، ادبی اثار ، د هر ليکوال او شاعر د اشعارو يوه يوه بيلګه را ولاړل شوی ده او په پای کې هغو شخصيتونو چې لوړو غوره او نه هېرودونکې خدمتونه خپل هېواد، اولس او ټولنې ته کړی دي او د نورو له خوا ددوې نېکو صفات او ښه اخلاق ستايل شوې دي په لنډو ټکو يادونه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه خېړنيز اثر ساحوی او تشريحي بڼه لري او هغې اړتيا له مخې چې محسوسېده د مشرانو او پوهانو دپرېکړې له مخې ليکنۍ بڼه تر لاسه کړه او هيله من يم چې ددغې سيمې د فرهنګ په غوړېدو کې نسبتاً جامع مأخذ په توګه ثابت شي او دنورو د استفادې لپاره ګټور واقع شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

په دغه کتاب کې د میدان د سیمې پر جغرافیاوي، کلتوري، مطبوعاتو، ادبي او فرهنګي ټولنو، مشاعرو، شاعرانو ، لیکوالو او همدا راز په دغې سیمه کې پر چاپ شوو اثارو خبرې شوې او په بېلا بېلو برخو کې یې د دغې سیمې د پخواني او وروستي فرهنګي حالت په اړه معلومات راغونډ شوي دي.

موخه مو دا ده، چې زموږ دغه کار او زیار د پښتني او افغاني فرهنګ په لا غوړېدا او پراختیا کې ګټور تمام شي. موږ د دغه کتاب له لوستنې سره د میدان د سیمې د پخواني او اوسمهالي ادبي او فرهنګي حالت په اړه یو څه معلومات ترلاسه کولای شو او پوهېږو، چې د افغانستان دغه مرکزي سیمه د ادبي او فرهنګي لوړتیا له پلوه تر بل هر وخت مخ په بره روانه او په دې برخه کې د کار او زیار لېوالتیا زیاته شوې او ګڼ شمېر لیکوال او شاعران لري، خو دا په دې مانا نه ده، چې زموږ د فرهنګ، ژبې او ادب په برخه کې دغه کار کافي دی او ټولو هغو ننګونو ته دې ځواب ووایي، چې پښتني او افغاني ټولنه ورسره مخامخ ده. موږ یوازې په خپله سیمه کې د خپلې ژبې او فرهنګ د پراختیا او غوړېدا کار پیل کړی دی، چې هغه هم په ډېرو برخو کې له نیمګړتیاوو او کمي خالي نه دی، خو د نورو هېوادونو، ژبو او فرهنګونو فعالین هڅه کوي، چې د خپل ملي مالي لګښت پر مټ په نورو هېوادونو، ولسونو او فرهنګونو کې د خپل فرهنګ د ودې او پراختیا زمینې برابرې کړي.

سره له دې چې د یوې ټولنې علمي او فرهنګي پرمختیا د همغې ټولنې د فکري زیار محصول ده، خو دا خبره هم پر ځای نه ده، چې د یوې ټولنې فرهنګي، ادبي او ټولنیزه وده دې د همغې ټولنې د اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو شرایطو له اغېز څخه په امن وي. پر همدې اساس په کار ده، چې د میدان د سیمې اوسنی ادبي او فرهنګي بهیر له غوره و نه ایستل شي او د دغه خوځښت د لا پراختیا لپاره تودې هڅې وشي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خنډونه په ګوته شي، چې ددغه بهیر د کمزورتیا او ټکني کېدو لامل کېدای شي. د یادې موخې لپاره یو څو وړاندیزونه په لاندې ټکو کې رانغاړوم:

۱- دولتي پاملرنه: د میدان سیمې د فرهنګي حوزې په لا بډاینه کې تر ټولو دمخه دولتي پاملرنه اړینه ګڼم، هغه دا چې تر دې دمه د دولت له خوا لکه څنګه چې لازمه ده، توجه نه ده شوې، که دا لړۍ همداسې دوام وکړي، نو د روښانفکرو فکري مایه به تر ډېره د ژوند تر وروستیو پورې د دوی په سرونو کې واوسي او د دې لړۍ د کمزورتیا او ټکني کېدو لامل به شي. د بېلګې په توګه یو لیکوال فکر کوي چا چې څه لیکلي هم دي، د چاپ زمینه نه ده ورته برابره شوې، چې زه به یې له کومه کړم، پایله دا چې بالاخره خپل هغه وخت چې د اثر په لیکلو تیرېږي، په کوم بل کار تېر کړي.

همداراز دولت کولای شي په یاده سیمه کې د اثارو پر چاپ او خپاروي سربېره هغه توکي او اثار چې د میدان مېشتو لیکوالو اړتیا وي، د دوی په واک کې ورکړي. له بلې خوا دولت باید د دغو فرهنګي فعالینو لپاره په اړونده سیمه کې د کلیو سترو مشاعرو، د سترو او مخورو لیکوالو او شخصیتونو د نمانځغونډو، ګټورو او سمون راوړونکو ورکشاپونو او نورو فرهنګي ناستو لپاره زمینه برابره کړي او لګښتونه یې د دولت له ملي بودیجې څخه ورکړل شي. په لنډه ویلی شو، چې د دولت له اړخه به په دې او دې ته ورته نورو برخو کې پاملرنه دغه بهیر نور هم چټک او ګرم کړي او د کار ساحه به یې هم ښه والی او پراختیا پیدا کړي.

۲- د رسنیو د کار شېوه: د میدان ولایت شتو رسنیو کاري شېوه هم په دې برخه کې لویه ونډه لرلی شي، هغه دا چې که د دغې سیمې بېلابېلې تصویري، غږیزې او لیکنیزې رسنۍ په دې اړه په زړه پورې او ګټور پروګرامونه ترتیب او وړاندې کړي، نو په پایله کې یې اړین څه تر لاسه کېدای شي. د یادولو ده، چې د میدان ښار رسنیو په دې برخه کې او د دغه اوسني بهیر په وده کې تر بل هر څه پر ځای او وړ رول لوبولی دی، خو بیا هم په کار ده چې کافي یې ونه ګڼو او د نوښتونو پر بنسټ داسې پروګرامونه ترتیب او وړاندې کړي، چې له ځوان ادبي او فرهنګي نسل سره د نوښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پېژندنه، د کار په سمون، د بهرنيو او نورو ژبو د ادبي پديدو په ورښودنه او د ليکوالو په هڅونه کې تر دې هم زياتې لاسته راوړنې ولري.

۳- د علمي او فرهنګي موسسو ونډه: هغه علمي او فرهنګي موسسې چې د ميدان په سيمه کې شتون او فعاليت لري، بايد له محصلينو او زده کوونکو سره په ميدان ښار کې د پخوانيو او وروستيو ادبي او فرهنګي حالاتو، اثارو او اشخاصو په اړه معلومات شريک کړي او له هغوی څخه وغواړي، څو د يادې موضوع په بېلابېلو برخو کې خپل مونوګرافونه او کورني کارونه ترتيب او وليکي. دا ځکه چې د افغانستان د پوهنتونونو او علمي فرهنګي موسسو په درسي نصابونو کې تاريخي پيښو په اړه کره معلومات نه وړاندې کيږي. څرنګه چې په ميدان سيمې کې روان ادبي او فرهنګي فعاليتونه د وروستی لسيزې محصول دي. نو که يوازې به نصابی پروګرام تکيه وشي، زده کوونکي به د ميدان سيمې د ادبي حوزې په اړه له معلوماتو بې برخې پاتې وي.

۴- پر شعر سربېره د نثر او ژباړې اړتيا: په دغې سيمه کې که څه هم ليکوال يوازې د شعر تر بريده محدود نه دي پاتې شوي او ډېری دغه ليکوالان هم شعر ليکي هم نثر **او** هم په ژورناليستيکو چارو کي لاس لري، خو بيا هم د شعر برخه تر نورو هغو ډېره درنه ده، په کار ده چې په نورو ادبي او نثري ژانرونو کې هم د ځوانانو ونډه زياته شي. ځکه يوازې شعر نه دی، چې په فرهنګي ډګر کې دې پرې حساب وشي، بلکې د ادب په برخه کې اوس مهال په نړۍ کې ځينې نثري ادبي ډولونو او ژانرونو ته پاملرنه زياته ده، چې له دغې ډلې څخه يې لنډه کيسه، ناول او نور يادولی شو. موږ اړ يو چې د سالمې فرهنګي او ادبي ودې په موخه دغه توازن په پام کې ونيسو. پردې سربېره له نورو فرهنګونو څخه ژباړې ته زياته اړتيا ليدل کيږي، که موږ خپلو ګاونډيو ژبو او فرهنګونو ته ځير شو، د ژباړې په برکت يې په بېلابېلو برخو کې خپله ساحه پراخه کړې ده او د پخوانيو عنعنوي پوهنو پرځای يې اوسنيو نوو علمي اصولو او لارو چارو ته لاسرسی موندلی دی. په لنډه توګه ويلی شو، چې په ادبي او فرهنګي پر مختګ کې د کمزوري تخليق پر ځای قوي ژباړه زياته ونډه لرلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د فرهنګي کارونو سمون: د میدان په سیمه کې روان فرهنګي کار او زیار یو لړ سمونونو ته اړتیا لري، دې اړتیا ته په پام سره باید کره کتنې او ارزونې ته زیاته توجه وشي. په کار ده د دغې سیمې رسنۍ، ادبي او فرهنګي ټولنې او اشخاص د اوسنیو نوو تیوریو او اصولو په رڼا کې د لیکوالو او رامنځته کونکو فرهنګي او ادبي تخلیقات او تولیدات و ارزوي، ښې او کمزورې خواوې یې په ګوته شي او دغه دود ته په اړونده سیمه کې نوره هم پراختیا ورکړل شي، څو د دغه روان کار او زیار څخه هغه ګټه ترلاسه کړو چې موږ یې هیله لرو. همداراز په کار ده د کره کتنې او ارزونې کار هم له افراطه خالي او د نړیوالو نوو اصولو په چوکاټ کې ترسره شي. معنا دا چې دغه کار په داسې یوه شېوه ترسره شي، چې نه مو کمزوري او نوي شاعران او لیکوالان بیخي زړه توري او له ښېو غورځولي وي او نه داسې چې د ښه او ناښه اثر په ارزونه او پېژندنه کې له پوهې بې برخې وو. په لنډه توګه ویلی شو چې د اثر له لیکوال سره دې هغه ته د نیمګړتیاوو پر ورښودنه کې د ماشوم په څېر له احتیاطه ډک چلند وشي، کټ مټ داسې لکه یوه ماشوم ته چې د هغه د ناروغۍ د له منځه وړنې په موخه په خوږه مربح کې ترخه دوا ورکول شي، چې هم جوړ شي او هم یې د خولې له تریخوالي څخه مخنیوی شوی وي. موخه دا چې لیکوال ته د کمزورتیاوو تر څنګ د هغه د اثر د ښو او پیاوړو برخو ستاینه او یادونه هم وشي، چې تر یوه څه ځایه یې د زړه تکیه پرې جوړه وي.

۶- له ادبي او فرهنګي فعالینو سره د مالدارو او سوداګرو همکاري: که د میدان د سیمې هغه مالدار او سوداګر، چې له ښه اقتصادي حالت څخه برخمن دي، ژبه، ادب او فرهنګ د ټولو شریک ګڼي او پرمختیا یې پر ځای او غوره کار بولي، نو د یادې سیمې له فرهنګي کړیو سره د د مرستو دود ته ارزښت ورکړي، څو په ځینو برخو کې یې مالي لاسنیوی شوی وي. که د دغې سیمې بډایه کسان په خپله د ادبي او فرهنګي تخلیقاتو د رامنځته کونې وړتیا یا وخت نه لري، له نورو سره د مرستې له لارې د ادبي او فرهنګي ننګې ویاړ ترلاسه کولای شي. مالي اړتیا د میدان سیمې د فرهنګیانو تر ټولو مهمه او مرکزي اړتیا ده، چې د دوی پرکار او زیار نښې اغېزې لرلی شي. زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اند د دې پر ځای چې څوک د خپلو تکراري او کمزورو شعرونو یو جونګ ولیکي، دا غوره ده، چې د بل شاعر د پیاوړو او ارزښتمنو شعرونو د ټولګې د چاپ لګښت ورکړي، نو فرهنګ او ژبې ته به یې تر خپل تخلیق ډېر ارزښتمن څه ورکړي وي.

که په نوموړې سیمه کې دغه دود پراختیا پیدا کړي، مالدار او سوداګر یې ژبنی او فرهنګي په شاتګ یوه ګډه ننګونه وګني او په دې برخه کې خپل احساس پیاوړی کړي، لرې نه ده، چې دغه روان بهیر به ډېر ژر یوه نوي پړاو ته لاره ومومي.

۷- د میدان مېشتو لیکوالو تر منځ د اړیکو او چلند شېوه: په یاده سیمه کې د اړیکو چلند او شېوه هم د فرهنګي او ادبي بهیر اغېزمنولی شي. لیکوالو او فرهنګیانو ته په کار ده، چې د فرهنګ د لاغوړېدا په موخه تر خپل منځ له ناسالمو رقابتونو او سیالیو څخه ډډه وکړي. دا هغه بدبختي ده، چې په پایله کې یې سره زر په خاورو او خاورې په سرو زرو ناحقه بدلیږي.

سره له دې چې د میدان سیمې د لیکوالو او فرهنګي فعالینو ترمنځ به دا ډول ستونزې او بدبینۍ په دومره کچه نه وي، چې دلته یې د یوه وړاندیز په توګه یادونه وکړو، خو بیا هم دغه ټکي ته زیاته پاملرنه په کار ده، څو په ادبي او علمي ساحه کې خپلو شخصي او کلیوالي تربګلویو او قومي توپیرونو ته ځای ور نه کړل شي.

په یوه ټولنه کې سالم رقابت او سیالي پر ځای کار دی او د لیکوالو د وړتیاوو د زیاتېدو لامل کېدای شي. د بېلګې په توګه یو لیکوال دې د ځان لپاره ننګونه وګڼي، چې پلاني یو ښایسته ناول لیکلی او زه هم باید په ځان کې دغه وړتیا پیداکړم، خو نه دا چې هغه و نه کولی شي، نو د بل لیکوال په ناول پسې یې ناحقه راواخلي او کار او زیار یې بې ګټې او د وخت ضایع کول وبولي، څو له هغه سره یې د کړي ادبي کار کچه برابره شي.

۸- د میدان سیمې د فرهنګي حوزې د بېلابېلو برخو ځانګړې څېړنه: په دغه رساله کې د میدان سیمې د فرهنګي حوزې په اړه په څو جلا برخو کې خبرې او بحثونه ځای شوي، خو د هرې برخې د څرنګوالي په اړه وړ څېړنه نه ده ترسره شوې، لامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده دی، که دلته د يو چا پر ليکل شوي اثر يا چاپي خپرونې او يا يوې ادبي ټـولنې ژورې څيړنې ته ځای ورکړو او په ټولو خواوو يې وغږيږو، نـو بـل اثـر، خپرونـه او يـا شخص به د لنډو معلوماتو له وړاندې کولو څخه هـم پـاتې شـي. هيلـه کيـږي زمـوږ د نورو ځوانـو ادبـي او فرهنګـي فعـالينو لـه خـوا د ميـدان وردګـو د فرهنګـي حـوزې د موضوع په هره جـلا برخـه کـې ځـانګړي او ژور څېړنيـز اثـار وليکـل شـي، څـو هغـو نيمګړتياوو او تشو ته هم ځواب وويل شي چې په دغه اثر کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱-اباسین، مطیع الله: لرغونې مېنه، دافغانستان دطلاعاتو او فرهنګ وزارت بیهقی د کتاب خپرولو موسسه،۱۳۸۸ل،ل.

۲- احمدزي ،حقیار،دفطرت زنګینه تابلو،دریمه ګڼه،ننګرهار،۱۳۸۵ ل ل

۳- احمدي وردګ،ګل اغا،منې ګل مشاعره،نهمه کلیزه،صمیم ادبي ټولنه کابل ۱۳۸۹ل ل

۴-ارشاد،اورنګزیب، د افغانستان د ولایتونو جغرافیه، خپرندویه ټولنه: د اریک د ګرځنده کتابتونونو اداره، کال۱۳۷۹ه ل

۵-ارشاد،اورنګزیب،افغانستان پیژندنه،دانش خپرندویه ټولنه،کابل،۱۳۹۰ل ل.

۶-امرخیل،عبدالقدیر: نرخ ولسوالی،د میدان وردګو عالی دارالمعلمین مونوګراف ۱۳۹۰ل،ل.

۷-باوري پوهنوال رسول ،دوردګوولایت کې دلرغوني برم یوه بېلګه،وردګ جریده نهمه ګڼه ،غبرګولي ۱۳۸٤ل ل.

۸-بختانی،عبدالله: دلیکوال او د ثیری،افغانستان د علومو اکادمی دولتی مطبعه۱۳۶۵ل،ل.

۹-بېنوا، عبدالروف؛ اوسني لیکوال، دمطیع الله روهیال ترتیب او زیاتونې،بشپړ متن،علامه رشاد خپروندویه ټولنه، کندهار، ۱۳۸۸ل کال.

۱۰-تکل،احمد: کرونده شعري ټولګه، کابل دولتی مطبعه، ۱۳۶۹ل،ل.

۱۱-جمال، اوړی دپښتو په معاصر ادب کې د روهي دریځ، دعلومو اکاډمی د خپرونو ریاست، شعیب مطبعه کابل، ۱۳۸۸لمریز کال.

۱۲-حبیبی،پوهاند عبدالحی،جغرافیای تاریخی افغانستان،دولتی مطبعه،۱۳۶۷ل ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳-حلیمی، محمد حامد: وردگ(قوم، سیمه او کلتور)،بهیر چاپخونه کابل، ۱۳۸۷ل،ل.

۱۴-حقپال،محمدشفیق: د هیلو غوټی، خپرندویه ټولنه جیحون مطبعه،۱۳۸۳ل،ل.

۱۵-خپلواک، حسیب الله: د میدان ښار ځوان شاعران، د کابل ښوونی او روزنی پو هنتون مونوګراف،۱۳۹۰ل،ل.

۱۶-څرګند، احمدزی: د احمدتکل، شاعري او فن، د کابل ښوونی او روزنی پوهنتون،مونوګراف، ۱۳۹۰ل،ل.

۱۷-دریځ، امین الله، افغانستان درقرن بیستم ، ، محل چاپ کتابخانه دانش ، پیښور ۱۳۷۹ سال هجری.

۱۸-د ښکارندوی غوری پر قصیده مشاعره، ټولوونکی ګل پاچا الفت، مدون او مرتب نصرالله ناصر، د چاپ ځای، دولتی مطبعه، ۱۳۶۲ه ش کال.

۱۹-د میدان وردګو ولایت او ولسوالیو پنځه کلن پرمختیایي پلان،د مشورو پایلې،د سیمه ایزو ارګانونو خپلواک اداری،د پالیسی ریاست،۱۳۹۰ل ل.

۲۰-رشاد،علامه اکاډیمیسن پوهاند عبدالشکور،جغرافیایي یاداښتونه،کندهار ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست،۱۳۸۹ل ل.

۲۱-روهي، محمد صدیق: د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک، دانش خپرندویه ټولنه، پیښور،۱۳۸۴ ل ل.

۲۲-سپیڅلې،سهیلا،د میدان وردګو ولایت دود دستور، میوند مجله۱۳۸۷ل ل.

۲۳-سیدي، سید نظیم: لس کلن زیری(د زیری جریده الفبایی فهرست) د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه، ۱۳۹۱ل،ل.

۲۴-ضمیري، ګل آغا:د میدان وردګو ولایت ادبی بهیر، میوند خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۸ل،ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵-عارض پوهاندغلام جیلاني ،جغرافیاېي ولایات افغانستان،پېښور، ۱۳۷۹ل ل.

۲۶-غبار،میر غلان محمد، د افغانستان تاریخي زمکپېژندنه، د مېوند نشراتي مرکز، صبا کتابتون-پېښور ښار، ۱۳۷۷ل ل.

۲۷-ګندهارا مجله، د ننګرهار فرهنګي ټولنې دوه میاشتنۍ خپرونه، دریالسمه او څوارلسمه ګڼې تله،ورغومی، ۱۳۷۹ل، ل.

۲۸- فروزي ،احمدفرید،(دکابل،لوګر،غزنی،پروان او وردګو)دشاعرانو او لیکوالانو تذکرې،حسیب مطبعه ،۱۳۸۵ه ل.

۲۹-مجاهـد ،سـرمحقق سـید امـین ((یادښـتونه اوراټـول کـړاي شـوي مالومات))،دمیدان ځوانان خپرونه ۱۳۸٤ ،دوهمه ګڼه .

۳۰-مظلومیار، راز محمد: ستړی ژونـد(خاطرې) ، میونـد خپرندویـه ټولنې مطبعـه، ۱۳۸۹ل،ل.

۳۱-ناصر، څیړنپوه نصر الله: د پښتو قـاموس لیکنـې تاریخچـه، میرویس خپرنـدوی مرکز پیښور، ۱۳۹۰ل، ل.

۳۲-نیازمند، عبـدالله: وران کـور شـعري ټولګـه، دانـش خپرنـدوې ټولنې تخنیکـي څانګه،۱۳۸۱ل،ل.

۳۳-همت، اسد الله: د میدان ولایـت اقتصـادی او اجتمـاعی اوضـاع، مونـوګراف د کابل پوهنتون اقتصاد پوهنځی، کتابخانی شمیره F E C – ۱۲۸۴۴۶، ۱۳۵۳ل،ل.

۳۴-وفا، محمد داوود،د ادب په اسمان کې،دانش خپرندویـه ټولنـه، پیښـور،۱۳۷۹ل ل.

۳۵ـوفا، محمدداوود،ستوري دادب پـه لمـن کـي ،دانـش خپرندویـه ټولنه،پیښـور، ۱۳۷۹ ه ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶-یاد طالبي،محقق ډاکتر عبداللطیف،پښتني قبیلې(شجرې)،دانش خپرندویه ټولنه،کابل۱۳۸۸ل ل.

سرچینې:

- **Layers Thematic & Afghanistan Geographic**
- **بدلون،د میدان وردګو ولایت د مقام ،چاپی او انترنیتی،اونیزه www.badlon.com,**
- **بېنوا،ویبپاڼه،ادبی معلومات، www.benwa.com**
- **ټول افغان، وېبپاڼه، ادبی معلومات، www. tolafghan.com**
- **د میدان وردګو ولایت ځانګړې ویبپاڼه،ادبی معلومات، www.mwardag.gov.afghanistan**
- **لرو او بر، پښتانه، ویبپاڼه، ادبی معلومات،www.Larawbar.com**
- د افغان ملت د ګوند وېبپاڼه – www.afghanmellat.org

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میدان فرهنگي حوزه

محمد ایمل ابراهیم خیل

د خپرونو لړ: ۷۲

د افغانستان ملي تحریک

www.melitahrik.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library